

VĚDECKÝ ČASOPIS

ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

10

ROČNÍK 27 (LIV)
PRAHA
LÍZEN
1981
CENA 10 Kčs

ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÁ
ÚSTAV VĚDECKOTECHNICKÝCH INFORMACÍ
PRO ZEMĚDĚLSTVÍ

Redakční rada

Prof. ing. Karel Svoboda, CSc. (předseda), doc. ing. Milan Brannický, CSc., ing. Emil Divila, DrSc., prof. dr. ing. Alois Grolig, DrSc., ing. Zdeněk Hoffmann, CSc., doc. ing. Dimitrij Choma, DrSc., prof. Jaroslav Kabrhel, ing. Jaroslav Korbíni, CSc., ing. Jaroslav Kunc, CSc., prof. ing. Jaroslav Pič. DrSc.

Za vedení časopisu odpovídá prof. ing. Karel Svoboda, CSc.

Redaktorka ing. Hedvika Maliková

© Ústav vědeckotechnických informací pro zemědělství, Praha 1981

Vědecký časopis ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA uveřejňuje studie, rozbor a vědecká pojednání o vyřešených úkolech výzkumu v oboru ekonomiky zemědělství a potravinářského průmyslu. Vydává Československá akademie zemědělská — Ústav vědeckotechnických informací pro zemědělství. Vychází měsíčně. Redakce: 120 56 Praha 2, Slezská 7, telefon 257541, 254451. Celoroční předplatné Kčs 120,—.

Научный журнал ЗЕМЕДЕЛЬСКАЯ ЭКОНОМИКА публикует обзоры, анализы и научные статьи о решенных заданиях по научному исследованию в области экономики сельского хозяйства и пищевой промышленности. Издаёт Чехословацкая сельскохозяйственная академия — Институт научно-технической информации по сельскому хозяйству. Выход в свет ежемесячно. Редакция 120 56 Прага 2, Слеска 7.

The scientific journal ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA publishes studies, analyses and scientific treatises about the solved research tasks in the sphere of the agricultural economics and the economics of food — production industry. Published by the Czechoslovak Academy of Agriculture — the Institute of Scientific and Technical Information for Agriculture. Issued monthly. Editorial office 120 56 Prague 2, Slezská 7.

Die wissenschaftliche Zeitschrift ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA veröffentlicht Studien, Analysen und wissenschaftliche Abhandlungen über die gelösten Forschungsaufgaben auf dem Gebiet der Ökonomik der Landwirtschaft und Nahrungsmittelindustrie. Herausgegeben von der Tschechoslowakischen landwirtschaftlichen Akademie — Institut für wissenschaftlich-technische Information der Landwirtschaft. Erscheint monatlich. Redaktion 120 56 Prag 2, Slezská 7.

Specifickou formou ovlivňování a utváření angažovaných přístupů nejen k plnění pracovních úkolů, ale i k celé řadě dalších postojů a projevů jsou nejrůznější stimuly, správně volené vůči oblasti potřeb pracovníků a motivující takto neefektivněji požadované chování.

Stimulaci v sociologii rozumíme podněcování určitého typu jednání, chování a postojů. Nejčastěji mluvíme o stimulaci výkonu, o stimulaci socialistického soutěžení, o stimulaci angažovanosti, iniciativy atd. Stimulátory mohou být jakékoliv objekty, nacházející se v hodnotovém systému člověka. Proto rozlišujeme stimulaci materiální (hmotnou), v níž jako stimuly fungují nejčastěji různé formy a typy peněžních odměn (plat, prémie, výkonové odměny, podíly na hospodářských výsledcích, stabilizační příplatky, věrnostní odměny aj.), poskytování podnikových bytů a jiných materiálních výhod, a nemateriální (nehmotné), v nichž rozlišujeme stimuly sociální (výběrové rekreace, zájezdy, zvýhodněná sociální zabezpečení, společenské preference) a stimuly morální (pochvaly, vyznamenání, čestné tituly apod.).

Pro řídicí práci je nejdůležitější umění najít (znát) a využít ten typ stimulace, který je v hodnotovém systému stimulovaných pracovníků na nejvyšších místech. V takovém případě je stimulace neefektivnější. Již malá nabídka vyvolá silnou odezvu. Naopak — nabízíme-li jako stimul objekt zaujímající nízké místo v hodnotovém systému stimulovaného pracovníka, musíme vyvažovat vysokou nabídkou (kvantitou) nedostatečnou „poptávku“, takže za jistých okolností vynakládáme více, než dostaneme zpět požadovanou (stimulovanou) odezvou nebo činností — jsme neefektivní.

Motivace (na rozdíl od stimulace) je pohnutka nebo suma pohnutek směřujících (nebo bezprostředně vedoucích) k určitému jednání. Problém motivací je jednou z centrálních oblastí zájmu moderní psychologie (Madson 1979). V podstatě můžeme rozlišit tři základní typy motivací:

fyziologické (žízeň, hlad, sexuální pud apod.),

psychologické (hněv, žárlivost, nenávisť, láska apod.),

sociální (potřeba homogenizace a identifikace se skupinou, dosažení materiální úrovně sociálních vzorů, získání pozice, autority, prestiže, dosažení určitého životního způsobu odpovídajícího sociální potřebě a ekonomické situaci individua, skupiny, společnosti apod.).

Třetí skupina motivačních zdrojů má výrazně sociologickou charakteristiku a poněvadž právě ona má nejvýznamnější roli v oblasti řídicích činností, budeme se jí ještě dále zabývat.

Třeba uvést, že na rozdíl od motivů, jež jsou chápány jako dispozice, je motivace procesem realizujícím se ve funkčním vztahu dispozice a podnětové situace. Většina lidského jednání je něčím motivována. Tato motivace může být nevědomá i uvědomělá. Nevědomá pramení z potlačovaných tendencí a zážitků, z pudů, z psychického stavu, z fyziologických potřeb. Vědomá odráží sociokulturní, morální i ideologické hodnoty člověka. Proto si člověk ne vždy uvědomuje právě motivy svého chování.

Motivace je tedy dynamickým procesem, obsahujícím fyziologické, psychické i sociální složky, vědomě i nevědomě fungující. Někdy se rozlišují i motivace aktuální (vyplývající z konkrétní situace) a motivace dispoziční (vyplývající z trvalého stavu a vytvářející motivační sklony) — Mezinárodní slovník ... 1978.

Pro oblast řídicí práce je nezbytný poznatek, že jednání pracovníků lze motivovat: včleňovat do jejich vědomí pocit příslušných potřeb a nabízet stimuly vedoucí k jejich uspokojení. (Např. utváření vědomí „jste jedna z nejlepších pracovních skupin podniku“ a na to navazující stimulace: „abyste to potvrdili (prokázali), musíte ...“.)

Pro řídicí práci se tak stimulace požadovaného chování stává jednou z rozhodujících činností.

Dnes již není pochyb o tom, že i v rozvinuté socialistické společnosti bude systém odměn hrát nemalou roli nejen jako faktor hodnocení kvality, kvantity a společenské důležitosti práce, ale i jako stimulátor výkonu.

Dosavadní praxe „odměňování“ vycházela ze skutečnosti, že téměř všechny materiální potřeby lze uspokojit odpovídajícím typem „zboží“ — a proto i peněžní odměnou jako jeho obecným ekvivalentem. Uspokojování nemateriálních potřeb bylo z pracovního procesu eliminováno a přesunuto do oblasti mimopracovní, zejména pak do oblasti volného času. Tato v podstatě taylorovská koncepce — i když přežívá — naráží zejména v socialistické společnosti na bariéru omezenosti „materiálním světem“ člověka, tvořícím jen určitou část jeho potřeb, zájmů a cílů. Marxovo chápání práce jako rozhodující sféry seberealizace člověka, spojující uspokojování jeho materiálních i nemateriálních potřeb s dalším všeobecným rozvojem jeho osobnosti, prolamuje ryze ekonomické dimenze „odměny za práci“, činíc z ní explicitně kategorii i sociální i politickou, jíž svým dopadem ve skutečnosti vždy také byla.

Máme-li tedy kvalifikovaně posuzovat jednu z nejdůležitějších kategorií vytvářejících zájem pracovníků na dosahování společensky žádoucích výsledků práce, musíme vzít v potaz skutečnost, že materiální (peněžní) „odměna za práci“ nejen ovlivňuje pracovní chování, spokojenost pracovníků, strukturuje nazírání na kvantitativní parametry práce i na její důležitost v daném ekonomicko-sociálním kontextu, ale vznáší i adekvátní nároky na trh, který musí peněžní odměnu proměnit v konkrétní, požadované „zboží“, formuje určitou životní úroveň a dává tak materiální předpoklady určitému životnímu způsobu.

Systém odměňování se tak promítá do oblasti lidského činitele a ovlivňuje mnohé jeho projevy ať již žádoucí, či nežádoucí. Zkoumání „lidského činitele“ se proto stává jedním z prvořadých úkolů sociální a ekonomické oblasti vědeckovýzkumné základny vyspělé socialistické společnosti.

Vždyť jde o zodpovězení dvou otázek, rozhodujících o průběhu a smyslu veškerého ekonomického i sociálního dění.

První lze definovat takto: „Kdo je člověk — realizátor výrobních, technických, plánovacích, řídicích a všech ostatních procesů, probíhajících v naší společnosti?“ (Jak vytvářet optimální soulad mezi jeho potencemi a potřebami těchto procesů? Na základě jakých hodnot stimulovat a motivovat jeho zájem na optimálním průběhu těchto procesů — jak z něho vytvořit člověka angažovaného a iniciativního?)

Druhá je svým způsobem projekcí první do jiné roviny: „Kdo je člověk, pro něhož všechno toto dění se koná?“ (Je vůbec v souladu to, co se mu nabízí, to, co dostává, s tím, co chce? Dokáže správně, ve shodě s celospolečenským zájmem užívat toho, čeho dosahuje? Jak chce bydlet, jak chce pracovat, jak chce trávit volný čas, jak chce žít? Odpovídá jeho „chtění“ potřebám a zájmům společnosti směřující ke komunismu, nebo je s nimi v rozporu? A jak modelovat vlastnosti a hodnotové systémy tohoto člověka, aby směřovaly k formování socialistického člověka, pro něhož všechny životní projevy se realizují jako „socialistický životní způsob“?)

Zodpovězení obou otázek stojí na hlubokém poznání hodnotových orientací a hodnotových systémů člověka i nejrůznějších societ, z nichž vyplývají základní postoje vůči práci, věcem, lidem, vůči společenským hodnotám, zájmům, cílům.

Hodnotová orientace člověka vytváří jeho zaměřenost na určitý typ materiálních a duchovních (kulturních, etických, estetických a jiných) hodnot, jež mohou být v dané společnosti uspokojovány. Lze ji proto definovat jako relativně stálý, sociálně podmíněný, výběrový vztah člověka k souhrnu materiálních i duchovních hodnot a ideálů, jež jsou nahlíženy jako cílové předměty nebo prostředky k uspokojení životních činností osobnosti.

Jako sociologická kategorie mají hodnoty (tvorba hodnot) bezprostřední vazbu na historický vývoj společnosti i na konkrétní sociálně ekonomickou situaci, v níž se formují; na úroveň rozvoje výrobních sil a výrobních vztahů, na sociální příslušnost individua, na jeho kulturní a vzdělanostní úroveň atd.

Hodnotová orientace člověka je proto podmíněna celou řadou objektivních i subjektivních faktorů.

Objektivní jsou utvářeny nabídkou — „sortimentem“ materiálních a nemateriálních hodnot i pseudohodnot, jež lze v dané společnosti za určitých podmínek uspokojovat, a sociálními regulativy, jimiž společnost (a každá societa) přiznávají jednotlivým hodnotám určité místo, od jednoznačné preference až po naprosté odmítnutí. Tyto regulativy vycházejí někdy z historické kontinuity hodnot, jindy ji zcela popírají, někdy se snaží konzervovat hodnoty staré, jindy se orientují na tvorbu nových, podle zájmu tříd a skupin, jimiž jsou vytvářeny a jimž slouží. Mohou být orientovány na tradice, zvyky, normy i atraktivní vzory; vždy odrážejí specifiku struktur věkových, profesních, vzdělanostních. Diferenční působí i znaky, jimiž je pohlaví, typ bydliště, pracovní a funkční začlenění, výše příjmu, dosahovaný životní standard, úroveň bydlení a materiální vybavenost atd. Oba objektivní faktory působí současně: první říká „co je k dispozici“, druhý „zda se sluší tuto nabídku přijmout“.

Jako subjektivní faktor vystupuje sama osobnost: její vlastnosti,

schopnosti, vědomosti, rozhled, vitalita, charakter atd., její světónázorová orientace a z toho vyplývající míra ztotožnění se skupinovými a společenskými cíli, úroveň vlastních aspirací, míra podrobení se sociálním regulativům a schopnost dosažení určitého množství z objektivně dosažitelného globálu hodnot.

I v socialistické společnosti (přestože odstranila antagonistické rozpory vykořisťovatelských systémů a vytváří tak předpoklady pro postupnou homogenizaci celé řady hodnotových systémů) zákonitě fungují objektivní a subjektivní kritéria pro utváření různých hodnotových orientací. I v naší společnosti jsou lidé orientováni na nejrůznější hodnoty: na materiální blahobyť, na kulturní prožitky, na rozvoj znalostí a vědomostí, na společenskou aktivitu, na rodinný život atd., realizující tím svoje psychické vlastnosti, sociální podmíněnosti a ekonomické možnosti. Cílem socialistické společnosti v této oblasti je vyvážení orientací člověka v socialistický životní styl, v němž by se adekvátně podílely všechny složky vedoucí k rozvoji osobnosti a k celospolečenskému prospěchu:

Většinu svých potřeb v nynější společnosti lidé uspokojují prací. Ta funguje buď jako prostředek k dosahování cílů nacházejících se za hranicemi samotné pracovní činnosti (získání peněz na materiální potřeby, na zajištění rodiny, na zabezpečení stáří atd.), nebo jako cíl sám, ev. jako prostředek k dosažení cílů bezprostředně spojených s prací (uplatnění vědomostí, znalostí, dosažení určitého typu sociálních kontaktů a společenské angažovanosti, získání určitého postavení, rozvoj osobnosti aj.).

Proto také pracovní orientace je klíčem k výpovědi o celkové hodnotové orientaci člověka v socialistické společnosti.

Systémy hodnot lze chápat jako škály postihující jednotlivé oblasti potřeb, v nichž každý jednotlivec má určitý satisfakční prostor. Tak například mzda (jako jeden z nepominutelných prostředků zabezpečujících uspokojování materiálních potřeb) se nachází v pozici „potřeby“ a u každého jedince má poněkud odlišnou satisfakční dimenzi vzhledem k nárokům, jež má uspokojovat (a jež jsou do značné míry určovány právě možnostmi danými úhrnem příjmů, ale i sociálním postavením, kulturními, vzdělanostními, zájmovými parametry atd.).

V dřívějších výzkumech jsme zjistili, že u většiny lidí (s reprezentativností pro všechny pracovníky čs. zemědělství) se satisfakční hladina mzdy nachází v rozpětí 15–25 % nad dosahovanou hladinou výše příjmu. Přitom však pocit uspokojení ze zvýšené mzdy má vyhasínající efekt a ztrácí se zpravidla v intervalu od 6 do 18 měsíců (Zdravomyslov 1967).

Dosažená úroveň mzdy pak může působit na růst dalších aspirací (požadavků na bydlení, stravování, odívání atd.), nebo může vést k pocitu relativního uspokojení (je získáno vše, co z hodnotových orientací člověka lze peněží dosáhnout) a postoupit svůj prostor potřebám jiným, zpravidla nemateriálního charakteru (jež lze uspokojovat např. v oblasti volného času, v oblasti mezilidských vztahů, vzděláním, veřejnou angažovaností i pracovní činností neorientovanou převážně na výdělek apod.).

Tím se dostáváme k dalšímu problému, kterým je spektrum satisfakcí, jež jednotlivé oblasti potřeb jako „hodnoty“ poskytují. Zůstaňme u práce, jež může být rovněž v pozici „potřeby“: každý typ práce nabízí v různém rozpětí celou řadu satisfaktorů, jež mohou (nebo musí) hrát pro pracovníka významnou roli. Je to nejen výdělek (plat, mzda), ale i možnost uplatnění vzdělání, realizace talentu, schopností, dovedností, před-

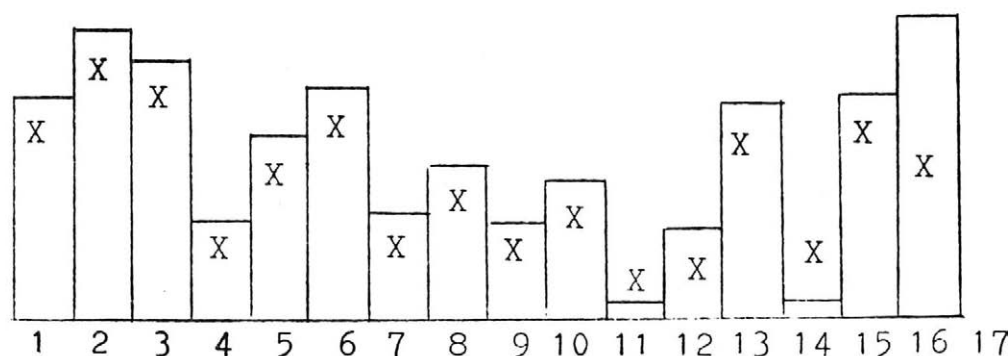
poklad dalšího odborného růstu, funkčního postupu, kariéry, zajištění nemocenských, invalidních a starobních důchodů (základních sociálních jistot), prostor pro řadu společenských kontaktů, pro vytvoření určitého typu mezilidských vztahů, pro pocit profesní a sociální sounáležitosti, společenské užitečnosti, pro tvorbu nejrůznějších rolí a pozic, pro dosažení určitého stupně prestiže v podniku i mimo pracoviště. Může zde fungovat i zájem o určitou sféru přírodních, ekonomických a sociálních jevů, potřeba určitého typu fyzické nebo psychické činnosti, zájem o konkrétní pracovní prostředí, o konkrétní pracovní výsledky, pracovní tým, pracovní úkony, o určité místo, kde se pracoviště nachází apod.

V rámci plnění očekávání zaměřených vůči jedinému objektu „potřebě“ (např. práci) se odvíjí celá řada dílčích satisfakcí, vyjadřujících specifiku individua v aspiracích (nárocích) i v míře jejich uspokojení.

Graficky je uvedený vztah vyjádřen na obr. 1.

Sloupce představují individuální míru aspirací (očekávání), x označují míru uspokojení daným satisfaktorem. Čísla představují dílčí objekty („aspirací – satisfaktorů“) připadajících v úvahu při stanovení individuální hodnoty konkrétní „práce“ (tedy konkrétního pracovního zařazení, v konkrétním podniku, týmu atd.):

1. zdroj určitého výdělku
2. prostředek k uplatnění schopností, znalostí, dovedností (kvalifikace)
3. prostředek k dosažení určitého společenského postavení
4. předpoklad funkčního postupu (kariéry)
5. předpoklad dalšího odborného růstu
6. oblast uplatnění individuálních zájmů „zajímavost práce“
7. možnost sladění potřeb rodiny a pracoviště (míra časového pracovního vytižení směny, dojíždění apod.)
8. prostředek k určitému typu fyzické nebo psychické činnosti
9. prostředek k dosažení sociálních jistot
10. možnost práce v konkrétním podniku (instituci, dílně, oddělení)
11. možnost práce s konkrétními pracovními prostředky
12. možnost práce v konkrétním pracovním prostředí
13. možnost práce v konkrétním pracovním týmu
14. potřeba být v pracovním poměru
15. předpoklad dosažení určitého životního standardu
16. předpoklad dosažení určitého životního stylu
17. jiné aspirace

1. Spektrum aspirací a satisfakcí pojících se ke konkrétní práci

Toto spektrum v podstatě vyjadřuje i seberealizační hodnotu práce — přesněji: seberealizační funkci konkrétního pracovního místa.

U každého jedince je míra aspirací i satisfakcí vázících se k práci (buď k jednomu typu práce a v rámci jednoho pracoviště) různá. Přesto však lze zjistit i zde vliv „skupinových“ norem a vzorů. Můžeme proto mluvit o pracovních očekáváních typických pro vedoucí pracovníky, pro střední technické kádry (obr. 1), pro pracovníky dělnických profesí, pro různé věkové kategorie, pro muže, pro ženy atd. Ve většině případů míra očekávání je nad úrovní satisfakce (x), v některých případech se však může hladina satisfakce krýt s očekáváním (pracovník v plné míře dosahuje toho, co si přeje, co očekává), nebo satisfakce se dostává nad očekávání (pracovník dosahuje více než chtěl, nebo daný typ očekávání se nenachází v jeho hodnotové struktuře orientované vůči práci, ale je poskytován). V posledním případě bychom takové objekty ze spektra aspirací a satisfakcí patrně vypustili, poněvadž v tomto smyslu „plnohodnotně“ nepůsobí.

Spektrum aspirací a satisfakcí lze postihnout u všech jevů a objektů, které se mohou nacházet v pozici hodnot. (Do této pozice se může dostat jakýkoliv materiální předmět i nemateriální jev, který může skutečně, nebo jen v představách lidí existovat: od nejmodernějšího automobilu až po barevný kamínek, od lásky k vlasti až po možnost ráno nevstávat před osmou hodinou.) O tom, zda věc je, či není individuální hodnotou a jak vysoko se v hodnotové stupnici nachází, nerozhoduje její cena (vyjadřitelná penězi), dokonce ani zákonná norma nebo autoritativní příkaz.

Individuální hodnotové systémy mají však jistá pravidla, jež víceméně respektují: vznikají v raném dětství (kde se orientují na nejbližší okolí, oblast her a vytváření prvních vztahů), rozvíjejí se s dospíváním, se socializací člověka (akceptující postupně sociální hodnoty vázící se k dané společnosti, k práci, rodině, světovému názoru) a modelují se dál, odrážejí materiální, kulturní a ideové pozice i fyzický a psychický stav člověka.

Hodnotová orientace dospělého člověka proto obsahuje řadu hodnotových systémů, jež lze členit jednak na materiální (předměty, jichž chce nejintenzivněji dosáhnout, nebo jichž si nejvíce cení), jednak na nemateriální, v nichž lze rozlišovat hodnoty orientované na sebe — introvertní (zdraví, volný čas, perspektivy, prestiž, pozice, mezilidské vztahy) nebo navenek orientované — extravertní (společenský rozvoj, zabezpečení rodiny, děti, spokojenost spolupracovníků, společenský prospěch atd.). Toto členění lze provést daleko podrobněji, na základě rozboru aspirací vůči jednotlivým „objektům“, jež člověk do svého hodnotového pole přijímá (vůči rodině, vůči práci, vůči životnímu standardu, vůči společnosti, vůči různým skupinám atd.).

Srovnáním spektra aspirací a satisfakcí vázících se vůči jednotlivým objektům nacházejícím se v hodnotovém systému individua (nebo skupiny) můžeme pak definovat jeho (její) hodnotovou orientaci, tj. řici (kromě jiného), které objekty mají nejvyšší hodnotu, pro jejichž dosažení je ochoten zkoumaný jedinec či skupina vynaložit maximální úsilí (které mají i nejvyšší motivační účín).

Poněvadž hodnotové systémy doznávají v závislosti na rozvoji společnosti a na dosahovaných cílech značných změn, je jejich zkoumání a znalost základním předpokladem účinného a efektivního ovlivňování chování a jednání lidí.

Empirický výzkum provedený na reprezentativním vzorku zemědělské populace ($N = 1210$) na přelomu let 1978/79 nám poskytuje zajímavé poznatky o „spektru satisfakční hodnoty“ nejrozličnějších typů materiálních, sociálních i morálních odměn využívaných v podnikové praxi (Burian 1980). V rozsahu sedmibodové stupnice (1 = min., 7 = max.) respondenti vážili hodnotu jednotlivých „objektů“ hrajících roli jistého typu odměny a přiznávali jim váhu (příslušný bod) odpovídající jejich hodnotovému systému. Výpočtem vážených průměrů jsme získali tuto informaci:

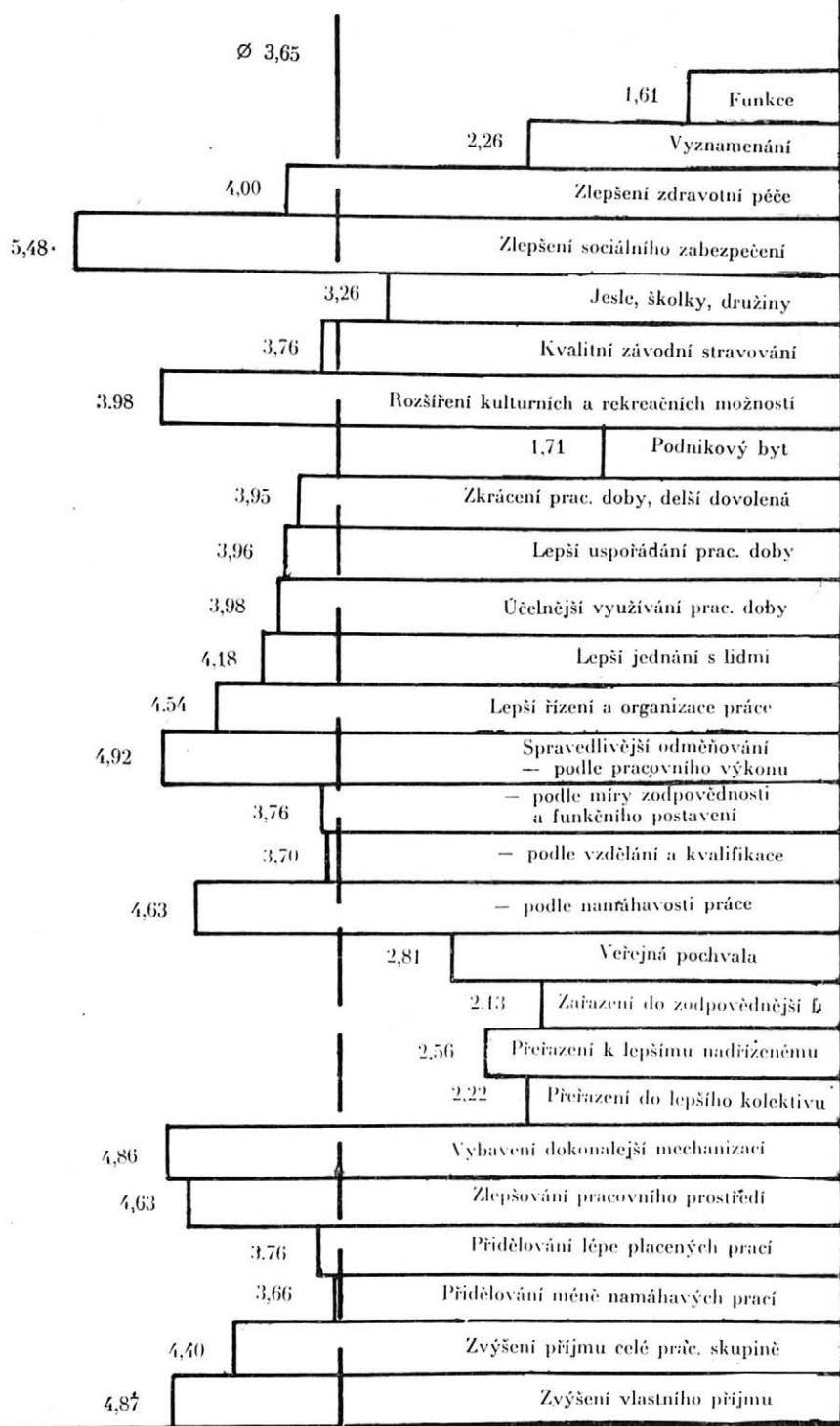
I. kategorii, dosahující vyšší než čtyřbodové hodnoty, tvoří „odměny“ v tomto pořadí:

1. zlepšení sociálního zabezpečení
2. spravedlivější (diferencovanější) odměňování podle pracovního výkonu
3. vybavení dokonalejší mechanizací
4. zvýšení vlastního příjmu
- 5.—6. zlepšení pracovního prostředí
- 5.—6. spravedlivější (diferencovanější) odměňování podle namáhavosti práce
7. lepší řízení a organizace práce
8. zvýšení příjmu celé pracovní skupině
9. lepší jednání s lidmi

Jak zřejmo, projevuje toto pořadí specifika resortu: vysoký podíl pracovníků nad 50 let posunuje otázku sociálního (a zejména důchodového) zabezpečení na čelné místo. Proti jiným resortům bude zde patrně upřednostněna i hodnota vybavení dokonalejší mechanizací a nárok na zlepšení pracovního prostředí. Přesto můžeme říci, že „netradiční hodnoty“ směřující k vyhraněnější diferenciaci peněžní odměny (zejména podle výkonu a namáhavosti práce) a hodnoty kulturní práce — tj. práce s moderními výrobními prostředky, v příjemném pracovním prostředí, dobře řízené a organizované, s dobrou úrovní mezilidských vztahů — si získávají výraznou prioritu.

II. kategorii, nacházející se ještě nad bodovým průměrem (3,65 bodu), tvoří toto pořadí hodnot:

10. zlepšení zdravotní péče
- 11.—12. rozšíření kulturních a rekreačních možností
- 11.—12. účelnější využívání pracovní doby
13. lepší uspořádání pracovní doby (volné soboty, polední přestávky aj.)
14. zkracování pracovní doby, prodlužování dovolené
15. přidělování lépe placených prací
16. spravedlivější (diferencovanější) odměňování podle míry zodpovědnosti a funkčního postavení
17. pravidelné a kvalitní závodní stravování
18. spravedlivější (diferencovanější) odměňování podle vzdělání a kvalifikace
19. přidělování méně namáhavých prací při zachování stejných mzdových podmínek

2. Hodnota různých typů „odměn“ (1978)

V této skupině hodnot převládají „objekty“ výrazně ovlivňující životní způsob člověka, projektující jeho možnosti (zdraví, čas) a vyjadřující jeho představu životního stylu (kultura, rekreace, stravování, rezerva sil). Výraznější diferenciace odměn podle zodpovědnosti, funkce, vzdělání a kvalifikace naznačuje vazbu na vzdělanější a mladší kategorie pracovníků (kterou korelační analýza prokázala).

III. kategorii, nacházející se pod bodovým průměrem tohoto souboru respondentů, tvoří hodnoty v tomto pořadí:

20. zajištění péče o děti školního a předškolního věku (jesle, školky, družiny)
21. veřejná pochvala, zveřejnění nejlepších pracovníků
22. přerazení k lepšímu nadřízenému
23. návrh na vyznamenání
24. přerazení do lepšího kolektivu
25. zařazení do zodpovědnější pracovní funkce
26. možnost získat podnikový byt
27. návrh do vysoké společenské funkce

V této skupině převažují odměny morálního charakteru. Z korelační analýzy vyplynula jedna zajímavost — i když jsou relativně nejméně bodově ohodnoceny, pohybují se vesměs v limitních hodnotách (tzn. u velkého procenta respondentů jsou „nezajímavé“ a dosahují 1 bodu, ale u malé části respondentů se pohybují v rozmezí maxima, mezi 6 a 7 body). To platí i o hodnotě podnikového bytu. Nelze tedy říci, že tyto typy odměn „nefungují“, ale lze jich úspěšně používat jako efektivního stimulatoru požadovaného chování jen u omezeného počtu respondentů.

Celkové srovnání hodnot zkoumaných typů odměn podává obr. 2.

ZÁVĚR

Teoretické poznatky z problematiky pracovních motivací a stimulací nutno převádět urychleně do praxe, máme-li dosáhnout úkolů stanovených Souborem opatření a Hlavními směry hospodářského a sociálního rozvoje na léta 1981—1985 a zvýšit účinnost a efektivnost celého systému odměňování. Treba pochopit, že nejen spravedlivé (což znamená náležitě diferencované) peněžní odměňování za práci, ale i odměňování seberealizačními možnostmi práce samé je silnou stránkou socialistické společnosti. A té lze náležitě využít celou škálu sociálních i morálních typů odměn, jejichž hodnotu jsme se pokusili v tomto článku načrtnout. Záleží pak na úrovni řídicích pracovníků, nakolik a jak kvalifikovaně se dokáží zmocnit prostoru, který se jim pro účelné používání těchto typů odměn nabízí.

Literatura

BURIAN, A.: Funkčnost jednotlivých typů a forem dosud používaných odměn a návrh jejich doplnění o efektivní inovace v čs. zemědělství. [Závěrečná zpráva.] Brno, ÚRRP 1980.

MADSON, K. B.: Moderní teorie motivace. Praha, Academia 1979.

ZDRAVOMYSLOV, A. G.: Čelovek i jego rabota. Moskva, Mysl 1967.

Mezinárodní slovník základních pojmů z oblasti sociologie a psychologie. Praha, VÚEPE 1978.

Došlo dne 25. 5. 1981

Adresa autora:

Doc. JUDr. PhDr. Antonín Burian, CSc., Ústav racionalizace řízení a práce Praha, pracoviště Smetanova 49, 656 01 Brno

Úspěšný rozvoj socialistických zemědělských podniků je v rozhodující míře závislý na úrovni řídicí práce. Nároky na řízení rostou se zvyšující se velikostí řízeného podniku, s rozvojem techniky a technologických postupů výroby, s prohlubující se dělbou práce a s růstem intenzity výroby. Řídicí činnost, zejména ve velkých podnicích, nelze již zvládnout pouze zkušenostmi, intuicí, rutinou. Rozvoj výrobních sil si objektivně vynucuje, aby řídicí činnost na všech stupních se stále více opírala o pokrokové poznatky vědy a výzkumu, což zvyšuje nároky na kvalifikaci vedoucích pracovníků. V zemědělské praxi však vede k soustavnému růstu početních stavů technickohospodářských pracovníků (THP).

Vzhledem k neuspokojivému vývoji počtu pracovníků řídicího a správního aparátu vláda ČSSR v souladu se závěry XV. sjezdu KSČ a na základě podrobného rozboru vydala usnesení č. 293 ze dne 16. října 1975 o opatřeních k usměrňování vývoje počtu pracovníků řídicího a správního aparátu v období 6. pětiletého plánu. K realizaci těchto opatření vydala vláda ČSR usnesení č. 272 ze dne 19. listopadu 1975 a federální ministerstvo práce a sociálních věcí vydalo pod č. j. I/2-2110/76-6400-3019 Jednotnou metodiku a zásady pro stanovení vzorových norem početních stavů a struktury počtu technických, hospodářských, řídicích a správních pracovníků (dále jen Jednotná metodika). Podobně Rozbor opatření ke zdokonalení plánovitého řízení národního hospodářství po roce 1980 ukládá (bod F) postupně vytvářet závazné normy početních stavů THP u vybraných činností a agend.

V souladu s vytyčenými úkoly byl pro účely tvorby norem THP analyzován dosavadní vývoj počtu a struktury THP v JZD a ve státních statcích řízených KZS a OŽS, byla upravena jednotná metodika na podmínky zemědělství, byly zkoumány a hodnoceny faktory ovlivňující početní stavy THP a byly vypracovány předběžné a zpřesněné normativy počtu a struktury THP pro zemědělskou prvovýrobu.

DOSAVADNÍ VÝVOJ POČTU THP

Název technickohospodářský pracovník se objevuje ve statistickém výkaznictví od roku 1959 a podle hledisek Federálního statistického úřadu je jím ten pracovník, který se zabývá výlučně, nebo převážně řídicí prací. Kategorie THP vznikla sloučením inženýrskotechnických a administrativních pracovníků. V této kategorii jsou zahrnuti i pracovníci řídicího a správního aparátu (ŘASA), což jsou podle Směrnic ke statistickému

sledování a vykazování počtu pracovníků na úseku řízení a správy, vydaných FSÚ jako příloha k směrnici 21/1 Práce Všeob. všichni pracovníci, kteří podle kvalifikačního třídění obsaženého v Jednotné klasifikaci zaměstnání jsou zařazeni do 7. třídy.

Podle soupisu FSÚ (k 1. 2. 1980) pracovalo v zemědělství socialistického sektoru celkem 118 861 (z toho v ČSR 79 382 a v SSR 39 479) THP. Jejich počet se v důsledku zvyšování velikosti zemědělských podniků a v důsledku zavádění a obsazování nových funkcí soustavně zvyšuje. Zvýšení jejich počtu v roce 1980 proti roku 1970 činí v ČSSR 16,5 % (z toho v ČSR 22,1 % a v SSR 6,7 %), což je průměrně ročně 1,7 %. Tím se také za uvedené desetileté období zvyšuje podíl THP na celkovém počtu trvale činných pracovníků v ČSSR z 9,0 na 13,5 % (z toho v ČSR z 9,5 na 14,4 % a v SSR z 8,3 na 18,6 %) a snížil se počet dělnických pracovníků na 1 THP v ČSSR z 10,0 na 6,4 (z toho v ČSR z 9,6 na 5,9 a v SSR z 11,0 na 7,4). Počet THP a jejich strukturu podle činnosti a polí hlavi dokumentují tab. I—III.

Z tab. II je patrné, že převážná většina THP v ČSSR (v JZD 42,1 % a ve státních statcích 39,3 %) se uplatňuje (podle terminologie FSÚ) ve funkcích THP, což jsou zejména pracovníci štábních útvarů, ekonomické

I. Počet THP podle činnosti (k 1. 2. 1980)

Sektor	Činnost	ČSSR			ČSR			SSR		
		C	M	Ž	C	M	Ž	C	M	Ž
JZD	celkem THP	77 506	48 458	29 048	49 133	31 097	18 036	28 373	17 361	11 012
	z toho v:									
	rostlinné	15 060	12 306	2 754	9 439	7 981	1 458	5 621	4 325	1 296
	výrobě	13 819	10 296	3 523	8 786	6 536	2 250	5 033	3 760	1 273
	živočišné	1 737	1 246	491	1 015	715	300	722	531	191
	přidruž. výroby	14 265	9 792	4 473	9 354	6 449	2 905	4 911	3 343	1 568
Státní statky	ost. výr. a činnostech ve funkcích THP	32 625	14 818	17 807	20 539	9 416	11 123	12 086	5 402	6 684
	celkem THP	22 420	13 877	8 543	16 764	10 303	6 461	5 656	3 574	2 082
	z toho v:									
	rostlinné	4 005	3 325	680	2 895	2 499	396	1 110	826	284
	výrobě	4 539	3 189	1 350	3 318	2 285	1 033	1 221	904	317
	živočišné	140	95	45	94	63	31	46	32	14
	přidruž. výroby	4 931	2 904	2 027	4 040	2 305	1 745	881	599	282
	ost. výr. a činnostech ve funkcích THP	8 805	4 364	4 441	6 407	3 151	3 256	2 398	1 213	1 185

C = celkem M = muži Ž = ženy

kých úseků a jiných činností (materiálně technické zásobování, energetika apod.), zatímco vlastní zemědělskou výrobu řídí v JZD 36,3 % a na státních statcích 38,1 % celkového počtu THP.

II. Struktura THP podle činnosti v % (k 1. 2. 1980)

Sektor	Činnost	ČSSR			ČSR			SSR		
		C	M	Ž	C	M	Ž	C	M	Ž
JZD	celkem THP	100	100	100	100	100	100	100	100	100
	z toho v:									
	rostlinné výrobě	19,43	25,40	9,48	19,21	25,66	8,08	19,81	24,91	11,77
	živočišné výrobě	17,83	21,25	12,13	17,88	21,02	12,48	17,74	21,66	11,56
	přidruž. výrobě	2,24	2,57	1,69	2,07	2,30	1,66	2,54	3,06	1,73
	ost. výrob. a činnostech ve funkcích THP	18,41	20,21	15,40	19,04	20,74	16,11	17,31	19,26	14,24
Státní statky	celkem THP	100	100	100	100	100	100	100	100	100
	z toho v:									
	rostlinné výrobě	17,86	23,96	7,95	17,27	24,26	6,13	19,62	23,11	13,64
	živočišné výrobě	20,25	22,98	15,80	19,79	22,18	15,99	21,59	25,29	15,23
	přidruž. výrobě	0,62	0,68	0,53	0,56	0,61	0,48	0,81	0,90	0,67
	ost. výrob. a činnostech ve funkcích THP	21,99	20,93	23,73	24,16	22,37	27,01	15,58	16,76	13,54
		39,28	31,45	51,99	38,22	30,58	50,39	42,40	33,94	56,92

C = celkem M = muži Ž = Ženy

Struktura THP podle pohlaví (tab. III) ukazuje, že jak v JZD, tak i ve státních statcích převažují muži, jejichž podíl ve všech republikách se pohybuje kolem 62–63 % celkového počtu THP. Muži převažují jak v činnostech spojených s řízením rostlinné a živočišné výroby, tak i přidružené a pomocné výroby (ostatní výroby a činnosti — řízení opravářské, údržbářské a stavební činnosti). Naproti tomu ženy převažují ve funkcích THP (zejména v ekonomických a jiných činnostech), kde jejich podíl dosahuje 50–55 % (ve státních statcích v SSR pouze 49,4 %) celkového počtu této skupiny THP.

V tab. IV byl pro potřeby normování počtu THP analyzován vývoj celkového počtu THP v přepočtu na 1000 ha z. p. podle jednotlivých výrobních oblastí v letech 1975–1979 (údaje za rok 1980 nejsou zatím k dispozici).

III. Struktura THP podle pohlaví v % (k 1. 2. 1980)

Sektor	Činnost	ČSSR			ČSR			SSR		
		C	M	Ž	C	M	Ž	C	M	Ž
JZD	celkem THP	100	62,52	37,48	100	63,29	36,71	100	61,19	38,81
	z toho v:									
	rostlinné	100	81,71	18,29	100	84,55	15,45	100	76,94	23,06
	výrobě									
	živočišné	100	74,51	25,49	100	74,39	25,61	100	74,71	25,29
	výrobě									
Státní statky	přidruž.	100	71,73	28,27	100	70,44	29,56	100	73,54	26,46
	výrobě									
	ost. výrob. a	100	68,64	31,36	100	68,94	31,06	100	68,07	31,93
	činnostech									
	ve funkcích									
	THP	100	45,42	54,58	100	45,84	54,16	100	44,70	55,30
Státní statky	celkem THP	100	61,90	38,10	100	61,46	38,54	100	63,19	36,81
	z toho v:									
	rostlinné	100	82,02	16,98	100	86,32	13,68	100	74,41	25,59
	výrobě									
	živočišné	100	70,26	29,74	100	68,87	31,13	100	74,04	25,96
	výrobě									
Státní statky	přidruž.	100	67,86	32,14	100	67,02	32,98	100	69,56	30,44
	výrobě									
	ost. výrob. a	100	58,89	41,11	100	56,91	43,09	100	67,99	32,01
	činnostech									
	ve funkcích									
	THP	100	49,56	50,44	100	49,18	50,82	100	50,58	49,42

C = celkem M = muži Ž = ženy

Tabulka dokumentuje za uvedené čtyřleté období poněkud intenzivnější zvyšování počtu THP na jednotku plochy (v JZD v průměru oblastí o 10,5 % a ve státních statcích o 7,4 %) oproti absolutnímu růstu počtu THP, což lze vysvětlit postupným úbytkem plochy zemědělské půdy. Současně je patrné, že počet THP na 1000 ha z. p. je v průměru oblastí v JZD téměř o dva pracovníky vyšší než ve státních statcích.

Ke stručné analýze dosavadního vývoje počtu a struktury THP nutno poznamenat, že statistické výkaznictví nepodává dosud komplexní informace o počtu THP v JZD a ve státních statcích podle funkcí a činností (resp. podle skupin činností) a ani podle organizačních útvarů či úseků, což by bylo značným přínosem pro konfrontaci a ověřování normativů THP v praxi.

VÝVOJ NORMOVÁNÍ THP

V souvislosti se soustavným zvyšováním početních stavů THP se usměrňování jejich počtu jeví jako nezbytný krok k racionálnímu využívání pracovní síly. Významným podkladem k této činnosti jsou normativy počtu a struktury THP, neboť snahy o jednorázové snížení počtu THP,

IV. Vývoj početních stavů THP podle výrobních oblastí a sektorů na 1000 ha z.p. (podle FSÚ k 31. 12. 1975, 1977 a 1979)

Rok	Výr. obl.	JZD			St. statky			JZD a st. statky celkem		
		ČSSR	ČSR	SSR	ČSSR	ČSR	SSR	ČSSR	ČSR	SSR
1975	K	18,70	19,60	16,60	15,90	16,30	15,80	16,55	18,65	16,32
	Ř	17,60	18,20	15,60	16,20	16,30	15,50	17,17	17,66	15,41
	B	15,80	15,90	15,60	14,60	14,90	12,60	15,45	15,58	14,97
	BO	15,40	15,90	13,70	13,30	13,60	12,20	14,64	15,04	13,19
	H	14,90	19,30	13,10	13,30	13,10	13,50	14,00	14,92	13,11
	Ø	16,40	17,00	15,50	15,10	15,40	14,20	16,07	16,52	15,24
1977	K	17,68	20,31	17,28	16,56	17,02	16,41	17,49	19,38	17,15
	Ř	18,38	18,84	16,84	16,09	16,43	15,82	18,19	18,36	15,55
	B	16,35	16,23	16,83	15,50	15,83	13,77	16,19	16,25	16,34
	BO	16,30	16,85	14,42	13,51	13,91	11,96	15,44	15,93	13,72
	H	15,02	19,68	13,37	13,95	14,34	12,78	14,49	14,97	13,22
	Ø	17,12	17,65	16,29	15,31	15,62	14,43	16,53	16,89	15,87
1979	K	19,82	20,84	17,77	—	—	—	—	—	—
	Ř	19,30	19,90	16,31	—	—	—	—	—	—
	B	17,47	17,16	18,63	—	—	—	—	—	—
	BO	17,89	18,76	14,96	—	—	—	—	—	—
	H	17,02	21,41	15,47	—	—	—	—	—	—
	Ø	18,12	18,67	17,23	16,09	16,54	14,85	17,62	18,08	16,80
Index $\frac{1979}{1975}$	K	106,0	106,3	107,0	—	—	—	—	—	—
	Ř	109,7	109,3	104,6	—	—	—	—	—	—
	B	110,6	107,9	119,4	—	—	—	—	—	—
	BO	116,2	118,0	109,2	—	—	—	—	—	—
	H	114,2	110,9	119,1	—	—	—	—	—	—
	Ø	110,5	109,8	111,2	106,6	107,4	104,6	109,6	109,4	110,2

vyvíjené čas od času nadřizovanými orgány a zajišťované často bez objektivních podkladů, se ukazují jako málo účinné, zpravidla jen s výsledkem dočasného zastavení nárůstu počtu pracovníků této kategorie, nebo i v nesprávném „přelévání“ těchto pracovníků ve výkaznictví.

S normováním počtu a struktury THP v zemědělství ČSSR bylo v plném rozsahu započato v roce 1977 (Kolář 1977, 1980), i když jsou známé práce i z dřívější doby, které na jedné straně analyzují vývoj počtu a kvalifikace THP k výsledkům hospodaření (Holeček 1975, Horváth 1978) a na druhé straně se pokoušejí stanovit normativní potřebu THP (Kovář 1969, 1970, Hurtoš 1979), případně uvádějí teoreticko-metodické zásady normování THP (Lehmann, Broda 1978, Vorotnikovová, Pavlenko, Slezinger 1976).

MATERIÁL A METODIKA

Základním podkladovým materiálem pro tvorbu normativů počtu a struktury THP byl soubor vybraných 136 JZD a 22 státních statků v ČSR. Získaný soubor byl tříděn podle velikosti podniků charakterizované výměrou z. p., redukovanými hektary a měrnými jednotkami (MJ — součet redukovaných ha a dobytčích jednotek), bylo určeno pořadí podle velikosti (vzhledem k uvedeným třem ukazatelům) a byly vytvořeny velikostní skupiny JZD a státních statků.

V uvedených třech typech velikostních skupin byly analyzovány ukazatele charakterizující jednak ekonomické výsledky hospodaření a jiné hodnotové a naturální ukazatele a jednak ukazatele charakterizující početní stavy THP v jednotlivých organizačních útvarech, úsecích a funkcích. V každé velikostní skupině bylo analyzováno 52 ukazatelů ekonomických a 36 ukazatelů o počtu THP. Vzhledem k tomu, že některé činnosti THP (např. energetik pro vodní hospodářství, agronom pro sušičky, vinohrady, zeleninu, zootechnik pro chov prasat, ovci, drůbeže apod.) byly uváděny jen ojediněle, byly např. agronomové specialisté zahrnuti do skupiny „THP pro řízení RV“ a podobně specialisté zootechnici zahrnuti do skupiny „THP pro řízení ŽV“. Kromě toho byly některé příbuzné funkční činnosti (funkce) seskupeny (např. THP investiční činnosti a THP pečující o základní fondy, THP v materiálně technickém zásobování a THP v odbytě apod.) do větších skupin. Celkem tedy bylo vytvořeno 24 hlavních skupin funkčních činností (funkcí) THP.

Na základě komparační analýzy získaných výsledků byla doplněna korelační analýza, která potvrdila empiricky zjištěné vztahy mezi vybranými faktory a celkovým počtem THP i počtem THP v jednotlivých skupinách činností.

Poněvadž u zjišťovaných závislostí se neprojevovaly zásadní rozdíly ve vztahu k výměře zemědělské půdy, k redukovaným hektarům (jejich počet na 100 ha z. p. se ve velikostních skupinách vybraného souboru pohyboval od 97 do 98) a k měrným jednotkám (jejich počet na 100 ha z. p. se ve velikostních skupinách pohyboval od 173 do 198), byla pak uskutečněna korelační a regresní analýza vztahu počtu THP k výměře zemědělské půdy. Poněvadž se projevovala vysoká závislost i mezi celkovým počtem THP a počtem dělnických pracovníků, byl i tento vztah podroben korelační analýze. Výsledky šetření obou závislostí jsou za JZD patrný z tab. V

V. Korelační a regresní koeficienty vztahu výměry z. p. a celkového počtu pracovníků k počtu THP

Text		Zemědělská přírodní oblast				JZD celkem
		Nt	N	P	V	
počet případů		7	46	44	8	105
Koeficient korelace <i>r</i>	Výměra z. p. <i>x</i> počet THP	0,9585	0,9046	0,8159	0,8498	0,8591
	Počet pracovníků celk. <i>x</i> počet THP	0,9661	0,8929	0,9419	0,9347	0,9236
Koeficient regrese	<i>b_{yx}</i>	Výměra z. p. <i>x</i> počet THP	0,0163	0,0168	0,0211	0,0182
		Počet pracovníků celk. <i>x</i> počet THP	0,0938	0,0945	0,0960	0,0949
	<i>b_{xy}</i>	Výměra z. p. <i>x</i> počet THP	56,0574	48,7104	31,5100	40,4810
		Počet pracovníků celk. <i>x</i> počet THP	10,0125	8,4337	9,2418	8,9875
Rovnice regresních přímek	<i>y</i>	Výměra z. p. <i>x</i> počet THP	$y = 10,1 + 0,163x$	$y = 5,07 + 0,0168x$	$y = -13,0 + 0,0211x$	$y = -3,9 + 0,0183x$
		Počet pracovníků celk. <i>x</i> počet THP	$y = 5,6 + 0,0938x$	$y = 8,88 + 0,0945x$	$y = 4,11 + 0,839x$	$y = 4,11 + 0,839x$
	<i>x</i>	Výměra z. p. <i>x</i> počet THP	$x = -276,96 + 56,057y$	$x = 391,7 + 48,710y$	$x = 1484,5 + 31,510y$	$x = 743,9 + 39,261y$
		Počet pracovníků celk. <i>x</i> počet THP	$x = -15,06 + 10,0125y$	$x = 43,7 + 8,4337y$	$x = 29,72 + 9,0960y$	$x = 3,0 + 10,4122y$
	<i>x</i>	Výměra z. p. <i>x</i> počet THP	$x = -276,96 + 56,057y$	$x = 391,7 + 48,710y$	$x = 1484,5 + 31,510y$	$x = 743,9 + 39,261y$
		Počet pracovníků celk. <i>x</i> počet THP	$x = -15,06 + 10,0125y$	$x = 43,7 + 8,4337y$	$x = 29,72 + 9,0960y$	$x = 3,0 + 10,4122y$

v třídění podle skupin zemědělských přírodních oblastí (ZPO, přičemž Nt = nížinná teplá, N = nížinná, P = pahorkatinná, V = vrchovinná) zpracovaných Korbinim a Klečkou (1977), jejichž stručná charakteristika je uvedena v tab. VI.

VI. Charakteristika skupin zemědělských přírodních oblastí

Ukazatel ZPO	Skupiny ZPO			
	Nížinná teplá Nt	Nížinná N	Pahorkatinná P	Vrchovinná V
Nadmořská výška m	100—250	200—350 (i 400)	300—550 (600)	nad 550
Suma teplot nad 10 °C	2800—3 100	2 400—2 800	2 100—2 400 (2 600)	do 2 200
Pravděpodobný výskyt suchých období	30—40 %	10—20 % (i 30)	0—4 %, vyš. pol. 4—7 %	0—5 %
Průměrné roční srážky	500—550	550—660	650—700	700—800
Vláhová jistota	0—3	3—9	7—10	5—10
Svažitost	do 5°	průměr 5°	průměr 7,5°	průměr 10°
Druh půdy	P, HP, H, JH středně těžká 75 % těžká 20 % lehká 5 %	PH, H, JH, J středně těžká 80 % těžká 18 % lehká 2 %	PH, H, JH středně těžká 75 % těžká 20 % lehká 5 %	PJ, HP, PH, H středně těžká 70 % těžká 20 % lehká 10 %
Přírodní stanoviště	ČSR: ČMt 1—7 HMt 13 SSR: ČMt 9—21	ČSR: ČM 1—15 HM 1—15 P 1—2 SSR: ČMt 8, 23 HMt 1—3 HMt 5, 7, 8, 11, 12 a 23	ČSR: HM 16 P 3, 4, 6, 7, 9, 10, 13, 14, 16, 17, 19, 20, 21 V 1, 2, 3, 7, 8 SSR: HMt 4, 6, 9, 10 HM 14—22, 24 P 22—27 V 10, 13	ČSR: P 5, 8, 11, 12, 15, 18 V 3, 5, 6, 9 H 1—6 SSR: P 28—31 H 7—17 V 14—16

VII. Návrh normativů počtu THP pro JZD a státní statky

ZPO	Velikostní skupiny v tis. ha z. p.	Normativ THP celkem	Z toho v činnosti					
			vedení podniku	sekretariát	obrana a zvl. oddělení	hygiena a bezp. práce	podniková kontrola	právní
Nt	do 1,9	22,75	1,38	0,32	0,18	0,28	0,27	0,30
	2,0 – 2,9	21,36	0,88	0,30	0,16	0,26	0,25	0,28
	3,0 – 3,9	20,32	0,71	0,28	0,15	0,24	0,23	0,26
	4,0 – 4,9	19,51	0,66	0,26	0,14	0,23	0,21	0,24
	5,0 – 8,9	18,72	0,59	0,25	0,13	0,22	0,20	0,23
	9,0 – 14,9	18,07	0,54	0,24	0,13	0,21	0,19	0,22
	15 a více	17,33	0,48	0,23	0,12	0,20	0,18	0,20
N	do 1,9	21,11	1,21	0,31	0,17	0,27	0,26	0,28
	2,0 – 2,9	19,85	0,82	0,29	0,15	0,25	0,24	0,26
	3,0 – 3,9	18,88	0,70	0,27	0,14	0,23	0,22	0,24
	4,0 – 4,9	18,09	0,64	0,25	0,13	0,22	0,20	0,22
	5,0 – 8,9	17,36	0,56	0,24	0,12	0,21	0,18	0,21
	9,0 – 14,9	16,71	0,51	0,23	0,12	0,19	0,17	0,20
	15, a více	16,17	0,46	0,22	0,11	0,18	0,17	0,10
P	do 1,9	18,99	1,09	0,30	0,17	0,26	0,24	0,27
	2,0 – 2,9	17,94	0,74	0,28	0,15	0,24	0,22	0,25
	3,0 – 3,9	17,15	0,66	0,26	0,14	0,21	0,20	0,23
	4,0 – 4,9	16,49	0,60	0,24	0,13	0,20	0,18	0,21
	5,0 – 8,9	15,85	0,52	0,23	0,12	0,19	0,16	0,20
	9,0 – 14,9	15,33	0,47	0,22	0,12	0,17	0,15	0,19
	15 a více	14,89	0,42	0,21	0,11	0,16	0,15	0,18
V	do 1,9	18,17	1,08	0,29	0,16	0,25	0,23	0,26
	2,0 – 2,9	17,12	0,73	0,27	0,14	0,23	0,21	0,25
	3,0 – 3,9	16,32	0,62	0,25	0,13	0,21	0,19	0,22
	4,0 – 4,9	15,73	0,56	0,23	0,12	0,19	0,17	0,20
	5,0 – 8,9	15,11	0,47	0,22	0,11	0,18	0,15	0,19
	9,0 – 14,9	14,63	0,43	0,21	0,11	0,17	0,14	0,18
	15 a více	14,17	0,39	0,20	0,10	0,16	0,14	0,17
Ø	do 1,9	19,36	1,14	0,30	0,17	0,26	0,25	0,27
	2,0 – 2,9	18,40	0,76	0,28	0,15	0,24	0,23	0,25
	3,0 – 3,9	17,61	0,68	0,26	0,14	0,22	0,21	0,23
	4,0 – 4,9	17,07	0,65	0,24	0,13	0,21	0,19	0,22
	5,0 – 8,9	16,42	0,53	0,23	0,12	0,19	0,17	0,21
	9,0 – 14,9	15,90	0,48	0,22	0,12	0,18	0,16	0,20
	15 a více	15,41	0,44	0,21	0,11	0,17	0,15	0,19

ZPO	Velikostní skupiny v tis. ha z. p.								
		kádrová a personální práce	techn. ekonomické plánování	účetnictví	financování	statistika a rozborů	techn. eko- nom. in- formace	racionalizace ekon. práce	řízení RV
Nt	do 1,9	0,48	0,25	4,49	0,46	0,25	0,26	0,46	4,48
	2,0—2,9	0,46	0,24	4,35	0,41	0,23	0,24	0,44	4,42
	3,0—3,9	0,44	0,23	4,30	0,36	0,21	0,22	0,22	0,42
	4,0—4,9	0,42	0,22	4,27	0,36	0,20	0,21	0,41	3,76
	5,0—8,9	0,40	0,21	4,25	0,35	0,19	0,20	0,40	3,52
N	9,0—14,9	0,39	0,21	4,21	0,35	0,17	0,19	0,39	3,30
	15 a více	0,38	0,20	4,16	0,34	0,15	0,18	0,37	3,05
P	do 1,9	0,46	0,23	3,96	0,43	0,22	0,25	0,44	4,12
	2,0—2,9	0,44	0,22	3,92	0,38	0,20	0,23	0,42	3,87
	3,0—3,9	0,42	0,12	3,87	0,34	0,18	0,21	0,40	3,61
	4,0—4,9	0,40	0,20	3,85	0,34	0,17	0,20	0,39	3,36
	5,0—8,9	0,38	0,20	3,83	0,33	0,16	0,19	0,37	3,17
V	9,0—14,9	0,37	0,20	3,83	0,33	0,15	0,18	0,35	2,92
	15 a více	0,36	0,19	3,82	0,32	0,14	0,17	0,34	2,70
Ø	do 1,9	0,44	0,23	4,65	0,38	0,19	0,24	0,42d	3,30
	2,0—2,9	0,42	0,22	3,61	0,34	0,17	0,22	0,40	3,18
	3,0—3,9	0,40	0,21	3,57	0,30	0,15	0,21	0,37	3,06
	4,0—4,9	0,38	0,20	3,55	0,30	0,13	0,19	0,35	2,94
	5,0—8,9	0,36	0,20	3,53	0,29	0,12	0,18	0,35	2,82
Ø	9,0—14,9	0,35	0,19	3,52	0,29	0,11	0,17	0,33	2,69
	15 a více	0,34	0,18	3,51	0,28	0,10	0,16	0,31	2,59
Ø	do 1,9	0,43	0,22	3,48	0,37	0,15	0,23	0,40	3,16
	2,0—2,9	0,41	0,21	3,44	0,33	0,14	0,21	0,38	3,02
	3,0—3,9	0,39	0,20	3,41	0,29	0,13	0,19	0,36	2,88
	4,0—4,9	0,37	0,20	3,39	0,29	0,12	0,17	0,35	2,78
	5,0—8,9	0,35	0,19	3,37	0,28	0,11	0,16	0,33	2,65
Ø	9,0—14,9	0,34	0,19	3,36	0,28	0,10	0,15	0,31	2,52
	15 a více	0,33	0,18	3,34	0,28	0,10	0,14	0,30	2,40
Ø	do 1,9	0,44	0,23	3,72	0,40	0,20	0,24	0,43	3,35
	2,0—2,9	0,42	0,22	3,68	0,44	0,19	0,22	0,41	3,23
	3,0—3,9	0,40	0,21	3,67	0,31	0,17	0,20	0,39	3,11
	4,0—4,9	0,38	0,20	3,66	0,31	0,16	0,19	0,38	2,99
	5,0—8,9	0,37	0,20	3,65	0,30	0,14	0,18	0,36	2,87
Ø	9,0—14,9	0,36	0,19	3,64	0,30	0,13	0,17	0,34	2,74
	15 a více	0,35	0,18	3,63	0,29	0,12	0,16	0,32	2,62

v činnosti

dispeč. služba	řízení ŽV	řízení techn. služeb	stavební	opraváren- ství	doprava	MTZ a odbyt	investice a ZF	energetika	péče o pracující
0,22	3,97	1,21	0,36	0,53	0,37	0,35	0,53	0,27	0,18
0,21	3,91	1,19	0,34	0,51	0,35	1,23	0,46	0,26	0,16
0,20	3,85	1,18	0,32	0,49	0,33	1,12	0,39	0,25	0,14
0,19	3,79	1,17	0,31	0,47	0,31	1,01	0,31	0,24	0,12
0,18	3,73	1,16	0,30	0,45	0,29	0,90	0,24	0,23	0,10
0,17	3,67	1,15	0,29	0,44	0,28	0,79	0,23	0,22	0,09
0,16	3,62	1,14	0,23	0,43	0,27	0,68	0,22	0,21	0,08
0,22	3,73	1,18	0,35	0,51	0,36	1,32	0,42	0,25	0,16
0,21	3,67	1,16	0,33	0,49	0,34	1,21	0,37	0,24	0,14
0,20	3,62	1,14	0,31	0,47	0,32	1,09	0,32	0,23	0,14
0,19	3,57	1,13	0,30	0,45	0,30	0,97	0,27	0,22	0,12
0,18	3,62	1,12	0,29	0,43	0,28	0,86	0,22	0,21	0,10
0,17	3,47	1,11	0,28	0,42	0,27	0,74	0,21	0,20	0,09
0,16	3,41	1,10	0,27	0,41	0,26	0,62	0,20	0,19	0,08
0,20	3,35	1,12	0,34	0,48	0,36	1,27	0,32	0,23	0,14
0,19	3,31	1,10	0,32	0,46	0,34	1,13	0,29	0,22	0,14
0,18	3,27	1,09	0,30	0,44	0,32	0,98	0,26	0,21	0,12
0,17	3,23	1,08	0,29	0,42	0,30	0,83	0,23	0,20	0,12
0,16	3,19	1,06	0,28	0,40	0,28	0,72	0,20	0,19	0,10
0,15	3,15	1,05	0,27	0,39	0,26	0,64	0,19	0,18	0,08
0,14	3,12	1,04	0,26	0,38	0,25	0,58	0,18	0,17	0,07
0,20	3,25	1,08	0,34	0,41	0,33	1,20	0,30	0,21	0,14
0,19	3,20	1,06	0,32	0,40	0,31	1,06	0,27	0,20	0,14
0,18	3,16	1,05	0,30	0,49	0,29	0,93	0,24	0,19	0,12
0,17	3,12	1,04	0,29	0,38	0,27	0,80	0,22	0,18	0,12
0,16	3,08	1,03	0,28	0,37	0,25	0,71	0,20	0,17	0,10
0,15	3,05	1,02	0,27	0,36	0,24	0,62	0,19	0,16	0,08
0,14	3,02	1,00	0,26	0,35	0,23	0,54	0,18	0,15	0,07
0,20	3,44	1,14	0,34	0,49	0,36	1,28	0,33	0,23	0,15
0,19	3,42	1,12	0,32	0,47	0,34	1,16	0,30	0,22	0,14
0,18	3,40	1,10	0,30	0,45	0,32	1,05	0,27	0,21	0,13
0,17	3,38	1,09	0,29	0,43	0,30	0,94	0,20	0,20	0,12
0,16	3,36	1,08	0,28	0,41	0,28	0,83	0,21	0,19	0,10
0,15	3,34	1,07	0,27	0,40	0,26	0,71	0,20	0,18	0,09
0,14	3,33	1,06	0,26	0,39	0,25	0,60	0,19	0,17	0,08

VIII. Normativní hodnoty hlavních korekčních ukazatelů na 1 THP vybraných činností

THP v činnosti	Kritérium	ZPO				Prů- měr
		Nt	N	P	V	
THP v podniku celkem	Celková produkce (mil. Kčs)	1,2	1,1	1,0	1,0	1,0
	Hrubá zem. produkce (tis. Kčs)	850	800	700	650	750
	Měrné jednotky (počet)	120	110	105	100	105
	Pracovníci děln. (počet)	7,5	7,5	7,5	7,5	7,5
	Výměra z . p. (ha)	52,4	56,8	58,9	60,9	56,6
Hygiena a bezpeč. práce	Pracovníci celkem	800	800	800	800	800
	Pracovníci děln.	700	700	700	700	700
Kádrová a pers. práce	Pracovníci celkem	400	400	400	400	400
Účetnictví	Celková produkce (mil. Kčs)	6	6	6	6	6
	Hrubá zem. produkce (mil. Kčs)	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5
	Pracovníci celkem (počet)	60	60	60	60	60
Racion. a ekon. práce	Pracovníci celkem (počet)	650	650	650	650	650
	Mzdové prostř. (mil. Kčs)	16	16	16	16	16
Řízení RV	Hrubá produkce z RV (mil. Kčs)	2,5	2,2	1,8	1,6	2,0
	Pracovníci v RV (počet)	13	13	13	13	13
Řízení ŽV	Hrubá produkce z ŽV (mil. Kčs)	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9
	Pracovníci ŽV (počet)	15	15	15	15	15
	Dobytčí jednotky (počet)	250	250	250	250	250
Řízení techn. služeb	Hodnota strojů a zař. (mil. Kčs)	5	5	5	5	5
	Dobytčí jednotky (počet)	800	800	800	800	800
Opráven- ství	Hodnota strojů (mil. Kčs)	25	25	25	25	25
	Prac. dílen a oprav. (počet)	35	35	35	35	35
Staveb. čety a skup.	Hodnota budov a staveb (mil. Kčs)	100	100	100	100	100
	Pracovníci stav. čet a skupin (počet)	45	45	45	45	45
Doprava	Nákladní automobily (počet)	35	35	35	35	35
	Osobní automobily (počet)	60	60	60	60	60
	Řidiči a závozníci (počet)	40	40	40	40	40
Materiálně technické zásobování	Celková produkce (mil. Kčs)	12	10	9	8	9
	Hrubá zemědělská produkce (mil. Kčs)	10	8	9	9	8
Investiční výstavba	Objem investiční výstavby ve vlastní režii (mil. Kčs)	3,5	3,5	3,5	3,5	3,5
	Hodn. zákl. prostředků (mil. Kčs)	65	65	65	65	65

CHARAKTERISTIKA ZÍSKANÝCH VÝSLEDKŮ

Ze získaných výsledků byl odvozen průměrný počet THP příslušných funkcí v organizačních útvech a úsecích připadajících na 1 JZD nebo na 1 státní statek příslušné velikostní skupiny podle výměry z. p., počet THP na 1000 ha z. p. a byly zkoumány závislosti velikosti podniků k různým ukazatelům (faktorům) v přepočtu na 1 THP příslušné funkce a velikostní skupiny.

Bylo zjištěno, že v průměru na 1 JZD velikosti

do 2 000 ha z. p. činil celkový počet THP	33,6
do 3 000 ha z. p. činil celkový počet THP	45,4
do 4 000 ha z. p. činil celkový počet THP	60,7
do 5 000 ha z. p. činil celkový počet THP	76,0
do 6 000 ha z. p. činil celkový počet THP	89,2
nad 6 000 ha z. p. činil celkový počet THP	133,7

a v průměru na 1 státní statek

do 5 000 ha z. p. činil celkový počet THP	73,7
do 10 000 ha z. p. činil celkový počet THP	111,9
do 15 000 ha z. p. činil celkový počet THP	175,6
nad 15 000 ha z. p. činil celkový počet THP	248,0

Naproti tomu počet THP v přepočtu na 1 000 ha z. p. se vzrůstající velikostí zemědělského podniku klesá. V JZD v uvedené 1. velikostní skupině činil 21,0, v poslední 16,5 a ve státních statcích činil v 1. velikostní skupině 16,7 a v poslední 14,4 THP na 1 000 ha z. p.

Koeficient regrese, počítaný jen ze vztahu celkového počtu THP v podniku k výměře zemědělské půdy ukázal, že zvýší-li se celkový počet THP o jednoho THP, měla by se výměra z. p. v JZD zvýšit o 47,9 a ve státních statcích o 58,7 ha z. p.

Normativy počtu a struktury THP

Na podkladě naznačené analýzy vztahů mezi počtem THP a vybranými faktory byly (v roce 1978) vypracovány orientační normativy jednak celkového počtu THP a jednak počtu THP pro vybraných 24 činností, které byly v průběhu roku 1980 zpřesněny ověřením ve 107 JZD a v 17 státních statcích. Návrh takto zpřesněných normativů počtu THP je uveden v tab. VII a VIII.

Navržené normativy, které je stále ještě třeba považovat za předběžné, udávají potřebu THP pro JZD a státní statky řízené krajskými a okresními zemědělskými správami a neplatí pro oborové státní statky.

Normativy uvedené v tab. VII udávají jednak celkový počet THP a jednak počet THP ve skupinách činností na 1000 ha z. p. v jednotlivých ZPO a zvolených velikostních skupinách zemědělských podniků. Zahrnují v podstatě všechny činnosti THP, byť i v určitých seskupeních. Nezahrnují však potřebu THP pro přidruženou výrobu. V malých JZD (do 1000—2000 ha z. p.) se nepředpokládá samostatný pracovník v sekretariátě, právník a energetik. Podobně i jiné činnosti (hygiena a bezpečnost práce, některé činnosti v ekonomických útvech apod.) je možno v malých JZD kumu-

IX. Srovnání skutečného a normativního celkového počtu THP v průměru na 1 JZD podle korekčních ukazatelů

ZPO	Velikostní skupina v tis. ha z. p.	Počet JZD	Výměra v ha z. p. Ø na 1 JZD	skuteč- ný	normativů na 1000 ha				CP	
					poč.	N . 100 S	počet	N . 100 S		
Nt	1,0—1,9	1	1 796	26,0	37,2	143,1	39,5	151,8		
	2,0—2,9	3	2 468	49,7	47,1	94,9	49,4	99,6		
	3,0—3,9	1	3 718	80,1	73,9	92,3	83,5	104,3		
	4,0—4,9	1	4 110	90,0	78,7	87,4	76,9	85,4		
	5,0 a více	1	8 108	135,0	146,2	108,3	134,0	99,3		
	průměr všech	7	3 591	68,6	68,2	99,4	68,9	100,4		
N	1,0—1,9	8	1 686	32,4	32,6	100,6	33,1	102,0		
	2,0—2,9	14	2 452	46,7	46,4	99,5	42,2	90,4		
	3,0—3,9	9	3 569	66,0	65,6	99,3	62,4	94,4		
	4,0—4,9	7	4 339	81,3	79,6	97,9	89,5	110,1		
	5,0 a více	8	6 416	109,1	109,9	100,7	98,8	90,5		
	průměr všech	46	3 514	64,1	63,9	99,6	61,6	96,1		
P	1,0—1,9	10	1 687	29,0	28,2	97,2	27,3	94,1		
	2,0—2,9	16	2 582	42,3	43,1	101,9	38,1	90,1		
	3,0—3,9	8	3 488	52,3	56,5	108,1	43,8	90,8		
	4,0—4,9	8	4 537	70,7	73,5	103,9	62,4	88,2		
	5,0 a více	4	6 082	134,5	97,9	72,8*)	230,4	171,3		
	průměr všech	46	3 189	54,1	52,2	96,5	57,7	108,0		
V	1,0—1,9	4	1 433	23,4	24,1	103,4	19,9	85,4		
	2,0—2,9	3	2 634	44,0	41,3	93,8	41,6	94,0		
	3,0—3,9	1	3 153	50,5	51,3	101,6	51,8	102,6		
	průměr všech	8	2 098	34,5	34,0	98,5	32,0	92,9		
Ø	1,0—1,9	23	1 647	29,1	29,4	101,1	28,6	98,2		
	2,0—2,9	36	2 526	44,8	44,6	99,6	40,9	91,4		
	3,0—3,9	19	3 521	60,2	61,5	102,1	55,1	91,6		
	4,0—4,9	16	3 424	76,6	76,5	99,9	75,2	99,5		
	5,0 a více	13	6 443	118,9	109,0	91,6	142,0	119,4		
	průměr celkem	107	3 274	57,9	56,9	98,3	58,2	100,5		

Počet THP

normativní podle

HZP		DJ		MJ		počtu dělnických pracov.	
počet	$\frac{N \cdot 1002}{S}$	počet	$\frac{N \cdot 100}{S}$	počet	$\frac{N \cdot 100}{S}$	počet	$\frac{N \cdot 100}{S}$
35,8	137,8	28,7	110,5	34,1	130,9	44,6	171,4
49,9	100,5	31,8	64,0	44,6	89,8	58,9	118,5
78,5	98,1	47,2	59,0	74,4	93,0	108,6	135,7
83,7	92,9	83,5	92,1	82,9	92,1	91,4	101,6
153,0	113,3	139,0	103,0	148,0	109,6	164,0	121,5
71,5	104,3	56,3	82,0	67,6	98,6	83,6	121,9
36,7	113,1	27,4	84,5	24,5	83,5	32,7	100,8
43,4	92,2	35,5	76,2	36,3	87,4	47,2	107,2
64,4	97,5	50,1	75,8	57,5	87,0	72,6	110,6
94,8	116,6	71,1	87,4	76,3	93,9	91,5	112,5
107,9	98,8	74,2	83,2	85,4	86,8	107,7	98,6
65,4	102,0	49,1	80,9	53,0	88,2	66,9	105,7
24,1	82,9	23,3	80,3	26,2	90,3	28,6	98,5
37,0	87,4	35,6	84,1	36,9	93,3	39,6	100,3
43,0	89,1	42,2	87,4	46,6	96,6	49,2	101,9
63,9	90,3	70,5	99,6	71,8	101,5	68,3	96,5
96,8	72,0	119,2	88,6	114,3	85,0	151,5	112,6
45,1	84,4	47,4	88,7	49,1	93,6	53,6	102,2
17,7	75,9	21,3	91,4	22,5	96,2	30,3	129,9
34,7	78,8	39,2	89,0	39,6	90,1	51,9	117,9
43,6	86,3	50,7	100,4	53,1	105,2	58,0	114,9
27,3	79,2	31,7	91,9	32,7	94,9	41,9	121,4
27,8	95,8	24,0	82,4	25,3	87,0	31,0	106,5
40,4	90,2	34,7	77,6	37,5	83,9	45,9	101,0
55,0	91,5	46,6	77,5	53,6	89,0	63,9	106,2
78,6	102,7	71,5	93,4	74,5	97,3	79,9	104,3
107,9	90,8	93,0	78,2	99,1	83,3	125,5	105,3
54,2	93,7	47,5	82,1	50,8	87,7	60,4	104,3

*) výsledek ovlivňují dvě JZD s vysoce nadnormativním počtem THP

lovat, přestože možnost kumulace některých funkcí či činností je různými předpisy omezena.

Vztažení normativů počtu THP k výměře zemědělské půdy v podniku (i když se projevila vysoká korelační závislost i mezi počtem dělnických pracovníků a THP) bylo zvoleno proto, že výměra zemědělské půdy je v podnicích zemědělské prvovýroby stálejší činitel než počet pracovníků, který značně kolísá.

Naproti tomu aby mohl být v normativech THP podchycen i vliv intenzity zemědělské výroby na počet THP, byly stanoveny normativní hodnoty vybraných korekčních ukazatelů jednak na jednoho THP v podniku celkem a jednak na jednoho THP vybraných činností (tab. VIII). Těmito ukazateli je možno korigovat výpočet normativní potřeby THP podle výměry z. p.

K vlastnímu výpočtu THP podle obou skupin normativů nutno dodat, že pro zemědělské podniky jsou důležité normativy celkového počtu THP, kdežto normativy jednotlivých skupin činností THP je nutno považovat spíše za orientační, podle nichž si může strukturu THP stanovit podnik vzhledem ke svým konkrétním podmínkám.

K návrhu předložených předběžných normativů potřeby pracovníků v zemědělské prvovýrobě dlužno poznamenat, že bylo využito v podstatě všech dostupných zdrojů informací a dosaženo maximální spolupráce se zainteresovanými pracovišti. Na druhé straně však nebylo možno plně uskutečnit všechny záměry řešitelského kolektivu, zejména z hlediska hlubší diferenciace jednotlivých skupin normativů (např. podle technické vybavenosti práce v rostlinné a živočišné výrobě, podle stupňů koncentrace a specializace rostlinné a živočišné výroby, podle úrovně organizace pomocné výroby a podle organizačních a řídicích struktur. Bude proto nutné navržené normativy dále ověřovat, zpřesňovat a doplňovat a postupně vypracovávat i normy řízení.

VÝSLEDKY OVĚŘOVÁNÍ NORMATIVŮ

Ověřování normativů THP bylo uskutečněno převážně v roce 1980, kdy byly konfrontovány skutečné početní stavy THP ke konci roku 1979 s jejich vypočítanou normativní potřebou, a to jak podle normativů na 1000 ha z. p. (tab. VIII), tak i podle normativních korekčních ukazatelů.

Stanovení celkového počtu THP v zemědělských podnicích podle ekonomických ukazatelů ve srovnání se skutečnými celkovými početními stavy THP je za JZD podle skupin ZPO a velikostních skupin uvedeno v tab. IX.

Z uvedeného srovnání je patrné, že skutečným početním stavům THP v průměru jednotlivých skupin ZPO se nejvíce přibližují normativy THP stanovené na 1000 ha z. p. (nejméně kolísají) a normativy podle celkové produkce (vyšší rozptyl). V řadě případů se však opět projevuje určitá „měkkost“ normativů pro malé zemědělské podniky (do 2000 ha z. p.), poněkud „tvrdší“ se jeví normativy odvozené od počtu měrných jednotek a od počtu dobytčích jednotek. Počet dělnických pracovníků jako kritérium pro stanovení normativní potřeby THP se ukazuje jako „měkkší“. Obdobné závislosti je možno pozorovat i u státních statků.

Výsledky ověřování normativů THP i na jiných úrovních prokázaly širokou použitelnost. Tak např. v souhrnu JZD okresu Hradec Králové

činil rozdíl skutečného počtu THP (bez THP přidružené výroby) proti výpočtu podle normativů na 1000 ha z. p. pouze 3,5 % a v JZD okresu Kroměříž necelých 7 %. Ověřování uskutečněné v JZD ČSR podle ZPO ukázalo, že skutečný počet THP (bez přidružené výroby) byl ve skupině oblastí nížinné teplé o 1,5 %, v nížinné o 1,4 %, v pahorkatinné o 0,5 %, ve vrchovinné o 3,3 % nižší a u státních statků v průměru ČSR o 2,7 % nižší než činil počet podle zmíněných normativů.

Uvedené rozdíly zjištěné na úrovni větších územních celků mezi skutečným a normativním počtem THP jsou minimální a mobilizují k úspoře a k racionálnímu hospodaření THP. Domníváme se však, že pokud rozdíly mezi skutečným počtem THP (bez přidružené výroby) a normativním počtem nepřesahují $\pm 10-15$ %, je normativ odpovídající. Při větších rozdílech je nutno zjistit objektivní příčiny tohoto stavu a počet THP (ať normativní, či skutečný) korigovat.

SOUHRN

V souladu s požadavky na racionální hospodaření pracovními silami bylo započato s normováním počtu a struktury THP v podnicích zemědělské prvovýroby. I když v této oblasti v současné době postrádáme solidní metodické, metodologické i praktické zkušenosti, přesto byl vypracován na základě inventarizace početních stavů THP a zhodnocení příslušných faktorů ve vybraném souboru zemědělských podniků předběžný návrh normativů THP pro JZD a státní statky řízené KZS a OZS. Vypracované normativy však bude třeba dále soustavně ověřovat, zpřesňovat a doplňovat.

Literatura

- HURTOŠ, E.: Stanovenie vzorových noriem početných stavov a štruktúry počtu technickohospodárskych, riadiacích a správnych pracovníkov v organizáciách rezortu MPVŽ SSR. [Závěrečná zpráva.] Bratislava, VÚEPVŽ 1978.
- KOLÁŘ, J.: Normativy potřeby technickohospodárskych pracovníků v zemědělských podnicích. [Závěrečná zpráva.] Brno, ÚVSH 1977.
- KOLÁŘ, J.: Zpřesněné normativy potřeby pracovníků v zemědělství včetně podniků služeb. [Závěrečná zpráva.] Brno, ÚRRP 1980.
- KORBINI, J. — KLEČKA, M.: Poľnohospodárske prírodné oblasti a ich výrobné-ekonomické predpoklady. Zeměd. Ekon., 23, 1977, č. 11.
- KOVÁŘ, F.: Potřeba technickohospodárskych pracovníků v JZD [Závěrečná zpráva.] Brno, VÚEZVŽ 1969.
- KOVÁŘ, F.: Potřeba technickohospodárskych pracovníků na státních statcích. [Závěrečná zpráva.] Brno, VÚEZVŽ 1970.
- LEHMAN, R. — BRODA, R.: Richtwerte für den personellen Leitungsaufwand, Vorschlag zur Anwendung in LPG Pflanzenproduktion und AKP. Kooperation, 1978, č. 1.
- VOROTNIKOVA, V. V. — PAVLENKO, A. P. — SLEZINGER, G. E.: Normovanie práce technickohospodárskych pracovníkov. Bratislava, Alfa 1976.

Došlo dne 25. 5. 1981

Adresa autora:

Ing. Josef Kolář, CSc., Ústav racionalizace řízení a práce Praha, pracoviště Smetanova 49, 656 01 Brno

**K problematice normování počtu a struktury technickohospodářských pracovníků
v zemědělské prvovýrobě**

Zeměd. Ekon., 27, 1981, č. 10, s. 655—671. — 9 tab., lit. 8

zemědělství, JZD, státní statky, normativy, technickohospodářští pracovníci, analýza, syntéza, analýza statistická

Na podkladě statistického výkaznictví a vybraného reprezentativního souboru JZD a státních statků byl analyzován dosavadní vývoj a stávající počet a struktura počtu technickohospodářských pracovníků v zemědělské prvovýrobě komparačními a korelačními metodami. Výsledků analýzy bylo využito k tvorbě předběžných normativů počtu a struktury technickohospodářských pracovníků.

V období socialistické výstavby ČSSR se při nezměněné a nezastupitelné úloze zemědělství při zabezpečování výživy obyvatelstva i potřebných surovin pro ostatní odvětví národního hospodářství výrazně změnil charakter tohoto odvětví. V ČSSR byl jako v první průmyslově vyspělé zemi uskutečněn Leninův družstevní plán. Koncentrací půdy, ostatních výrobních prostředků a pracovních sil byly v poměrně krátké době vytvořeny základní podmínky pro socialistickou zemědělskou velkovýrobu. Po celé období neustále vzrůstá vliv státního a družstevního sektoru na celkový vývoj zemědělství a v šedesátých letech byl proces socializace tohoto odvětví již prakticky ukončen. Nejpodstatnější částí společenských výrobních sil v zemědělství ČSSR se stali trvale činní (stálí) pracovníci v JZD. Zastoupení jednotlivě hospodařících rolníků (k 1. 2. 1980 pouze 1,7 % z celkového počtu pracovníků v zemědělství ČSSR) a jejich vliv na výslednou činnost zemědělství trvale klesal. Zároveň však tento proces socializace československého zemědělství umožnil uvolnit podstatnou část pracovníků z tohoto odvětví pro jiná odvětví a činnosti nezemědělského charakteru.

VÝVOJ POČTU OSOB TRVALE ČINNÝCH V SOCIALISTICKÉM SEKTORU ZEMĚDĚLSTVÍ

Vývoj počtu osob trvale činných ve státním a družstevním sektoru zemědělství k 1. 2. příslušného roku a jejich podíl na celkovém počtu trvale činných osob v zemědělství ČSSR v letech 1967—1980 ukazuje tab. I.

I. Trvale činní (stálí) pracovníci v zemědělství v letech 1967—1980

Rok (1. 2.)	Trvale činní (stálí) pracovníci v			
	JZD		státním sektoru zemědělství	
	abs. počet	v %*)	abs. počet	v %*)
1967	717 016	61,4	291 226	24,9
1970	715 770	63,2	267 256	23,6
1975	670 567	67,7	252 187	25,5
1978	635 259	70,1	237 460	26,2
1980	632 375	70,5	237 801	25,6
Index 1980/1967	88,2	×	81,7	×

*) z celkového počtu pracovníků v zemědělství

V letech 1967—1980 se snížil celkový počet trvale činných osob v JZD o 85 tis. osob (o 11,8 %) a ve státním sektoru o 53 tis. osob (o 18,3 %). V obou sektorech tento vývoj výrazně ovlivnily ženy: celkový počet žen trvale činných v JZD se od roku 1967 do roku 1980 snížil o 22,6 % (o 84 tis. osob) a ve státním sektoru zemědělství o 27,3 % (o 35 tis. osob¹⁾). Toto snížení se koncentrovalo především do skupiny osob vykonávajících manuální práce. V uvedeném období se ve státním sektoru zemědělství snížil počet dělníků a provozních pracovníků (tj. pracovníci zařazení do 1.—5. třídy jednotné klasifikace zaměstnání) o 10,3 % (o 27 tis. osob) a počet manuálních pracovníků v JZD poklesl o 19,3 % (o 133 tis. osob). I tento vývoj výrazně ovlivnily ženy. Faktorů, které působily na snižování počtu osob trvale činných v zemědělství (a zejména v JZD) a současně na změny ve struktuře jejich počtu podle pohlaví a podle pracovního zaměření, je velmi mnoho. Patří k nim zejména rychlý a komplexní rozvoj všech hlavních činitelů zemědělské výroby od koncentrace a specializace až po rozvoj zemědělské techniky, technologie i pracovních sil.

Rozvoj techniky na úseku rostlinné výroby, charakterizovaný vysokou mechanizací základní rostlinné výroby při značném zvyšování výkonnosti zemědělské techniky, vedl k značnému snížení počtu manuálních pracovníků, při zvyšujícím se podílu osob pracujících se zemědělskou technikou a osob zabezpečujících její provoz.

Velkovýrobní technologie v živočišné výrobě (např. při výrobě vajec, drůbežního a vepřového masa i v chovu skotu) působí obdobně, i když úbytky trvale pracujících jsou pomalejší než v rostlinné výrobě.

Věcné podmínky probíhající plánovitě přestavby výrobně organizační struktury zemědělství se tedy odrážejí zejména ve snížení celkové potřeby společensky nutné živé práce při zvýšení nároků na její kvalifikovanost.

To se týká jak manuální práce, tak práce duševního charakteru.

Zvyšující se náročnost organizace a řízení zemědělské výroby vedla také k postupnému vytváření příslušného technicko-hospodářského aparátu, zejména v JZD, a tím i k postupnému zvyšování jeho podílu na celkovém počtu osob trvale pracujících v zemědělství. Značný vliv měla i nepříznivá věková a kvalifikační struktura osob trvale pracujících v zemědělství, kterou — zejména v JZD — přebíral socialistický sektor zemědělství socializací soukromého sektoru.

Proto se na poklesu počtu osob trvale činných v zemědělství (a zejména v JZD) podílely převážně ženy, které ještě do roku 1970 tvořily nadpoloviční většinu pracovních sil v zemědělství. Přitom se většinou jednalo o nekvalifikované síly v poproduktivním věku. Tento proces však ještě není ukončen, neboť např. v rostlinné výrobě JZD bylo ještě v roce 1978 z celkového počtu žen 43,6 % žen ve věku nad 55 let.

ZMĚNY VE STRUKTUŘE MANUÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ PODLE SKUPIN KVALIFIKOVANOSTI PRÁCE

V jednotlivých statisticky sledovaných skupinách kvalifikovanosti práce byl však vývoj struktury manuálních pracovníků podle pohlaví značně odlišný (tab. II).

Počet trvale činných osob pracujících v povoláních, pro něž se provádí

¹⁾ Československá statistika, řada Zem.: Soupis osob trvale činných v zemědělství k 1. 12. 1967 a 1. 2. 1980

II. Vývoj počtu a struktury pracovníků dělnických kategorií v zemědělství v letech 1967—1979

	Státní sektor					JZD				
	1967	1971	1974	1979	Index 1979 1967	1967	1971	1974	1979	Index 1979 1967
celkem										
Úhrn (A + B + C)	267 286	240 470	225 713	239 724	89,7	688 033	635 214	606 357	555 190	80,7
v tom:										
A	225 056	184 211	177 379	174 723	77,6	599 186	516 120	498 285	432 644	72,2
z toho vyučení abs.	61 775	49 988	49 496	57 387	92,9	91 897	103 644	108 682	134 735	146,6
v %	27,5	27,1	27,9	32,8	×	15,3	20,1	21,8	31,1	×
B	14 247	18 256	17 443	33 591	235,8	37 524	33 357	32 750	45 567	121,4
C	27 983	38 003	30 891	31 410	112,3	51 323	85 737	75 322	76 979	150,0
muži										
Úhrn (A + B + C)	156 363	136 386	134 055	145 191	92,9	316 876	309 705	301 331	290 646	91,7
v tom:										
A	127 982	100 164	101 375	99 165	77,5	253 300	237 614	235 097	219 372	86,6
z toho vyučení abs.	53 245	42 852	41 581	47 430	89,1	82 943	91 997	98 593	112 531	135,7
v %	41,6	42,8	41,0	47,8	×	32,7	38,7	41,9	51,3	×
B	12 662	15 728	14 935	29 417	232,3	36 387	30 637	29 369	36 962	101,6
C	15 719	20 494	17 745	16 609	105,7	27 189	41 454	36 865	34 312	126,2
ženy										
Úhrn (A + B + C)	110 923	104 084	91 658	94 533	85,2	371 157	325 509	305 026	264 544	71,3
v tom:										
A	97 074	84 047	76 004	75 558	77,8	345 886	278 506	263 188	213 272	61,6
z toho vyučení abs.	8 530	7 136	7 915	9 957	116,7	8 954	11 647	10 089	22 204	248,0
v %	8,8	8,5	10,4	13,2	×	2,6	4,2	3,8	10,4	×
B	1 585	2 528	2 508	4 174	263,3	1 137	2 720	3 381	8 605	756,8
C	12 264	17 509	13 146	14 801	120,7	24 134	44 283	38 457	42 667	176,8

A = povolání, pro něž se provádí výuka

B = ostatní povolání, vyžadující většinou zvláštní zkoušky

C = nekvalifikované práce

výuka (skupina A), klesá ve sledovaném období neustále (od roku 1967 do roku 1979 ve státním sektoru o 22,4 % a v JZD dokonce o 27,8 %). V JZD bylo toto snížení provázáno rychlejším úbytkem počtu žen (o 38,4 %) než mužů (o 13,4 %), takže podíl žen na celkovém počtu manuálních pracovníků pracujících v povoláních, pro něž se provádí výuka, poklesl z 57,7 na 49,3 %. Ve státním sektoru zemědělství došlo k téměř shodnému úbytku počtu mužů (o 22,5 %) i žen (22,2 %), v důsledku čehož podíl žen v úhrnu všech dělníků a provozních pracovníků pracujících v povoláních, pro něž se provádí výuka, vzrostl v letech 1967 až 1979 o 0,1 bodu na 43,2 %. V roce 1979 tvořili pracovníci skupiny A z celkového počtu pracovníků dělnických kategorií ve státním sektoru 72,9 % a v JZD dokonce 77,9 %.

Počet osob pracujících v povoláních, pro něž se nepožaduje vyučení, ale většinou se požadují zvláštní kvalifikační zkoušky (skupina B), zaznamenal v obou sektorech výrazný nárůst až po roce 1974 (ve státním sektoru o 92,6 % a v JZD o 39,1 %). Za celé období 1967—1979 se počet osob pracujících v ostatních povoláních státního sektoru více než zdvojnásobil, v JZD vzrostl o více než pětinu. Počet žen a jejich podíl na celkovém počtu pracovníků pracujících v ostatních povoláních po celé období vzrůstal, zejména v JZD (podíl žen v JZD vzrostl z 3,0 na 18,9 %), ve státním sektoru se zvýšil z 11,1 na 12,4 %. Vzrůst počtu pracovníků v ostatních povoláních dokumentuje změnu charakteru práce v zemědělství: namáhavá práce je postupně nahrazována mechanizačními prostředky, které spolu s využíváním vědeckých poznatků podstatně změnily i technologii jak rostlinné, tak i živočišné výroby. Např. v roce 1967 pracovalo v JZD v této statisticky zjišťované skupině kvalifikovanosti práce 6679 řidičů nákladních aut a 24 852 kočí, v roce 1979 změnil charakter práce v JZD počty pracovníků v uvedených povoláních na 20 660 řidičů nákladních aut a pouze 4001 kočí. V JZD ovlivňují vzrůst počtu pracovníků v ostatních povoláních částečně též přidružená výroba a ostatní výroby a činnosti, které napomáhají zemědělské činnosti.

Počet nekvalifikovaných pracovníků (skupina C) ve státním a družstevním sektoru kolísá. Nejvyššího počtu bylo v obou sektorech dosaženo při statistickém zjištění v roce 1971, nejvyššího podílu bylo v JZD dosaženo při statistickém zjištění v roce 1979 (13,9 %) a ve státním sektoru už v roce 1971 (15,8 %). Počet žen pracujících na nekvalifikovaných pracích vzrostl v letech 1967—1979 ve státním sektoru o 20,7 % a v JZD dokonce o 76,8 %, jejich podíl na celkovém počtu pracovníků této skupiny vzrostl ve státním sektoru ze 43,8 na 47,1 % a v JZD ze 47,0 na 55,4 %.

ZMĚNY VE VĚKOVÉM SLOŽENÍ MANUÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ

V letech 1967—1979 se zlepšila věková struktura pracovníků dělnických kategorií především v JZD. Přesto podíl starších pracovníků v JZD byl v roce 1979 ve srovnání se státním sektorem podstatně vyšší (tab. III).

KVALIFIKAČNÍ STRUKTURA MANUÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ SE MĚNÍ VE PROSPĚCH VYUCENÝCH

Počet trvale činných pracovníků pracujících v povoláních, pro něž se provádí výuka, prošel od statistického zjištění v roce 1967 (kdy byly poprvé zjišťovány údaje též za JZD) do roku 1979 změnami nejen kvantitativními, ale i kvalitativními (tab. IV):

III. Vývoj počtu a podílu starších pracovníků*)

Rok (30. 9.)	Úhrn (A + B + C)		V tom pracovníci skupiny					
	abs. počet	v % **)	A		B		C	
			abs. počet	v % **	abs. počet	v % **)	abs. počet	v % **)
	státní sektor							
1967	58 583	21,9	47 846	21,3	2 030	14,2	8 707	31,1
1979	45 069	18,8	30 056	17,2	4 738	14,1	10 275	32,7
	JZD							
1967	305 851	44,5	264 495	44,1	16 374	43,6	24 982	48,7
1979	183 874	33,1	140 480	32,5	9 556	21,0	33 838	44,0

A = povolání, pro něž se provádí výuka

B = ostatní povolání, vyžadující většinou zvláštní zkoušky

C = nekvalifikované práce

*) ve státním sektoru muži 55letí a starší a ženy 50leté a starší, v JZD pracovníci 50letí a starší

**) z celkového počtu pracovníků příslušné skupiny

1. Podstatně se zlepšila struktura pracovníků podle předběžné odborné přípravy. Podíl vyučených v oboru, ve kterém pracují, vzrostl ve státním sektoru z 27,5 na 32,8 % (z toho u žen z 8,8 na 13,2 %) a v JZD z 15,3 na 31,1 % (z toho u žen z 2,6 na 10,4 %). Přesto však kvalifikace rozhodující části pracovníků pracujících v obou sektorech v povoláních, pro něž se provádí výuka, je dána pouze zaučením a dlouhodobými zkušenostmi.

2. Došlo k výrazným změnám ve struktuře pracovníků podle skupin učebních oborů.

Podíl pracovníků skupiny 42 -zemědělství a lesní hospodářství, který v roce 1967 činil v JZD 96,0 % (u žen dokonce 99,9 %) a ve státním sektoru 93,8 % (u žen 98,7 %) z celkového počtu pracovníků pracujících ve skupinách oborů, pro něž se provádí výuka, výrazně poklesl. V roce 1979 pracovalo v této skupině učebních oborů v JZD 88,9 % (u žen 98,8 %) a ve státním sektoru 84,9 % (u žen 94,0 %) z úhrnu všech pracovníků skupiny A. Více než čtvrtina všech pracovníků této skupiny (a více než desetina žen) v obou sektorech je vyučena v povolání, ve kterém pracují (v roce 1967 to bylo ve státním sektoru celkem 23,9 % a u žen 8,5 % a v JZD 12,9 a 2,6 %). V povoláních této skupiny oborů pracuje v JZD 34,0 % a ve státním sektoru zemědělství 18,1 % starších pracovníků, což je výrazně vyšší zastoupení starších pracovníků než v ostatních skupinách.

V JZD došlo v letech 1967—1979 k značnému úbytku v oboru 42-74-2 pěstitel mechanizátor, a to o 46 % při relativně mírném snížení počtu traktoristů mechanizátorů (o 8,9 %). V tomto oboru došlo v souvislosti s mechanizací sklizňových prací i k dalšímu zkvalitnění, a to v podstatném zvýšení podílu manuálních pracovníků vyučených v povolání, ve kterém

IV. Kvalifikační a věková struktura pracovníků dělnických kategorií v zemědělství v roce 1967 a 1979¹⁾

Skupina povolání		30. 9. 1967									
		celkový počet pracov- níků	z toho starší pracovníci ¹⁾		z celkového počtu						
					vyučení		zaučení		nevyučení		
			abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %	
státní sektor											
A celkem	c	225 056	47 846	21,3	61 775	27,5	137 110	60,9	26 171	11,6	
	ž	97 074	×	×	8 530	8,8	73 861	76,1	14 683	15,1	
v tom:											
24 — strojírenství a ostatní kovodělná výroba	c	2 335	160	6,9	2 121	90,8	141	6,1	73	3,1	
	ž	66	×	×	34	51,5	29	43,9	3	4,6	
26 — elektrotechnika	c	1 750	77	4,4	1 634	93,4	61	3,5	55	3,1	
	ž	26	×	×	14	53,8	2	7,7	10	38,5	
29 — potravinářství	c	333	54	16,2	73	21,9	109	32,7	151	45,4	
	ž	205	×	×	5	2,4	60	29,3	140	68,3	
33 — zpracování dřeva a výroba hudeb. nástrojů	c	1 067	345	32,3	982	92,0	70	6,6	15	1,4	
	ž	16	×	×	2	12,5	8	50,0	6	37,5	
36 — stavebnictví a zeměměřičství	c	7 354	1 632	22,2	6 006	81,7	1 148	15,6	200	2,7	
	ž	40	×	×	5	12,5	28	70,0	7	17,5	
42 — zemědělství a lesní hospodářství	c	211 055	45 356	21,5	50 480	23,9	135 060	64,0	25 515	12,1	
	ž	95 802	×	×	8 162	8,5	73 246	76,5	14 394	15,0	
ostatní obory	c	1 162	222	19,1	479	41,2	521	44,8	162	14,0	
	ž	919	×	×	308	33,5	488	53,1	123	13,4	
JZD											
A celkem	c	599 186	264 495	44,1	91 897	15,3	462 524	77,2	44 765	7,5	
	ž	345 886	158 067	45,7	8 954	2,6	302 505	87,5	34 427	9,9	
24 — strojírenství a ostatní kovodělná výroba	c	3 577	500	14,0	3 085	86,3	405	11,3	87	2,4	
	ž	28	3	10,7	6	21,4	15	53,6	7	25,0	
26 — elektrotechnika	c	1 231	196	15,9	1 042	84,7	169	13,7	20	1,6	
	ž	7	1	14,3	3	42,9	4	57,1	—	—	
33 — zpracování dřeva a výroba hudeb. nástrojů	c	3 040	1 773	58,3	2 337	76,9	542	17,8	161	5,3	
	ž	58	16	27,6	—	—	57	98,3	1	1,7	
36 — stavebnictví a zeměměřičství	c	15 929	7 831	49,2	11 103	69,7	3 956	24,8	870	5,5	
	ž	178	30	16,9	33	1,7	126	70,8	49	27,5	
42 — zemědělství a lesní hospodářství	c	575 263	254 127	44,2	74 247	12,9	457 426	79,5	43 590	7,6	
	ž	345 596	158 012	45,7	8 937	2,6	302 294	87,5	34 365	9,9	
ostatní obory	c	146	68	46,6	83	56,9	26	17,8	37	25,3	
	ž	19	5	26,3	5	26,3	9	47,4	5	26,3	

Skupina povolání		30. 9. 1979								
		celkový počet pracov- níků	z toho starší pracovníci ¹⁾		v tom pracovníci					
					vyučení		zaučení		nevyučení	
			abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %
státní sektor										
A celkem	c	174 723	30 056	17,2	57 387	32,8	95 683	54,8	21 653	12,4
	ž	75 558	×	×	9 957	13,2	52 545	69,5	13 056	17,3
v tom:										
24 — strojírenství a ostatní kovodělná výroba	c	5 993	444	7,4	5 189	86,6	511	8,5	293	4,9
	ž	100	×	×	25	25,0	29	29,0	46	46,0
26 — elektrotechnika	c	2 488	113	4,5	2 344	94,2	88	3,5	56	2,3
	ž	33	×	×	12	36,4	17	51,5	4	12,1
29 — potravinářství	c	3 760	582	15,5	1 020	27,1	2 005	53,3	735	19,6
	ž	1 757	×	×	424	24,1	769	43,8	564	32,1
33 — zpracování dřeva a výroba hudeb. nástrojů	c	1 532	319	20,8	1 168	76,2	237	15,5	127	8,3
	ž	112	×	×	3	2,7	65	58,0	44	39,3
36 — stavebnictví a zeměměřičství	c	9 864	1 346	13,6	7 649	77,5	1 713	17,4	502	5,1
	ž	125	×	×	4	3,2	84	67,2	37	29,6
42 — zemědělství a lesní hospodářství	c	148 263	26 876	18,1	38 732	26,1	89 944	60,7	19 587	13,2
	ž	71 003	×	×	8 508	12,0	50 481	71,1	12 014	16,9
ostatní obory	c	2 823	376	13,3	1 285	45,5	1 185	42,0	353	12,5
	ž	2 428	×	×	981	40,4	1 100	45,3	347	14,3
JZD										
A celkem	c	432 644	140 480	32,5	134 735	31,1	265 682	61,4	32 227	7,5
	ž	213 272	81 397	38,2	22 204	10,4	169 570	79,5	21 498	10,1
v tom:										
24 — strojírenství a ostatní kovodělná výroba	c	9 934	904	9,1	8 146	82,0	1 374	13,8	414	4,2
	ž	869	130	15,0	197	22,7	517	59,5	155	17,8
26 — elektrotechnika	c	4 333	291	6,7	4 084	94,3	180	4,1	69	1,6
	ž	54	3	5,6	12	22,2	36	66,7	6	11,1
33 — zpracování dřeva a výroba hudeb. nástrojů	c	4 285	1 440	33,6	3 003	70,1	950	22,2	332	7,7
	ž	382	150	39,3	26	6,8	278	72,8	78	20,4
36 — stavebnictví a zeměměřičství	c	28 590	6 831	23,9	19 140	66,9	8 006	28,0	1 444	5,1
	ž	537	146	27,2	58	10,8	409	76,2	70	13,0
42 — zemědělství a lesní hospodářství	c	384 554	130 836	34,0	99 952	26,0	254 764	66,2	29 838	7,8
	ž	210 740	80 836	38,4	21 641	10,3	168 010	79,7	21 089	10,0
ostatní obory	c	948	178	18,8	410	43,3	408	43,0	130	13,7
	ž	690	132	19,1	270	39,1	320	46,4	100	14,5

1) Ve státním sektoru muži 55 let a starší a ženy 50 let a starší, v JZD pracovníci 50 let a starší

pracují, z 14,1 % v roce 1967 na 30,0 % v roce 1979. Úbytek pracovníků se tedy realizoval převážně z počtu nevyučených. Dalším oborem, který zaznamenal úbytek počtu pracovníků, je obor 42-58-2 zemědělec mechanizátor, a to dokonce o 59,5 %. I v tomto oboru došlo k snížení zejména v části nevyučených pracovníků, takže podíl vyučených vzrostl ve sledovaném období z 9,5 na 23,8 %. Díky zprůmyslnění výroby drůbežního masa se snížil i počet chovatelů drůbeže (obor 42-52-2) o 63,1 %. Jen malý pokles počtu osob při podstatném zvýšení podílu pracovníků vyučených v povolání, ve kterém pracují, zaznamenal v letech 1967—1979 obor 42-75-2 chovatel mechanizátor, chovatel hospodářských zvířat. Pokles celkového počtu pracovníků činil v tomto období 6 %, podíl vyučených vzrostl z 2,9 na 9,9 %. Jestliže v roce 1967 byl nejpočetnějším oborem této skupiny obor pěstitel mechanizátor, pak v roce 1979 se jím stal chovatel mechanizátor, chovatel hospodářských zvířat.

Jediným významným oborem této skupiny oborů, který zaznamenal v JZD v letech 1967—1979 nárůst počtu pracovníků, je obor 42-71-2 opravář zemědělských strojů — o 131,6 %, a to nejen při zachování, ale dokonce i při zlepšení kvalifikační struktury zvýšením podílu vyučených z 82,9 % v roce 1967 na 86,3 % v roce 1979.

Na uvedeném vývoji počtu manuálních pracovníků JZD ve skupině 42 — zemědělství a lesní hospodářství je tedy názorně vidět velký vliv zprůmyslnění zemědělské výroby na rozvoj společenské pracovní síly.

V obou sektorech významně vzrostly počty i podíly pracovníků pracujících v nezemědělských skupinách oborů, zejména v JZD, a to:

- 24 — strojírenství a ostatní kovodělná výroba (ve státním sektoru o 156,6 % a v JZD o 177,7 %),
- 26 — elektrotechnika (o 42,2 % a o 252,0 %),
- 33 — zpracování dřeva a výroba hudebních nástrojů (o 43,6 % a o 41,0 %),
- 36 — stavebnictví a zeměměřičství (o 34,1 % a o 79,5 %)

Ve státním sektoru zemědělství vykázala vysoký nárůst počtu pracovníků též skupina 29 — potravinářství, v níž se od roku 1967 do roku 1979 počet pracovníků zjednáctinásobil.

V nezemědělských skupinách oborů se v současné době soustřeďuje ve státním sektoru 15,1 % a v JZD 11,1 % všech pracovníků pracujících v povoláních, pro něž se provádí výuka (v roce 1967 to bylo ve státním sektoru 6,2 % a v JZD 4,0 %). V těchto skupinách oborů mají naprostou převahu vyučení pracovníci (s výjimkou skupiny 29 — potravinářství státního sektoru zemědělství). Přitom kvalifikační strukturu v nezemědělských skupinách oborů ovlivňují zejména muži, neboť podíl vyučených žen na celkovém počtu žen příslušné skupiny oborů je stále ještě nízký. Ve srovnání se skupinou 42 — zemědělství a lesní hospodářství je zastoupení starších pracovníků v nezemědělských skupinách oborů vesměs nižší.

PŘEDPOKLADY VÝVOJE REPRODUKCE KVALIFIKOVANÝCH MANUÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ V NÁSLEDUJÍCÍCH LETECH

Přes podstatné zlepšení dosažené v letech 1967—1979 nedosáhla kvalifikační ani věková struktura pracovníků dělnických kategorií v zemědělství jako celku úrovně ostatních odvětví národního hospodářství.

Vývoj kvalifikační i věkové struktury pracovníků dělnických kate-

gorií byl v uplynulých letech do značné míry ovlivněn též nábořem mládeže, který se dlouhodobě neplnil. Teprve v posledních letech (zhruba od roku 1976) je úhrn podnikových plánů náboru mládeže do zemědělství mírně překračován, ovšem je podstatně nižší než byl v letech 5. pětiletky.

Reprodukční vývoj pracovníků dělnických kategorií je až do roku 1982 předurčen současným naplněním učňovských škol a zařízení. V roce 1979 pracovalo v povoláních, pro něž se provádí výuka, ve státním sektoru 30 056 pracovníků (z toho bylo 5107 vyučeno v oboru, ve kterém pracují) a v JZD 140 480 pracovníků, kteří budou v průběhu 7. pětiletky postupně získávat nárok na starobní důchod a odcházet z pracovního procesu. K 31. 12. 1979 se připravovalo pro státní sektor zemědělství 29 812 a pro JZD 19 293 učňů. Tyto údaje ukazují, že pouze ve státním sektoru zemědělství je v plné míře zajištěna reprodukce dělníků a provozních pracovníků, což vytváří předpoklady pro zlepšení kvalifikační i věkové struktury pracovníků.

Nebudou-li však vytvořeny základní předpoklady k tomu, aby většina mladých lidí po absolvování učňovských zařízení neodcházela ze zemědělství, bude i v budoucích letech zajištění potřebné kvalifikační struktury v tomto odvětví (a zejména v JZD) problémem.

ZÁVĚR

Věcné podmínky plánovité přestavby výrobně organizační struktury zemědělství a náročné úkoly, které před toto národohospodářské odvětví staví XVI. sjezd KSČ v souvislosti se zabezpečováním dalšího zvyšování soběstačnosti v základních potravinách, zaměřují naši pozornost i nadále na snižování potřeby společensky nutné živé práce při zvyšování nároků na její kvalifikovanost. Je však třeba si uvědomit, že celostátní údaje neumožňují odhalit oblastní rozdíly vývoje a zobrazují proto jen charakteristické rysy celé problematiky. Oblastní rozdíly však jsou v mnoha případech až extrémního charakteru. Tak např. v roce 1978 pracovalo v živočišné výrobě v JZD okresu Dunajská Streda jen 27,3 % žen a v JZD okresu Rokycany naopak 85,2 % žen.

Značné rozdíly jsou i ve věkovém složení osob trvale činných v zemědělství nebo v kvalifikaci manuálních pracovníků v jednotlivých oblastech (např. ve Východoslovenském kraji byla v roce 1978 v JZD vyučena jen necelá 2 % manuálních pracovníků pracujících v živočišné výrobě). Bylo by proto vhodné, aby zemědělské orgány v krajích a okresech porovnály vývoj reprodukce pracovníků dělnických kategorií ve své oblasti s celostátním vývojem a dosaženými výsledky a přijaly účinná opatření ke snižování potřeby živé práce a zvyšování podílu vyučených v počtu manuálně pracujících osob, aby se postupně, ale co nejrychleji zhladily rozdíly, přetrvávající stále ještě mezi jednotlivými krají a zejména okresy.

Literatura

SNÍŽEK, J.—TESAŘOVÁ, D.: Analýza reprodukce, rozmísťování a využívání kvalifikovaných dělníků a provozních pracovníků v socialistickém sektoru národního hospodářství. Zprávy a rozbory FSÚ, řada Práce z listopadu 1980.

Československá statistika, řada Práce:

a) r. 1968, 1971, 1975 a 1980 — Kvalifikování dělníci a provozní pracovníci podle povolání k 30. září 1967, 1971, 1974 a 1979,

b) r. 1971 — Počet kvalifikovaných manuálních pracovníků podle povolání v JZD k 30. září 1971,

c) r. 1975 a 1980 — Kvalifikování manuální pracovníci v JZD k 30. září 1974 a 1979.

Došlo dne 28. 4. 1981

Adresa autora:

Ing. Josef Snížek, federální ministerstvo hutnictví a těžkého strojírenství, Na Františku 32, 110 00 Praha 1

Při klasifikaci dělnických pracovních činností jsou v rámci analytické metody kromě jiných kritérií technikou kvalifikovaného odhadu hodnoceny také nároky na pracovníka vyplývající z působení fyzikálních faktorů pracovního prostředí. Pracovní prostředí je chápáno jako část životního prostředí, v níž se realizuje společenské pracovní zařazení člověka. Obecně je určují tyto základní znaky:

- charakter vykonávané pracovní činnosti,
- technologické postupy a technické vybavení,
- prostor, v němž je pracovní činnost vykonávána,
- fyzikální a společenské znaky prostředí, v němž se práce uskutečňuje,
- způsob kooperace a interakce s jinými pracovníky při výkonu pracovní činnosti.

V rámci pracovního prostředí rozlišujeme ještě pracoviště, pracovní stanoviště a manipulační místo.

„Pracoviště“ je vymezený prostor, na němž pracovník nebo skupina pracovníků v důsledku existující dělby práce koná technologicky nebo organizačně ucelené výrobní nebo nevýrobní, fyzické nebo psychické pracovní činnosti. Pracoviště je umístěno buď v uzavřeném prostoru, nebo na volném prostranství.

„Pracovní stanoviště“ je součástí pracoviště. Je to místo na pracovišti, kde se pracovník nejvíce zdržuje a vykonává podstatnou část pracovní operace (např. prostor kabiny traktoru).

„Manipulační místo“ je místo, kde pracovník bezprostředně pracuje s pracovním předmětem nebo s ovládacími částmi stroje, nebo vykonává kontrolní činnost (např. sedadlo v kabině traktoru a palubní deska).

Faktor pracovního prostředí je v podstatě ze všech specifických faktorů působících na vykonavatele pracovních činností nejlépe teoreticky zpracován. Jednotlivé subfaktory pracovního prostředí lze v jisté míře objektivizovat a většina z nich je exaktně měřitelná. (Měřitelnost jiných faktorů, např. psychických nároků, je značně obtížná.)

V tzv. „ženevském schématu“¹⁾ byl uváděn faktor pracovního prostředí mezi čtyřmi základními faktory pro hodnocení práce. Někteří autoři však uvádějí pracovní podmínky nebo podmínky pracovního prostředí jako mimoklasifikační faktor. Poukazují především na problém motivace.

¹⁾ Na konferenci odborníků v r. 1950 v Ženevě pořádané pod patronací Mezinárodní komise pro vědeckou organizaci práce (CIOS) byl specifikován soubor čtyř základních faktorů hodnocení práce (kvalifikace, odpovědnost, námaha a pracovní podmínky), který je označován jako „ženevské schéma“.

Zpětná vazba — pracovník—pracovní podmínky—pracovník — může totiž fungovat s negativním výsledkem. Štává se to hlavně v provozech, kde jsou zhoršené pracovní podmínky řešeny zvláštním příplatkem. Pracovní prostředí je v tom případě hodnoceno více body a pak se velmi těžko prosazují opatření, která by zlepšovala pracovní prostředí. Mzda je tak významným motivačním činitelem, že pracovníky mnohdy vede k odporu proti takovým opatřením.

Dále uvedená kritéria téměř vyčerpávají oblast fyzikálních faktorů pracovního prostředí, kromě klimatických faktorů a počasí, které používá např. Blažek (1969). Pro naši práci však jsou tyto faktory nadbytečné. Rovněž jsme nebrali v úvahu barevnou úpravu pracoviště a vlivy elektřiny, elektromagnetického a ionizujícího záření apod. Navíc jsme do této oblasti zařadili položku „prašnost pracovního prostředí“, která je v některých literárních pramenech řazena do chemických faktorů pracovního prostředí, a položku „výskyt obtěžujících zápachů“, která patří spíše do biologických faktorů pracovního prostředí.

Nároky vyplývající z působení fyzikálních faktorů pracovního prostředí jsme hodnotili prostřednictvím soustavy šesti hlavních kritérií, zahrnující celkem jedenáct dílčích kritérií. Všechna kritéria byla hodnocena v pětistupňových škálách různě slovně charakterizovaných.

Hluk na pracovišti

Hluk bývá označován jako nehudební směs souvislé nebo nesouvislé řady různých tónů různé výšky a hlasitosti. Hluk je nepříjemný, když člověka ruší. Když hluk přesáhne jistou hranici, působí nepříznivě na sluch a na celý organismus. Stupeň obtíží působených hlukem se řídí dobou působení a druhem práce (tělesná nebo duševní). Hodnocení hluku se nemění nošením sluchové ochrany. Mírami hodnocení jsou doba trvání a intenzita hluku (nebo hlasitost zvuku). Objektivní metody měření hluku jsou uvedeny v ČSN 36 8820.

Hluk na pracovišti byl hodnocen jak z hlediska intenzity, tak i doby trvání

Intenzita hluku byla zjišťována pomocí stupnice, v níž jednotlivé stupně byly charakterizovány možnostmi dorozumění se hlasem mezi pracovníky nalézajícími se blízko sebe tak, že nemusí být zvyšováním hlasu překonávána větší vzdálenost mezi pracovníky, ale pouze určitá intenzita hluku na pracovišti:

- zanedbatelná (lze se dorozumět normálním hlasem),
- mírná (lze se dorozumět občas zvýšeným hlasem),
- střední (obtížné dorozumění zvýšeným hlasem),
- vysoká (musí se křičet — velmi obtížné dorozumění),
- extrémně vysoká (není možné dorozumění hlasem).

Doba trvání hluku byla posuzována v průběhu trvání výkonu pracovní činnosti:

- téměř se nevyskytuje,
- vyskytuje se občas,
- vyskytuje se poměrně často,
- vyskytuje se velmi často,
- vyskytuje se po celou dobu pracovní činnosti.

Osvětlení na pracovišti

Osvětlení na pracovišti je jedním z nejdůležitějších činitelů pracovního prostředí vůbec. Je to dáno tím, že zrak je nejvíce používaný a tedy i nejvíce namáhaný smyslový orgán. Umožňuje člověku orientovat se v prostředí, které ho obklopuje. Kvalitní osvětlení na pracovním místě je důležitým faktorem zvyšování výkonnosti, kvality práce i spokojenosti pracovníků.

Při exaktním měření fyzikálních faktorů pracovního prostředí je zapotřebí zjišťovat několik parametrů osvětlení pracoviště. Osvětlení může být: denní, umělé nebo sdružené (přisvětlování umělým světlem).

Pro různá pracoviště byly vypracovány různé normy, případně hygienické předpisy. Právě u osvětlení se setkáváme někdy s hrubými nedostatky. Pracovníci si však postupně na málo vyhovující podmínky zvyknou. Je to dáno tím, že lidské oko je orgán velmi adaptabilní.

Při stanovení požadavků na umělé osvětlení se posuzují v podstatě tyto veličiny: velikost pozorovaných detailů, kontrast jasů, doba potřebná k rozlišení detailů, pracovní doba při umělém osvětlení. Osvětlení na pracovišti je dáno ČSN 36 0046 a jeho výpočet je usměrněn ČSN 36 0030.

Hodnocení jednotlivých faktorů osvětlení je velmi složité. Pro účely klasifikace je vhodnější posuzovat kvalitu osvětlení globálně.

Osvětlení na pracovišti bylo hodnoceno z hlediska intenzity osvětlení potřebné pro výkon pracovní činnosti podle stupnice:

- naprosto vyhovující,
- vyhovující,
- spíše vyhovující,
- nevyhovující,
- naprosto nevyhovující.

Otřesy a vibrace

Otřes je jednorázový děj, při kterém se změni poloha mechanické soustavy v krátkém čase.

Vibrace je hluk šířený pevnou konstrukcí nebo jejími částmi. Je to mechanické chvění a kmitání. Vnímání chvění zahrnuje velké množství nejrůznějších pocitů, od příjemných až po nepříjemné. Nepříjemné chvění, které se vyskytuje v pracovním prostředí, se značnou intenzitou a dlouhou dobou trvání je považováno všeobecně za rušivý, škodlivý jev.

Otřesy a vibrace jsou vyvolány mechanickým vlněním a jestliže překročí jistou hranici, hodnotí se jako škodlivé. Přitom je lhostejné, zda působí na celé tělo, nebo jen některé části. Podle nejnovějších poznatků není nejškodlivější vizuálně zjiřitelná velikost otřesů, ale jisté frekvenční rozsahy otřesů a jejich amplitudy.

Otřesy a vibrace jsme hodnotili podle dvou subkritérií:

Intenzita otřesů a vibrací byla posuzována u pracovníků vystavených těmto otřesům především při použití různých mechanizačních prostředků (jako např. u řidičů traktorů, pomocných pracovníků na závěsných strojích apod.). Nepříjemné chvění se hodnotí bez ohledu zda působí na celé tělo pracovníka, nebo jen na některé části těla podle stupnice:

- zanedbatelná,
- mírná,

- střední,
- vysoká,
- extrémně vysoká.

Doba trvání otřesů a vibrací (obdobně jako u doby trvání hluku) byla posuzována v průběhu trvání výkonu konkrétní pracovní činnosti stupnicí:

- nevyskytují se,
- vyskytují se občas,
- vyskytují se poměrně často,
- vyskytují se velmi často,
- vyskytují se po celou dobu pracovní činnosti.

Prašnost pracovního prostředí

Prach jsou drobné tuhé částice minerálního nebo organického původu, velikosti přibližně pod 100 mikronů. Prach se může vznášet ve vzduchu, usazuje se na předmětech a znečišťuje pracovní prostředí. Zvětšuje opotřebení strojů, škodí rostlinám, živočichům i lidem. Částice prachu menší než 5 mikronů mohou pronikat dýchacími cestami až do plicních sklípků.

Prach je v podstatě (podle účinku) dvojitý (Blažek 1969):

1. inertní prach	— působí převážně mechanicky;
2. agresivní prach	— leptavý,
	— jedovatý,
	— radioaktivní,
	— fibroplastický,
	— infekční,
	— prach s alergickým účinkem.

Při exaktních měřeních jsou platné tzv. prachové hodnoty nebo koncentrace prachu na pracovišti. V hygienických předpisech jsou uvedeny nejvyšší přípustné koncentrace prachu. Působení prachu na lidský organismus závisí na těchto faktorech:

1. chemická struktura prachu,
2. fyzikální vlastnosti,
3. množství objemových částic v objemové jednotce vzduchu,
4. doba po kterou je člověk vystaven účinkům prachu,
5. dispozice a odolnost organismu k účinkům prachu.

Prašnost pracovního prostředí jsme posuzovali k našemu účelu podle jednoho kritéria bez ohledu na různý charakter prachů (inertní, agresivní apod.), které se při výkonu pracovní činnosti v zemědělství vyskytují. Měřítkem bylo pouze množství a doba, po kterou působil, podle stupnice:

- zanedbatelná,
- mírná,
- střední,
- vysoká,
- extrémně vysoká.

Výskyt obtěžujících zápachů na pracovišti

Zápach patří mezi biologické, resp. chemické faktory pracovního prostředí. Výskyt zápachů nepůsobí na organismus člověka přímo škodlivě. Působí však velmi nepříjemně, rušivě. Vůči zápachu je člověk poměrně adaptabilní. Ulpívající pachy však působí i po skončení pracovní činnosti a handicapují vykonavatele těchto činností i společensky v mimopracovní době. Byly hodnoceny podle intenzity stupnicí:

- zanedbatelný,
- občas mírný,
- stále mírný, občas nepříjemný,
- nepříjemný, působící stále,
- trvale nepříjemný, ulpívající.

Mikroklima pracoviště

Mikroklima je faktorem pracovního prostředí, které má značný vliv na zdraví pracovníků, pracovní pohodu a výkonnost. Mikroklima je označováno také jako tepelné poměry na pracovišti a ty jsou dány faktory: teplota vzduchu, vlhkost vzduchu, rychlost proudění vzduchu, teplota okolních ploch a předmětů.

Mikroklima pracoviště v podmínkách zemědělské rostlinné výroby má zvláště velkou důležitost, protože valná část pracovních činností je vykonávána ve volné přírodě pod bezprostředním vlivem klimatických podmínek. K jejich charakteristice nám sloužily čtyři dílčí kritéria.

Vlhkost vzduchu byla posuzována ve svých odchylkách od optima směrem k vyšší (vlhký vzduch) nebo nižší (suchý vzduch) vlhkosti ve stupnici:

- vyhovující,
- mírně zvýšená (snížená),
- zvýšená (snížená),
- vysoká (nízká),
- extrémně vysoká (extrémně nízká).

Průvan — měřítkem je doba trvání a síla proudění vzduchu. Např. optimální rychlost proudění vzduchu při teplotě 18–20 °C je asi 0,2–0,3 m za sekundu. Rychlost nad 6 m/s se již pociťuje jako nepříjemný průvan.

Proudění vzduchu v budovách bylo posuzováno jako průvan a při pracovních činnostech vykonávaných ve volné přírodě jako vítr v různé intenzitě podle stupnice:

- zanedbatelný,
- mírný,
- střední,
- velký,
- extrémně velký.

Převládající teplota — vyšší pracovní zatížení může způsobit jednak zvýšená, jednak snížená teplota. Měřítkem je výška teploty v pracovním prostoru (příp. doba trvání), resp. intenzita salání.

Převládající teplota byla posuzována podle toho, jak vyhovuje vykonavateli pracovní činnosti ve stupnici:

- naprosto vyhovující,

- vyhovující,
- spíše vyhovující,
- nevhovující,
- naprosto nevhovující.

Střídání teplot — zjišťujeme pouze přibližnou četnost střídání vyšších a nižších teplot. Při častém střídání teplot vzniká především nebezpečí nachlazení.

Střídání teplot bylo hodnoceno bez ohledu na to, zda převládající teplota je vyhovující nebo nevhovující pro výkon pracovní činnosti, ale pouze podle frekvence změn teploty pracovního prostředí vyjádřenou ve stupnici:

- stálá teplota,
- velmi řídké,
- občasné,
- časté,
- velmi časté.

Mikroklimatické podmínky pracovního prostředí ovlivňují zdraví a odolnost člověka proti nemocem, zejména infekčním, a mohou být jednou z příčin únavy a rizikového jednání.

Pracovní činnosti jsme hodnotili podle jednotlivých kritérií stupnicí 1—5 stupňů, součet stupňů všech kritérií se vydělí 11, podíl se zaokrouhlí na celé číslo, které představuje jeden z dále uvedených stupňů s příslušným počtem bodů:

stupeň	nároky	počet bodů
1	zanedbatelné	0
2	mírné	5
3	střední	10
4	vysoké	15
5	extrémně vysoké	25

PŘÍKLADY HODNOCENÍ PRACOVNÍCH ČINNOSTÍ PODLE ÚROVNĚ NÁROKŮ NA JEJICH VYKONAVATELE VYPLÝVAJÍCÍCH Z PŮSOBNÍ FYZIKÁLNÍCH FAKTORŮ PRACOVNÍHO PROSTŘEDÍ]

Zanedbatelně až mírně náročné

V rostlinné výrobě: distribuce — prodej zeleniny, zavádění chmele.

Mírně náročné

V rostlinné výrobě: sběr kamene ručně, jednocení cukrovky ruční, příprava zavlažovacích zařízení, obsluha pásových zavlažovačů, nahrnování zelené hmoty, ovládání sušicího procesu (BS-6), opravy secích strojů, opravy vleků, posezónní opravy a údržba závlahových zařízení, soustružnické práce, posezónní opravy a údržba sušárny, opravy sklizňových strojů, třídění a skladování jablek, výchovný řez, okopávky a pletí, balíčkování sazenic, sušení chmele.

V živočišné výrobě: odchov telat — převádění, vyskladňování a naskladňování (pomocné práce), učení telat pít, ošetření a kontrola čin-

nosti krmných automatů a krmení mléčnou směsí, kontrola zdravotního stavu, péče o nemocná telata, odchov mladého dobytka — úklid pracoviště, kontrola zdravotního stavu, vyhledávání jalovic v říji; chov dojníc — příjem mléka a příprava k odběru, kontrola zdravotního stavu a vyhledávání říje, dojení do konví, vedení porodu a ošetření dojníc po porodu; výkrm skotu — úklid ve stáji a přípravně, čištění napaječek; chov prasat — úklid přípravní a stájových prostor (výkrm), příprava krmiva (výkrm), pomoc při porodu; chov slepic — čištění napaječek (výkrm), prvotní evidence (nosnice), rozebírání a sestavování technologických zařízení (výkrm), podávání léků, krmení a napájení (nosnice, výkrm, odchov kuřat), sběr vajec a třídění.

Mírně až středně náročné

V rostlinné výrobě: sečení píce (E 301), kontrola kvality úsušků, sklizeň hroznů, řez révy ručně, výsadba polní zeleniny, obsluha česačky (ČCH 1).

V živočišné výrobě: odchov telat — úklid v kotcích a podestýlání ručně, vážení telat (pomocné práce), pomoc při veterinárních zákrocích; odchov mladého dobytka — zakládání objemného krmiva samozakládacími vozy; chov dojníc — podestýlání (ruční), čištění dojníc, převádění dojníc (pomocné práce), pomoc při inseminaci a veterinárních zákrocích, dojení DZ 100, příprava na dojení DZ 100; výkrm skotu — kontrola zdravotního stavu, krmení žlabovým dopravníkem, přihánění, vyskladňování a naskladňování; chov prasat — pomoc při veterinárních zákrocích (výkrm), kontrola zdravotního stavu (výkrm); chov slepic — kontrola zdravotního stavu (nosnice).

Středně náročné

V rostlinné výrobě: válení, podmítka, pomocné práce při seti obilovin, sázení brambor sazečem, seti obilovin (i se zavlačováním), jednocení cukrovky strojní, plošné močůvkování, rozmetání hnojiv (RCW), sklizeň obilí kombajnem (pomocník), sečení píce rotační lištou, sběr píce samosběracími vozy (NTVS), doprava, řez zimní pneumatickými nůžkami na plošině, řez chmele.

V živočišné výrobě: odchov mladého dobytka — odklíz hnoje malotraktorem, příprava a dovoz objemného krmiva; výkrm skotu — navážení podestýlky, vyhrnování hnoje traktorovou radlicí, navážení krmení samovyklápecím vozem; chov prasat — pomocné práce při vážení prasat (výkrm), krmení tubusem (výkrm); chov slepic — vyskladňování a naskladňování (pomocné práce — nosnice, výkrm), odchyt kuřat (výkrm).

Středně až vysoce náročné

V rostlinné výrobě: orba, plečkování, rozmetání chlévské mrvy (RUR 5, RU 5), aplikace pesticidů, sklizeň brambor (KEP 2, E-676), seřezávání chrástu řepy (6 OCS, 3 OCX), sklizeň řepy (3-VCZ, KS-6), sklizeň kukuřice na siláž (SPS-420, E-280, KS), sklizeň obilí kombajnem, chemické ošetření sadů (Kertitox Na 10/3, Slezka 1001), postřik révy, postřik chmele.

ZÁVĚR

Nároky na vykonavatele dělnických pracovních činností v zemědělské výrobě vyplývající z působení fyzikálních faktorů pracovního prostředí jsou při klasifikaci těchto pracovních činností hodnoceny v rámci analytické metody technikou kvalifikovaného odhadu. Spolu s ostatními skupinami nároků na speciální znalosti, fyzickými a psychickými nároky, rizikovostí a nároky na společenskou odpovědnost tvoří soustavu kritérií, z jejíhož bodového vyhodnocení vyplývá celkový stupeň náročnosti výkonu pracovních činností, který je jedním z podkladů pro zařazení práce do tarifních tříd.

Literatura

- BLAŽEK, K.: Pracovní prostředí v potravinářském průmyslu. Praha, VÚPP 1969.
PARFUS, L.: Klasifikace dělnických pracovních činností a funkcí v rostlinné výrobě. [Závěrečná zpráva.] Brno, ÚRRP 1980.
PARFUS, L.: Klasifikace dělnických pracovních činností a funkcí v živočišné výrobě. [Závěrečná zpráva.] Brno, ÚVSH 1978.
PARFUS, L.: Ověření a úpravy metody klasifikace dělnických pracovních činností a funkcí v zemědělství. [Závěrečná zpráva.] Brno, ÚVSH 1977.

Došlo dne 25. 5. 1981

Adresa autora:

Ing. Ludvík Parfus, Ústav racionalizace řízení a práce Praha, pracoviště Smetanova 49, 602 00 Brno

Všechny podstatné změny společenské výroby, ať už se uskutečnily v kterémkoliv článku a v jakékoliv formě se projevují v ekonomii času. Je to jeden z důležitých zákonů socialismu, jenž je zároveň základem jeho společenského rozvoje. Socialistické společenské vztahy odstraňují plýtvání výrobními silami a vytvářejí podmínky pro to, aby společnost mohla účelně vynakládat svůj pracovní čas k pozvednutí výroby na úroveň odpovídající materiálním potřebám i současným možnostem vědeckotechnického poznání.

Při vytváření velkých zemědělských celků s intenzivní specializovanou živočišnou výrobou budou zejména v oblasti plánů a prognóz vývoje potřeby pracovních sil v zemědělství a jejich správné proporcionální reprodukce vystupovat stále více do popředí zájmu řídicích orgánů všech stupňů vědecky zdůvodněné výhledové normy spotřeby živé lidské práce u hlavních druhů a kategorií hospodářských zvířat v podmínkách koncentrované zemědělské velkovýroby při různé úrovni technického vybavení stáji a eventuální automatizaci provozu.

Hovoříme-li zde o spotřebě živé lidské práce v ŽV, máme na mysli celkový objem času manuální práce, tzn. obě její složky: přímou výrobní i nepřímou výrobní práci. Znalost jejich rozsahu v absolutních číslech i ve vzájemném poměru v současné době i ve vývoji umožňuje správně porovnávat a objektivněji hodnotit úroveň jednotlivých chovů zvířat a současně podává nezkraslený obraz o užitečnosti vkladu manuální práce.

Pod pojmem přímá výrobní práce se rozumí veškerá práce stájového kolektivu pracovníků, spojená přímo s obsluhou zvířat: krmení včetně přípravy krmiva a jeho dopravy v rámci areálu farmy či střediska živočišné výroby nebo nejdále ze vzdálenosti 300 m, odklíz hnoje (mimo odvoz chlévské mrvy od stáje a odvoz fekálií z venkovních jímek) a ostatní práce stájového kolektivu ve stáji či středisku živočišné výroby.

Nepřímá výrobní práce je práce obslužných a pomocných provozů: dovoz krmiva a steliva ze vzdálenosti větší než 300 m od stáje, odvoz fekálií, údržba a opravy mechanizačních linek, elektrického zařízení a podobně (bližší specifikace v Metodice). Tyto práce s rostoucí koncentrací, specializací ŽV a vůbec s uplatňováním vědeckotechnického rozvoje nabývají na rozsahu a tím i na významu.

Zatímco v roce 1971 při sestavování Prognózy potřeby pracovních sil v zemědělství (kolektiv 1971) jsme předpokládali podíl nepřímé výrobní práce z přímé cca 13–15 %, je dnes skutečnost v jednotlivých chovech

hospodářských zvířat úplně jiná — vyšší (Ryška, Pellar, Paleček 1978). Nejdynamičtější vývoj zaznamenal výkrm brojlerů, dále výkrm skotu a výkrm prasat. Ve výkrmu brojlerů již nyní převažuje nepřímá výrobní práce. Ve výkrmu skotu současná spotřeba času na nepřímé výrobní práce tvoří zhruba jednu třetinu celkové spotřeby manuální práce, a stejně tak je tomu i u výkrmu prasat. Perspektivně pak v obou výrobních úsecích předpokládáme, že se podíl nepřímé výrobní práce bude zvětšovat, až v cílovém prognostickém období (rok 2000) ve výkrmu skotu dosáhne stejné výše jako přímá výrobní práce, a ve výkrmu prasat bude podíl nepřímé výrobní práce dokonce vyšší o 26 % (obr. 1).

Tyto a další v článku uvedené prognostické úvahy spolu s kvantifikací potřeby přímé a nepřímé výrobní práce vycházejí z dosavadních vývojových trendů. Uváděné hodnoty nejsou a pochopitelně ani nemohou být pevnými plánovanými cíli. Jejich dosažení je podmíněno realizací výchozích koncepčních parametrů a spolupůsobících faktorů, z nichž rozhodující budou kvalitativní znaky v oblasti vědeckotechnického poznání a ekonomické možnosti vycházející z vývoje celého národohospodářského komplexu.

Takto je třeba vidět i posuzovat předkládané údaje, z nichž je zřejmé, že bude účelné znovu a podrobněji se zabývat prognózou vývoje potřeby manuální práce v živočišné výrobě, zejména pak její druhou složkou — nepřímou výrobní prací, které doposud u nás nebyla věnována osobitá pozornost, a na základě nových komplexních poznatků provést potřebné korekce v dosavadních prognostických pracích.

METODIKA

Formy a prostředky získávání podkladových materiálů i způsob jejich zpracování byly voleny tak, aby co nejefektivněji vedly ke splnění tří vytyčených cílů:

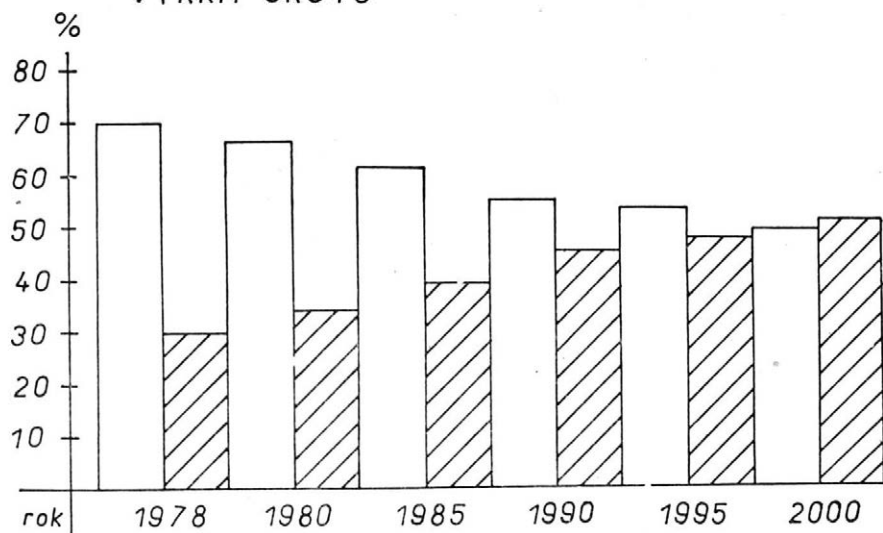
1. Analýza faktorů, které v současné době ovlivňují a v budoucnu budou ovlivňovat potřebu práce a pracnost živočišných výrobků
2. Kvantifikace současné a výhledové potřeby času na nepřímé výrobní práce
3. Vyčíslení současné a výhledové potřeby manuální práce

Analýza faktorů, které v současné době ovlivňují a v budoucnu budou ovlivňovat potřebu práce a pracnost živočišných výrobků, si vyžádala nejdříve vytypování nejdůležitějších faktorů. Jsou to:

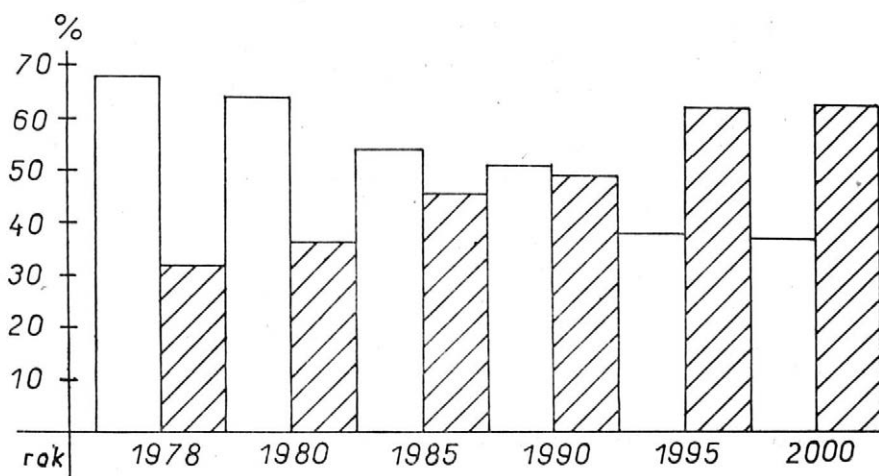
- Organizace výroby
- Technologie chovu
- Kapacita objektu
- Stavebně dispoziční řešení stáji
- Limitující strojně technologické linky
- Organizace práce
- Ergonomické aspekty pracovního procesu v ŽV
- Vhodnost plemene či užitkového typu pro velkovýrobní technologii
- Užitečnost zvířat
- Rozsah a úroveň služeb

Při analýze faktorů bylo využito jak poznatků vlastních z dřívějších výzkumů, tak i odborných konzultací s pracovníky ÚŘŘP, specializovaných výzkumných ústavů a řídicích orgánů FMZVž. Současné byly pro-

VÝKRM SKOTU

VÝKRM PRASAT

PŘÍMÁ VÝROBNÍ PRÁCE

NEPŘÍMÁ VÝROBNÍ PRÁCE

1. Grafické vyjádření podílu přímé a nepřímé výrobní práce ve výkrmu skotu a prasat — 1. alternativa

studovány nejrůznější dostupné, současně platné i perspektivně koncepční materiály, zejména stavebně investičního a technicko-technologického charakteru (kolektiv 1979, Košťál 1979). Z nich bylo možno odvodit současnou i prognózovanou strukturu ustájení zvířat, na niž navazuje plnění druhého cíle: kvantifikace současné a výhledové potřeby času na nepřímé výrobní práce.

K vyčíslení současné a výhledové potřeby času na nepřímé výrobní práce bylo provedeno rozsáhlé šetření v podnicích s živočišnou výrobou, s důrazem na specializované závody. Byly zjišťovány počty nepřímých výrobních pracovníků v ŽV podle této specifikace funkcí:

1. Řidiči a závozníci fekálních vozů
2. Řidiči a závozníci pro přísun steliva a odvoz chlévské mrvy
3. Řidiči a závozníci pro přísun krmiva (zásobovací četa)
4. Řidiči a závozníci pro ostatní přepravu
5. Pracovníci pomocných čet a asanačních čet pro mechanickou očistu, dezinfekci, hromadné a turnusové zooveterinární akce (přehánění zvířat, naskladňování, vyskladňování, očkování, odběry krve apod.)
6. Provozní elektrikáři
7. Údržbáři-opraváři
8. Vrátní, vážní
9. Noční hlídači, noční hlídači-porodníci
10. Topiči obsluhující kotle na pevná paliva
11. Ostatní pracovníci: řidiči osobních aut, uklízečky, pracovnice závodního stravování apod.

Výsledky byly v základních sestavách zpracovány na počítači EC-1040. Druhým neméně významným podkladovým materiálem byly naše vlastní kalkulace. Obojí výsledky byly pak navzájem konfrontovány a závěry vyústily do tzv. Orientačních normativů stavů nepřímých výrobních pracovníků v živočišné výrobě. Z nich byla propočtem přes roční fond pracovní doby jednoho pracovníka zpětně zjištěna potřeba práce v časových jednotkách. Výhled do roku 2000 byl proveden podle očekávané působnosti vytypovaných stěžejních faktorů a v souladu s předpokládanými inovačními trendy v ustájení hospodářských zvířat ve dvou alternativách (Ryška 1980). První alternativa předpokládá pomalejší a druhá rychlejší tempo realizace plánovaných investic.

Splnění třetího cíle, tj. vyčíslení současné a výhledové potřeby manuální práce, nebylo již tak náročné, poněvadž vyžadovalo jen sečtení získaných časových hodnot potřeby nepřímé výrobní práce s hodnotami přímé výrobní práce, které byly převzaty ze závěrů dříve řešeného výzkumného úkolu (Ryška 1978).

POTŘEBA ČASU NA NEPŘÍMÉ VÝROBNÍ PRÁCE V ŽIVOČIŠNÉ VÝROBĚ

Současná a výhledová potřeba času na nepřímé výrobní práce v hodinách na 1 ks (u drůbeže na 100 ks) zvířat do roku 2000 je v přehledu uvedena podle nejdůležitějších chovů, druhů a kategorií zvířat v tab. I ve dvou alternativách a v přepočtu na 1 rok.

Obecně lze konstatovat u obou alternativ, že vývoj potřeby nepřímé výrobní práce v jednotlivých prognostických obdobích má klesající tendenci. Výjimku tvoří chov a výkrm telat (pořadové číslo chovu 2, 3 a 4—

I. Současná a výhledová potřeba času na nepřímé výrobní práce v ŽV v hodinách na 1 ks (u drůbeže na 100 ks) za rok

Poř. číslo	Druh — kategorie zvířat	Alternativa	Průměrná potřeba nepřímé výrobní práce v hodinách na 1 ks (100 ks)					
			1978	1980	1985	1990	1995	2000
1	Chov dojníc	1	27,0	26,8	26,2	22,6	22,1	21,8
		2	27,0	26,4	25,9	21,7	21,6	21,3
2	Chov telat do 3 měsíců	1	3,9	3,8	3,8	3,7	3,7	3,7
3	Chov telat od 3 do 6 měs.	1	6,8	6,7	7,0	7,0	7,0	6,8
		2	6,8	6,6	6,9	6,9	6,8	6,8
4	Výkrm telat do 140—160 kg	1	6,4	6,4	6,4	6,4	6,5	6,5
		2	6,4	6,4	6,4	6,5	6,5	6,6
5	Výkrm skotu	1	16,2	15,2	14,0	12,5	11,7	11,4
		2	16,2	14,4	13,4	12,3	11,4	10,7
6	Mladý skot chovný	1	14,7	14,1	13,0	12,1	11,6	10,8
		2	14,7	13,5	12,3	11,7	11,0	10,7
7	Chov prasnic	1	10,3	10,3	10,3	8,5	8,4	8,3
		2	10,3	10,3	8,4	8,3	8,3	8,2
8	Výkrm prasat	1	2,7	2,7	2,7	2,1	2,1	2,0
		2	2,7	2,7	2,6	2,1	2,0	2,0
9	Užitkový chov slepic	1	29,5	26,6	23,5	18,4	15,4	14,6
		2	29,5	24,5	19,3	16,2	15,4	14,6
10	Rozmnožovací chov nosných slepic	1	51,6	55,8	53,2	51,2	47,0	44,5
		2	51,6	57,9	55,1	51,2	47,0	44,5
11	Rozmnožovací chov masných slepic	1	60,0	60,0	55,1	51,2	47,0	44,5
12	Odchov užitkových kuřat	1	21,8	19,9	17,3	13,7	11,2	10,8
		2	21,8	18,0	15,4	12,5	11,2	10,8
13	Rozmnožovací odchov nosných kuřat	1	45,5	48,2	49,6	48,1	44,5	40,9
		2	45,5	50,9	51,5	48,1	44,5	40,9
14	Rozmnožovací odchov masných kuřat	1	52,8	52,8	51,5	48,1	44,5	40,9
15	Výkrm brojlerů	1	29,8	29,5	27,6	24,9	23,3	20,6
		2	29,8	29,1	27,3	24,6	23,1	20,6

tab. I) a rozmnožovací chovy nosných slepic a kuřat (pořadové číslo 10 a 13 — tab. I).

V chovu a výkrmu telat je to způsobeno větším podílem stájí, které jsou normativně náročnější na potřebu nepřímé práce. Jedná se o specializované progresivní provozy, často samostatné výrobní jednotky, vyžadující

jící určité profese nepřímých výrobních pracovníků, (například vrátný, vážný, noční hlídači, údržbáři, elektrikáři apod.), jejichž podíl práce vzhledem k relativně nižší koncentraci zvířat je pak na 1 ks vyšší.

V rozmnožovacích chovech nosných slepic a nosných kuřat je vzrůstající tendence potřeby nepřímé výrobní práce do roku 1985 způsobena postupným úbytkem klecových chovů s výrazně nižší spotřebou nepřímé výrobní práce, které budou nahrazovány chovy na hluboké podestýlce s vyšší náročností na nepřímé výrobní práce. Po roce 1985 předpokládáme výlučně jen chovy na hluboké podestýlce a při mnohem vyšších koncentracích drůbeže, takže podíl nepřímé výrobní práce na 100 ks zvířat se bude postupně snižovat.

POTŘEBA MANUÁLNÍ PRÁCE V JEDNOTLIVÝCH CHOVECH HOSPODÁŘSKÝCH ZVÍŘAT

V této části jsou uvedeny zvlášť potřeba času na nepřímé výrobní práce a potřeba času na přímé výrobní práce (Ryška 1978). Obě tyto složky dohromady, jejich součet, tvoří výslednou potřebu manuální práce, která je uvedena v tab. II pro současnost i výhled do roku 2000 opět ve dvou alternativách a v hodinách na kus a rok.

Vývoj celkové manuální práce jako odraz výsledků působení všech dříve jmenovaných hlavních faktorů v jednotlivých prognostických obdobích u všech druhů a kategorií hospodářských zvířat a u obou alternativ má klesající tendenci. V chovu skotu a prasat u první alternativy je možno konstatovat, že zatímco vývoj potřeby přímé výrobní práce do roku 2000 klesá, nejvíce u výkrmu prasat (o 79 %) a u výkrmu skotu (o 76 %), nejméně v chovu telat od 3 do 6 měsíců (o 46 %), potřeba nepřímé výrobní práce klesá také, ale mnohem pomaleji (největší pokles je o 30 % u výkrmu skotu a u mladého chovného skotu o 27 %). U některých kategorií skotu a prasat se v některých prognostických letech jeví určitá stagnace hodnot potřeby nepřímé výrobní práce, nebo i přechodné zvýšení, které však nepřekračuje 2–3 %. O příčinách tohoto jevu byla již zmínka v předcházející kapitole.

V chovech drůbeže (tab. III) jsou údaje o potřebě času uvedeny v hodinách na 100 kusů a rok. U první alternativy jsou jen nepatrné rozdíly v průběhu klesání hodnot mezi přímou a nepřímou potřebou práce. V cílovém roce 2000 vykazuje např. odchov masných kuřat u přímé i nepřímé výrobní práce snížení o 23 % proti roku 1978. Největší rozdíl v poklesu mezi přímou a nepřímou prací je v užitkovém chovu nosnic. V cílovém roce 2000 je to 12 % ve prospěch přímé výrobní práce, která proti roku 1978 má pokles o 63 %, zatímco nepřímá výrobní práce jen o 51 %.

V chovech drůbeže stojí za pozornost samotný průběh vývoje přímé i nepřímé potřeby práce v letech 1978–2000. V některých chovech, jako např. v rozmnožovacím chovu nosných slepic a v odchovu nosných kuřat, vzrůstá do roku 1985 potřeba přímé i nepřímé práce přechodem na pracovní způsoby chovu na hluboké podestýlce. Teprve v dalších letech bude mít vývoj klesající tendenci, přičemž nepatrně rychleji bude klesat nepřímá výrobní práce.

Jinou zajímavostí je průběh vývoje potřeby obou složek manuální práce při odchovu užitkových kuřat. V prvních dvou prognostických obdobích (1980 a 1985) bude v poklesu mírně rychlejší nepřímá výrobní

II. Současná a výhledová potřeba času na manuální práce v ŽV (v hodinách na 1 kus a rok)

Poř. číslo	Druh — kategorie zvířat	Druh manuální práce	Potřeba času										
			1978	výhled I. alternativa					výhled II. alternativa				
				1980	1985	1990	1995	2000	1980	1985	1990	1995	2000
1	Chov dojnic	PVP	104,0	98,0	85,0	66,0	58,0	53,0	91,0	76,0	59,0	54,0	48,0
		NVP	27,0	26,8	26,2	22,6	22,1	21,8	26,4	25,9	21,7	21,6	21,3
		celkem	131,0	124,8	111,2	88,6	80,1	74,8	117,4	101,9	80,7	75,6	69,3
2	Chov telat do 3 měsíců	PVP	36,0	34,0	29,0	23,0	20,0	19,0	31,0	24,0	21,0	19,0	18,0
		NVP	3,9	3,8	3,8	3,7	3,7	3,7	3,8	3,8	3,7	3,7	3,7
		celkem	39,9	37,8	32,8	26,7	23,7	22,7	34,8	27,8	24,7	22,7	21,7
3	Chov telat od 3 do 6 měsíců	PVP	35,0	32,0	28,0	22,0	20,0	19,0	31,0	23,0	21,0	19,0	18,0
		NVP	6,8	6,7	7,0	7,0	7,0	6,8	6,6	6,9	6,9	6,8	6,8
		celkem	41,8	38,7	35,0	29,0	27,0	25,8	37,6	29,9	27,9	25,8	24,8
4	Výkrm telat do 140-160 kg	PVP	31,0	27,0	18,0	13,0	12,0	11,0	22,0	14,0	13,0	12,0	11,0
		NVP	6,4	6,4	6,4	6,4	6,5	6,4	6,4	6,4	6,5	6,5	6,6
		celkem	37,4	33,4	24,4	19,4	18,5	17,5	28,4	20,4	19,5	18,5	17,6
5	Výkrm skotu	PVP	37,0	30,0	22,0	15,0	13,0	11,0	27,0	20,0	14,0	12,0	8,0
		NVP	16,2	15,2	14,0	12,5	11,7	11,4	14,4	13,4	12,3	11,4	10,7
		celkem	53,2	45,2	36,0	27,5	24,7	22,4	41,4	33,4	26,3	23,4	18,7
6	Mladý skot chovný	PVP	37,0	35,0	29,0	21,0	19,0	15,0	32,0	24,0	18,0	16,0	14,0
		NVP	14,7	14,1	13,0	12,1	11,6	10,8	13,5	12,3	11,7	11,0	10,7
		celkem	51,7	49,1	42,0	33,1	30,6	25,8	45,5	36,3	29,7	27,0	24,7
7	Chov prasnic	PVP	45,0	38,0	33,0	28,0	25,0	24,0	36,0	26,0	26,0	25,0	23,0
		NVP	10,3	10,3	10,3	8,5	8,4	8,3	10,3	8,4	8,3	8,3	8,2
		celkem	55,3	48,3	43,3	36,5	33,4	32,3	46,3	37,4	34,3	33,3	31,2
8	Výkrm prasat	PVP	5,7	4,7	3,2	2,2	1,3	1,2	3,8	2,1	1,6	1,2	1,1
		NVP	2,7	2,7	2,7	2,1	2,1	2,0	2,7	2,6	2,1	2,0	2,0
		celkem	8,4	7,4	5,9	4,3	3,4	3,2	6,5	4,7	3,7	3,2	3,1

PVP = přímá výrobní práce, NVP = nepřímá výrobní práce

III. Současná a výhledová potřeba času na manuální práce v ŽV (v hodinách na 100 kusů za rok)

Poř. číslo	Druh — kategorie zvířat	Druh manuální práce	Potřeba času										
			1978	výhled I. alternativa					výhled II. alternativa				
				1980	1985	1990	1995	2000	1980	1985	1995	1995	2000
9	Užitkový chov nosnic	PVP	57,0	51,0	42,0	30,0	23,0	21,0	48,0	35,0	27,0	23,0	21,0
		NVP	29,5	26,6	23,5	18,4	15,4	14,6	24,5	19,3	16,2	15,4	14,6
		celkem	86,5	77,6	65,5	48,4	38,4	35,6	72,5	54,3	43,2	38,4	35,6
10	Rozmnožovací chov nosných slepic	PVP	88,0	94,0	93,0	88,0	85,0	82,0	98,0	96,0	88,0	85,0	82,0
		NVP	51,6	55,8	53,2	51,2	47,0	44,5	57,9	55,1	51,2	47,0	44,5
		celkem	139,6	149,8	146,2	139,2	132,0	126,5q	155,9	151,1	139,2	132,2	126,5
11	Rozmnožovací chov masných slepic	PVP	112,0	112,0	106,0	97,0	94,0	91,0	112,0	106,0	97,0	94,0	91,0
		NVP	60,0	60,0	55,1	51,2	47,0	44,5	60,0	55,1	51,2	47,0	44,5
		celkem	172,0	172,0	161,1	148,2	141,0	135,5q	172,0	161,1	148,2	141,0	135,5
12	Odchov užitkových kuřat	PVP	38,0	36,0	31,0	23,0	18,0	17,0	34,0	29,0	22,0	18,0	17,0
		NVP	21,8	19,9	17,3	13,7	11,2	10,8	18,0	15,4	12,5	11,2	10,8
		celkem	59,8	55,9	48,3	36,7	29,2	27,8	52,0	44,4	34,5	29,2	27,8
13	Rozmnožovací odchov nosných kuřat	PVP	57,0	60,0	59,0	57,0	55,0	54,0	63,0	61,0	57,0	55,0	54,0
		NVP	45,5	48,2	49,6	48,1	44,5	40,9	50,9	51,5	48,1	44,5	40,9
		celkem	102,4	108,2	108,6	105,1	99,5	94,9	113,9	112,5	105,1	99,5	94,9
14	Rozmnožovací odchov masných kuřat	PVP	75,0	72,0	68,0	62,0	60,0	58,0	72,0	68,0	62,0	60,0	58,0
		NVP	52,8	52,8	51,5	48,1	44,5	40,9	52,8	51,5	48,1	44,5	40,9
		celkem	127,8	124,8	119,5	110,1	104,5	98,9	124,8	119,5	104,5	104,5	98,9
15	Výkrm brojlerů	PVP	24,0	23,0	22,0	20,0	20,0	19,0	22,0	21,0	20,0	19,0	19,0
		NVP	29,8	29,5	27,6	24,9	23,3	20,6	29,1	27,3	24,6	23,1	20,6
		celkem	53,8	52,5	49,6	44,9	43,3	39,6	51,1	48,3	44,6	42,1	39,6

PVP = přímá výrobní práce, NVP = nepřímá výrobní práce

práce, mezi roky 1985 a 1990 se pokles vyrovná a od roku 1990 bude situace zcela opačná — rychleji bude klesat potřeba přímé výrobní práce. Při výkrmu brojlerů bude přibližně do roku 1992 výrazněji klesat potřeba přímé výrobní práce, po roce 1992 bude situace opačná, rychleji bude klesat potřeba nepřímé výrobní práce.

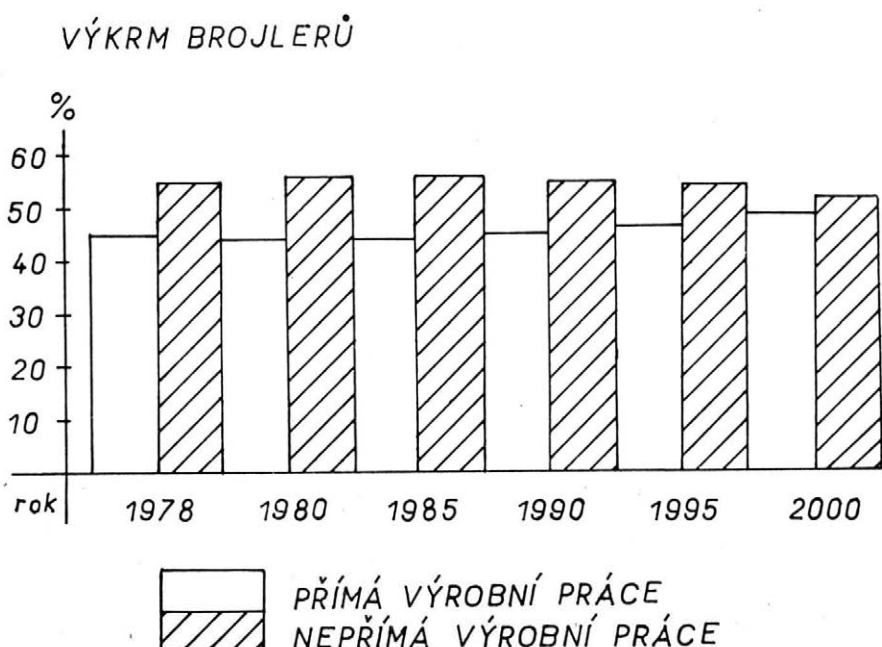
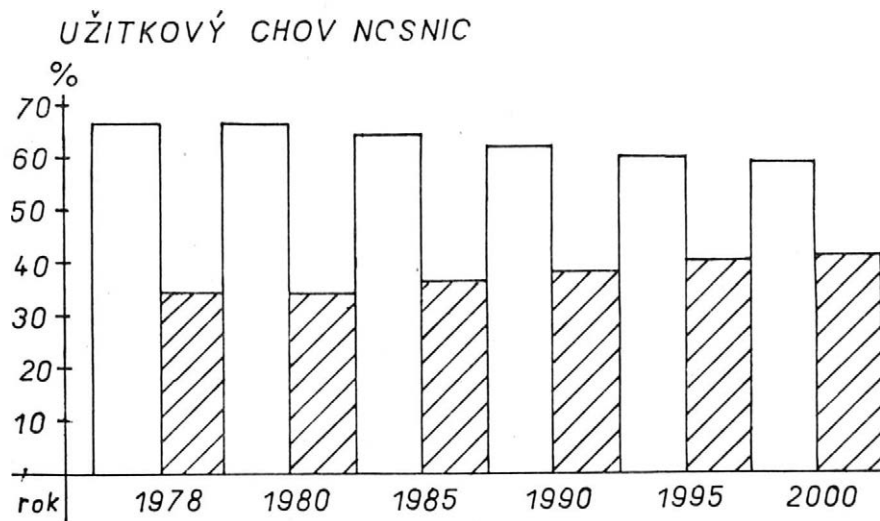
IV. Vyjádření podílu přímé a nepřímé výrobní práce — I. alternativa

Poř. číslo	Druh — kategorie zvířat	Druh manuální práce	Vzájemný podíl časů v %					
			1978	1980	1985	1990	1995	2000
1	Chov dojníc	PVP	79	79	76	75	72	71
		NVP	21	21	24	25	28	29
2	Chov telat do 3 měsíců	PVP	90	90	88	86	84	84
		NVP	10	10	12	14	16	16
3	Chov telat od 3 do 6 měs.	PVP	84	83	80	76	74	74
		NVP	16	17	20	24	26	26
4	Výkrm telat do 140—160 kg	PVP	83	81	74	67	65	63
		NVP	17	19	26	33	35	37
5	Výkrm skotu	PVP	70	66	61	55	53	49
		NVP	30	34	39	45	47	51
6	Mladý skot chovný	PVP	72	71	69	63	62	58
		NVP	28	29	31	37	38	42
7	Chov prasnic	PVP	82	79	76	76	75	74
		NVP	18	21	24	24	25	26
8	Výkrm prasat	PVP	68	64	54	51	38	37
		NVP	32	36	46	49	62	63
9	Užitkový chov nosnic	PVP	66	66	64	62	62	60
		NVP	34	34	36	38	40	41
10	Rozmnožovací chov nosných slepic	PVP	63	63	64	63	64	65
		NVP	37	37	36	37	36	35
11	Rozmnožovací chov masných slepic	PVP	65	65	66	65	67	67
		NVP	35	35	34	35	33	33
12	Odchov užitkových kuřat	PVP	64	64	64	63	62	61
		NVP	36	36	36	37	38	39
13	Rozmnožovací odchov nosných kuřat	PVP	56	55	54	54	55	57
		NVP	44	45	46	46	45	43
14	Rozmnožovací odchov masných kuřat	PVP	59	58	57	56	57	59
		NVP	41	42	43	44	43	41
15	Výkrm brojlerů	PVP	45	44	44	45	46	48
		NVP	55	56	56	55	54	52

PVP = přímá výrobní práce, NVP = nepřímá výrobní práce

PODÍL PŘÍMÉ A NEPŘÍMÉ VÝROBNÍ PRÁCE V %

Zvláštní pozornost si zasluhuje poměr mezi objemem přímé a nepřímé výrobní práce. Ten je v současné době i v prognostickém výhledu u různých druhů a kategorií hospodářských zvířat různý, jak ukazuje tab. IV a obr. 1 a 2.

2. Grafické vyjádření podílu přímé a nepřímé výrobní práce v užitkovém chovu nosnic a ve výkrmu brojlerů — 1. alternativa

V současné době tvoří podíl nepřímé výrobní práce při výkrmu skotu, výkrmu prasat, v užitkovém chovu nosnic, rozmnožovacím chovu nosných slepic a rozmnožovacím chovu masných slepic zhruba jednu třetinu z celkového objemu manuálních prací. U rozmnožovacího odchovu masných kuřat a rozmnožovacího odchovu nosných kuřat (41 % a 44 %) se podíl nepřímé práce téměř vyrovnává s podílem přímé výrobní práce a při výkrmu brojlerů je podíl nepřímé výrobní práce dokonce o 5 % vyšší než podíl přímé výrobní práce.

Ve výhledu do roku 2000 je vidět, jak se bude ještě dále zvyšovat podíl nepřímé výrobní práce při současném snižování podílu přímé práce. V této souvislosti je třeba upozornit na to, že současná metodika výpočtu normy obsluhy jako neúplného ukazatele produktivity živé práce i metodika výpočtu pracnosti výrobku počítá pouze s přímou výrobní prací. Z našich tabulkových a grafických přehledů je možno odvodit, o kolik jsou a eventuálně v budoucnu by mohly být zkresleny tyto důležité ukazatele, jestliže metodika jejich výpočtu nebude upravena tak, aby zahrnovala veškerý objem manuální práce, obě její složky, tedy i nepřímou výrobní práci.

Praxe doposud nesledovala a nevykazovala spotřebu nepřímé výrobní práce. Chyběly i normativní hodnoty pro porovnání a jiné kalkulace. Předložené hodnoty potřeby nepřímé výrobní práce, i když zatím jen orientačně, přece jen rozšiřují možnosti pro racionální organizaci a řízení zemědělského podniku jak v podnikové, tak i v nadpodnikové sféře. V oblasti prognóz potřeby pracovních sil v živočišné výrobě umožňují jejich další zpřesňování. Po důkladném ověření v zemědělské praxi bychom rádi v co nejkratší možné době tyto normativní hodnoty nepřímé výrobní práce přivedli na takovou úroveň, jakou dnes mají normativy potřeby přímé výrobní práce, uváděné ve sbornících normativů a norem spotřeby práce.

SOUHRN

Vliv vědeckotechnického rozvoje se projevuje v oblasti potřeby manuální práce diferencovaně, pokud jde o její jednotlivé složky: práci přímou výrobní a nepřímou výrobní. Výsledky samostatného výzkumu potřeby nepřímé výrobní práce ukázaly, že této problematice je třeba i nadále věnovat osobitou pozornost, přinejmenším takovou, jaká se doposud věnovala přímé výrobní práci.

Realizace VTR, stavební, technické a mechanizační inovace technologických postupů v jednotlivých chovech hospodářských zvířat směřují ke koncentraci a specializaci výrobních jednotek. Současně s tím ubývá celkové manuální práce, i když část úbytku jedné její složky — přímé výrobní práce — je částečně kompenzována přírůstkem druhé složky — nepřímé výrobní práce, zejména při údržbě a opravách mechanizačních linek a elektrických zařízení, dále při vnitrofaremní dopravě krmiva, steliva, hnoje, fekálií, zvířat a podobně.

Význam nepřímé výrobní práce je již v současné době velký a perspektivně se bude ještě dále zvětšovat. Její podíl tvoří v současnosti při výkrmu skotu, výkrmu prasat, v užitkovém chovu slepic, rozmnožovacím chovu nosných i masných slepic jednu třetinu z celkového objemu manuálních prací. V prognóze do roku 2000 pak předpokládáme, že podíl ne-

přímé výrobní práce se bude postupně ještě zvětšovat, a to dynamičtěji než bude pokles přímé výrobní práce. Například ve výkrmu skotu očekáváme, že podíl nepřímé výrobní práce bude v cílovém roce 2000 stejný jako podíl přímé výrobní práce, ve výkrmu prasat dokonce o 26 % vyšší než podíl přímé výrobní práce. To odpovídá současným vývojovým trendům, které však v budoucnu mohou být ovlivněny kvalitativními znaky v oblasti vědeckotechnického poznání, nebo i ekonomickými možnostmi, vycházejícími z vývoje národního hospodářství jako celku.

Současný podíl nepřímé výrobní práce i další vývoj strukturálních přesunů mezi přímou a nepřímou výrobní prací v hlavních chovech hospodářských zvířat nelze přehlížet, abychom se nedopouštěli chyb a disproporcí v hodnocení produktivity živé lidské práce, norem obsluhy a v následné sféře pak i disproporcí v reprodukci pracovních sil a jejich odborné profesní přípravě.

Literatura

KOŠTÁL, J.: Vliv limitující strojné technologické linky na organizaci pracovních procesů ve specializovaných stájích. In: Sborník referátů ze semináře. Brno, ČSVTS 1979.

RYŠKA, B.: Stanovení výhledových norem spotřeby práce u hlavních druhů a kategorií zvířat s ohledem na rozvoj výrobních sil. [Závěrečná zpráva.] Praha, ÚŘRP 1978.

RYŠKA, B.: Výzkum faktorů ovlivňujících výhledovou strukturu potřeby času a pracnost živočišných výrobků; současné a výhledové normativy nepřímé výrobní a celkové manuální práce v ŽV. [Závěrečná zpráva.] Praha, ÚŘRP 1980.

RYŠKA, B.—PELLAR, J.—PALEČEK, M.: Normativní potřeba THP a nepřímých výrobních pracovníků (NVP) v živočišné výrobě. [Interní zpráva.] Praha, ÚŘRP 1978.

Hlavní směry zemědělské investiční výstavby v 7. pětiletce a v dalším období. Novelizovaná vyhl. č. 1980/72 Sb. Praha, MZVŽ 1979.

Kolektiv: Prognóza pracovních sil v zemědělství do r. 1990. [Závěrečná zpráva.] Brno, VÚEZVŽ 1971.

Došlo dne 8. 4. 1981

Adresa autora:

Ing. Bedřich Ryška, Ústav racionalizace řízení a práce Praha, pracoviště Novobranská 14, 602 00 Brno

Z VĚDECKÉHO ŽIVOTA

K ŠEDESÁTINÁM PROF. ING. KARLA SVOBODY, ČSĚ.

V tyto dny odborná veřejnost a všichni přátelé blahopřeji prof. ing. Karlu Svobodovi k jeho šedesátinám, kterých se dožívá 26. října 1981.

Není to malý zástup gratulantů, neboť s. Svoboda je znám všem vzdělaným zemědělským pracovníkům jako význačný československý zemědělský ekonom, který působil dlouhá léta v zemědělském ekonomickém výzkumu a působil i působí v zemědělském, zejména vysokém školství. Ti starší jej znají z jeho odbojové činnosti v období okupace i z jeho politické činnosti po osvobození Československa Rudou armádou. Patří mezi ty teoretické pracovníky ekonomické fronty, kteří nejen rozpracovávali samostatně a v mnohém směru originálně socialistickou zemědělskou ekonomiku, ale kteří se velmi aktivně a iniciativně účastnili šíření ekonomických znalostí v nejširší odborné veřejnosti, a to nejen svou účastí při výchově mladých zemědělských odborníků — vysokoškolských i středoškolských studentů — přednáškami a psaním učebnic a učebních textů, ale zejména také vědecko-popularizační a propagandistickou prací — jak psaním do odborného a politického tisku, tak i přednáškami v nesčíslném množství kursů, školení, konferencí atd. Jeho propagandistická práce byla vždy spojena s obhajobou hospodářské, zejména zemědělské politiky Komunistické strany Československa. Prof. Svoboda tak v sobě spojoval a spojuje teoretického pracovníka s propagandistou a politickým činitelem. Tento charakter vtiskla s. Svobodovi jeho životní dráha a činnost, kterou zejména v první polovině svého aktivního života prošel.

Soudruh Svoboda se narodil v rodině člena KSČ. Na počátku války byl spolu s otcem zatčen gestapem pro ilegální odbojovou činnost. Prakticky celou válku prožil ve vězení — v totálním nasazení a v různých koncentračních táborech, naposledy v Mauthausenu, odkud byl na konci války vysvobozen. Po návratu do osvobozeného Československa působil v různých politických funkcích místních orgánů, krajských orgánů až po ústřední orgány; pracoval jako politický pracovník aparátu ÚV KSČ a v letech 1951 až 1952 ve funkci generálního ředitele státních statků.

Nejdelší období činnosti prof. Svobody se váže k jeho práci ve Výzkumném ústavu zemědělské ekonomiky, kde pracoval ve funkci zástupce ředitele pro vě-

deckou práci a ve funkci vedoucího oddělení. Během tohoto období dokončil s vyznamenáním Vysokou školu ekonomickou, obhájil kandidátskou disertační práci a získal vědeckou hodnost kandidáta ekonomických věd, byl jmenován docentem a v roce 1969 profesorem zemědělské ekonomiky a vedoucím vědeckým pracovníkem.

Po krátkém působení ve funkci odborného poradce prezidenta republiky v letech 1968—1970 a návratu do Výzkumného ústavu zemědělské ekonomiky přechází na podzim 1970 na katedru zemědělské ekonomiky Vysoké školy zemědělské jako profesor a působí zde dodnes.

Dnešní pedagogická práce s. Svobody se opírá o jeho bohaté životní zkušenosti, o bohatou politickou práci, o intenzivní studium, o rozsáhlou vlastní vědeckou činnost i bohatou výzkumnou a publikační práci.

Ve výzkumné činnosti se prof. Svoboda věnoval především otázkám ekonomiky a organizace JZD, rozborům socialistických zemědělských podniků, výzkumu specializace a výhledové organizace socialistického zemědělství, uplatňování matematických metod a výpočetní techniky v zemědělství, vývoji zemědělské politiky a v posledních letech výzkumu a uplatnění produkčních funkcí v zemědělství.

Charakteristickým rysem výzkumné činnosti prof. Svobody je její zaměření na aktuální a dosud neřešené problémy s cílem řešit je v souladu s potřebami hospodářského vývoje a v souladu s politikou KSČ.

Rozsáhlá výzkumná práce s. Svobody se odráží i v množství, zaměření a úrovni jeho publikací. Za dobu své vědecko-výzkumné i pedagogické činnosti publikoval 21 knižních prací a na 200 odborných i odborně populárních časopiseckých studií a článků, a to jak v ČSSR, tak i v zahraničí. Pravidelně se také zúčastňoval a zúčastňuje významných domácích i mezinárodních konferencí a seminářů k problémům zemědělské ekonomiky.

Jako jeho vědeckovýzkumná práce, je i publikační činnost prof. Svobody spojena s aktuálními problémy hospodářské praxe. Jako reprezentanty celého souboru prací řešících problémy ekonomiky

a organizace vznikajících JZD a státních statků lze uvést publikace „Proč a jak hospodařit podle vzorových stanov JZD“ a „Ekonomický rozbor vzorových stanov JZD“, které se pro zemědělské pracovníky v době zakládání a rozvoje JZD staly významným vodítkem při řešení všech ekonomických i organizačních otázek budovaných JZD a které se staly i inspirátory při dalším teoretickém propracování mnohých problémů ekonomiky zemědělství i organizace a řízení zemědělských podniků.

Důležité práce jsou z oblasti ekonomických rozborů, z oblasti specializace a koncentrace výroby, z oblasti hodnocení hospodářské politiky atd., reprezentované rozsáhlými publikacemi jako je „Komplexní ekonomický rozbor JZD“, „Produktivita a intenzita v zemědělství“, „Výzkum velikosti socialistických zemědělských závodů s ohledem na specializaci a velkovýrobní technologii“, „Koncentrace a specializace výroby v JZD“, „Cíle a prostředky hospodářské politiky v zemědělství a výživě“ spolu s řadou dalších důležitých prací.

Nelze nezdůraznit, že prof. Svoboda byl autorem, či vedoucím autorského kolektivu, nebo vědeckým redaktorem středoškolských a vysokoškolských učebnic i dalších vědeckých či pedagogických publikací.

Jestliže při příležitosti šedesátých na-

rozenin hodnotíme zásluhou dlouholetou práci prof. Svobody, nutno podtrhnout vedle výchovy vysokoškolských studentů také jeho nemalý podíl na přípravě vědeckého dorostu — mladých zemědělských ekonomů, a to jak přímým vedením svých aspirantů, tak mnohými konzultacemi, posuzováním vědeckých a výzkumných prací atd.

Je obtížné v krátkém vzpomínkovém článku komplexně zhodnotit tak bohatou a rozsáhlou práci, jakou vykonal prof. Svoboda do své šedesátky. Lze tak učinit jen heslovitě a v základní charakteristice. Jeho odborná práce je průnikem životních zkušeností, politického přístupu, pile, důkladného studia, vysoké intelektuální úrovně, zájmu, iniciativy i odpovědnosti... Tím vším se však nevyčerpává jeho lidská osobnost. Museli bychom přiřadit jeho citlivý přístup k lidem, jeho lásku k umění, jeho smysl pro humor, jeho zdravou ctižádost a řadu dalších vlastností, které ho charakterizují. Nechť nám, kteří mu k jeho šedesátinám blahopřejeme, s. Svoboda odpustí, že nejsme schopni je všechny vyjádřit.

Přejme dnes v den jeho šedesátin prof. ing. Karlu Svobodovi, CSc., předsedovi redakční rady časopisu Zemědělská ekonomika, pevné zdraví, mnoho dalších tvůrčích úspěchů, mnoho přátel a dobrých spolupracovníků, i pro něj typický optimismus a smysl pro humor.

Prof. ing. Ctibor Le dl, DrSc.

AGRÁRNÍ PROBLÉMY SOUDOBÉHO KAPITALISMU

B. P. Kuzněcov: Agrárnyje problemy sovremennogo kapitalizma. Moskva, Mysl 1978.

Rozvinutí procesů vědeckotechnické revoluce a státně monopolní regulace vedly k transformaci kapitalistických výrobních vztahů, zejména vztahů agrárních. Tyto procesy dále prohloubily nerovnoměrnost ekonomického vývoje jak mezi zeměmi, tak mezi jednotlivými oblastmi, vedly k hlubokým strukturálním přesunům uvnitř kapitalistických hospodářství, které v nemalé míře postihly právě zemědělství. Zároveň dochází k růstu zájmu monopolního kapitálu o tuto sféru jako o sféru vhodnou pro vložení kapitálu. Potravinová krize počátku 70. let a skutečnost, že potraviny se staly strategicky významnou surovinou, vedly k růstu zájmu buržoazních ekonomů o tuto sféru, ale i k růstu zájmu buržoazních států o regulaci zemědělství.

V agrární sféře dochází k novým jevům charakteristickým pro vývoj státně monopolního kapitalismu v jeho nynějším stadiu, tj. ke vzniku agrárně průmyslového komplexu jako nové, vyšší formy spojení monopolního kapitálu se státem. Všechny tyto skutečnosti přispěly i k růstu zájmu marxistických ekonomů o analýzu procesů, které v agrární sféře probíhají, což se projevilo řadou původních prací především v SSSR. Jednou z nich je kniha B. P. Kuzněcova „Agrárnyje problemy sovremennogo kapitalizma“, která je komplexní analýzou všech podstatných stránek základních procesů, které od 2. světové války do poloviny 70. let proběhly v zemědělství.

Knihou je zdařilým skloubením vlastní marxistické analýzy zkoumané problematiky s kritikou buržoazních směrů a ideologií. Autor ji rozdělil na pět kapitol. V první kapitole se věnuje rozvinutí procesu vědeckotechnické revoluce v zemědělství a důsledkům, které má na ekonomicky činné zemědělské obyvatelstvo, na změny v sociálně ekonomické struktuře hospodářství. Autor správně podtrhuje antagonistický charakter této revoluce, která neřeší problémy většiny zemědělského obyvatelstva, ale rozpory na vesnici ještě prohlubuje, neboť vede k urychlenému procesu masové proletarizace rolnictva, protože vyzdvihla přednosti velkovýroby v země-

dělství, založené na růstu koncentrace a centralizace velkovýroby v zemědělství, založené na růstu koncentrace a centralizace výroby a kapitálu.

Vliv VTR a změny ve struktuře hospodářství se promítají do změn ve vlastnictví půdy a v koncentrovaném výrazu agrárních vztahů, tj. pozemkové rentě, které jsou zkoumány ve druhé kapitole. Autor zde vychází jak z konkrétních údajů o vývoji v jednotlivých kapitalistických zemích, tak využívá četných prací sovětských agrárních ekonomů, především ze zhodnocení diskuse organizované v 2. polovině 60. let časopisem MEMO k problematice pozemkové renty. Cenný je zde zejména autorův výklad o subjektech agrárních vztahů, kdy „tradiční“ vztahy v dnešních podmínkách prodělaly transformaci a objevily se i nové subjekty, např. monopoly jak průmyslové, tak i obchodní, banky a státní instituce, což spolu s důsledky VTR a státní regulace v mnohém modifikuje klasický teoretický výklad problémů pozemkové renty. Ne ve všech pracích zabývajících se těmito problémy tomu tak je (např. G. L. Faktor: *Techničeskij pererod i strukturnyje sdvigi v selskom chozjajstve stran zapadnoj Evropy*. Moskva, Nauka 1971).

Rozvinutí procesu VTR, která ovlivnila proces zpřemýšlování zemědělství a vedla k těsnějšímu propojení zemědělství a ostatních odvětví národního hospodářství, tj. k integraci zemědělství do národní ekonomiky, dala možnost vzniku i těsnějšího ekonomického spojení zemědělství s ostatními odvětvími, zejména s odvětvími, která vyrábějí výrobní prostředky pro zemědělství, a s odvětvími, která zpracovávají zemědělské produkty. Tato odvětví jsou silně monopolizována, což jim umožňuje prostřednictvím monopolní tvorby cen ovlivňovat zemědělské důchody prostřednictvím „cenových nůžek“ jako rozdílu mezi cenami výrobních prostředků dodávaných do zemědělství a nákupními cenami zemědělských produktů, mezi cenami potravin a cenami zemědělských produktů i mezi cenami rostlinných produktů a živočišných produktů, poslední jako výraz třídně diferencované ce-

nové politiky monopolů, protože produkty živočišné výroby jsou doménou zemědělské malovýroby.

Ještě těsnější propojení vzniká vytvořením agrárně průmyslového komplexu a vertikální integrace, které jsou nově vzniklými výrobními vztahy v agrární sféře, vyvolané rozvojem státně monopolního kapitalismu jako formy existence kapitalistických výrobních vztahů dané stupněm rozvoje výrobních sil kapitalistické společnosti. Vztahy monopolů a agrární sféry v těchto formách jsou zkoumány autorem knihy ve třetí kapitole.

Odrázem změn, které probíhají v materiální sféře výroby a v agrárních vztazích, je státní a nadstátní politika buržoazních států a orgánů EHS, která aktivně tento vývoj zpětně ovlivňuje. Je jí věnována čtvrtá kapitola. Autor zde vyzdvihl především její třídní charakter a rozpornost, která pramení ze složité agrární struktury, nejednotnosti ekonomických a politických požadavků zemědělského obyvatelstva na buržoazní stát, který na jedné straně má hájit zájmy všech vlastníků výrobních prostředků (tedy i drobných rolníků), ale na druhé straně je nástrojem finanční oligarchie a tedy musí mít na zřeteli především její třídní charakter a rozpornost, která pramení ze složité agrární struktury, nejednotnosti ekonomických a politických požadavků zemědělského obyvatelstva na buržoazní stát, který na jedné straně má hájit zájmy všech vlastníků výrobních prostředků (tedy

i drobných rolníků), ale na druhé straně je nástrojem finanční oligarchie a tedy musí mít na zřeteli především její zájmy, tj. zejména likvidaci zemědělské malovýroby a proletarizaci rolnictva. K řešení rozporů uvnitř národních ekonomik pak nepřispívá ani integrace zemědělství, která není z hlediska rozvoje internacionalizace zemědělské výroby objektivně nutným procesem, ale výsledkem zájmů finančního kapitálu. Nadstátní agrární politika zemí EHS má formu společné agrární politiky, která jako ucelený systém nadstátních zásahů selhala. Tuto krizi společné agrární politiky rozebírá autor v závěru této kapitoly.

Všechny zkoumané procesy vedly autora k tomu, že v závěrečné páté kapitole posunul problémy z roviny ekonomické, sociální a politické do roviny ideologického boje a vyústil práci v hodnocení reálných pozic a možností jednotlivých komunistických stran zemí západní Evropy ve vztahu k jednotlivým vrstvám zemědělského obyvatelstva a ukázal místo rolnického hnutí v celosvětovém revolučním procesu.

Celá kniha je doplněna bohatým statistickým materiálem, podrobeným kritickému hodnocení, který umožňuje ověření autorových obecných závěrů.

Domnívám se, že tato významná publikace je hodna pozornosti českého čtenáře také i proto, že původní literatura týkající se komplexně agrárních problémů 70. let v kapitalistických zemích u nás zcela chybí.

Ing. Božena Kadeřábková, VŠE Praha

Základní problémy pracovních motivací, stimulací a efektivního odměňování

Zeměd. Ekon., 27, 1981, č. 10, s. 645–654. — 2 sch., lit. 4

zemědělství, sociologie, motivace, stimulace, odměňování, odměňování peněžní, odměňování morální, hodnotové systémy, výsledky výzkumu

Znalost hodnotové orientace zemědělské populace nám dovoluje stanovit pravděpodobnou efektivnost jednotlivých „objektů“ materiální i nemateriální povahy ve funkci odměny za práci. Prokazuje se, že nejen náležitě diferencované peněžní odměňování, ale i odměňování seberealizačními možnostmi práce samé se stává účinnou stimulační možností socialistické společnosti. Té třeba náležitě využít a urychleně kvalifikovat řídicí pracovníky k efektivnímu využívání celé škály odměn sociálního i morálního charakteru.

SNÍŽEK J., federální ministerstvo hutnictví a těžkého strojírenství, Na Františku 32, 110 00 Praha 1

Reprodukce počtu kvalifikovaných pracovníků dělnických kategorií v čs. zemědělství v letech 1967–1980

Zeměd. Ekon., 27, 1981, č. 10, s. 673–682. — 4 tab., lit. 8

zemědělství, JZD, pracovní síly, manuální pracovníci, reprodukce pracovních sil, analýza vývoje, časové řady, výchova kádrů, prognóza

Článek ukazuje retrospektivu celostátního vývoje reprodukce počtu kvalifikovaných pracovníků dělnických kategorií v socialistickém sektoru zemědělství v letech 1967 až 1980. Hlavní pozornost je věnována změnám kvalifikační struktury pracovníků zemědělských skupin oborů a oborů, pro něž se provádí výuka. Poukazuje i na reálné možnosti reprodukce pracovníků dělnických kategorií v JZD a státním sektoru zemědělství v nejbližších letech.

Fyzikální faktory pracovního prostředí při výkonu dělnických pracovních činností v zemědělství

Zeměd. Ekon., 27, 1981, č. 10, s. 683—690. — lit. 4

zemědělství, pracovní síly, manuální pracovníci, pracovní prostředí, faktory fyzikální, odměňování, analýza, syntéza

Nároky na vykonavatele dělnických pracovních činností v zemědělské výrobě vyplývající z působení fyzikálních faktorů pracovního prostředí jsou hodnoceny v rámci analytické metody technikou kvalifikovaného odhadu. Spolu s nároky na speciální znalosti, fyzickými a psychickými nároky, rizikovosti a nároky na společenskou odpovědnost tvoří soustavu kritérií, z jejíhož bodového hodnocení vyplývá celkový stupeň náročnosti, který je jedním z podkladů pro zařazení prací do tarifních tříd.

RYŠKA B., Ústav racionalizace řízení a práce Praha, pracoviště Smetanova 49, 656 01 Brno

Zpřesněná prognóza vývoje potřeby práce v živočišné výrobě

Zeměd. Ekon., 27, 1981, č. 10, s. 691—702. — 2 grafy, 4 tab., lit. 6

zemědělství, živočišná výroba, pracovní síly, analýza, prognóza, výsledky výzkumu

V živočišné výrobě je podíl nepřímé výrobní práce v současné době mnohem větší, než se předpokládalo. Nejdynamičtější vývoj zaznamenal výkrm brojlerů, výkrm skotu a výkrm prasat. Ve výkrmu brojlerů převažuje již nyní nepřímá výrobní práce nad přímou. Ve výkrmu skotu tvoří současná spotřeba nepřímé výrobní práce asi jednu třetinu celkové spotřeby manuální práce, a stejně tak je tomu i u výkrmu prasat. V článku je uvedena současná a prognózovaná potřeba přímé výrobní, nepřímé výrobní a celkové manuální práce v ŽV do roku 2000 podle dosavadního celkového vývoje i strukturálních přesunů mezi prací přímou a nepřímou.

Burian A.: Základní problémy pracovních motivací, stimulací a efektivního odměňování	645
Kolář J.: Normování počtu a struktury technickohospodářských pracovníků v zemědělské prvovýrobě	655
Snížek J.: Reprodukce počtu kvalifikovaných pracovníků dělnických kategorií v čs. zemědělství v letech 1967—1980	673
Parfus L.: Fyzikální faktory pracovního prostředí při výkonu dělnických pracovních činností v zemědělství	683
Ryška B.: Zpřesněná prognóza vývoje potřeby práce v živočišné výrobě	691

Z vědeckého života

Ledl C.: K šedesátinám prof. ing. Karla Svobody, CSc.	703
---	-----

Recenze

Kadeřábková B.: Agrární problémy současného kapitalismu	705
---	-----

Příloha

Statistické přehledy o čs. a zahraničním zemědělství (Výsledky hospodaření státních statků podle výrobních oblastí — Výsledky hospodaření JZD podle výrobních oblastí)

СОДЕРЖАНИЕ

Буриан А.: Основные проблемы рабочей мотивации, стимуляции и эффективной оплаты труда	645
Коларж Й.: Нормирование числа и структуры технико-экономических работников в сельском хозяйстве	655
Снижек Й.: Репродукция числа квалифицированных работников рабочих категорий в чехословацком сельском хозяйстве в 1967—1980 гг.	673
Парфус Л.: Физические факторы рабочей среды при выполнении рабочих трудовых деятельностей в сельском хозяйстве	683
Рышка Б.: Уточненный прогноз развития затраты труда в животноводстве	691

Из научной жизни

Ледл Ц.: Шестидесятая годовщина проф. инж. Карла Свободы, канд. наук	703
--	-----

Рецензии

Кадержабкова Б.: Аграрные проблемы современного капитализма . .	705
---	-----

Приложение

Статистические обзоры о чехословацком и зарубежном сельском хозяйстве (Результаты ведения хозяйства госхозов по производственным областям — Результаты ведения хозяйства ЕСХК по производственным областям)

CONTENTS

Burian A.: Basic Problems of Labour Motivations, Stimulations and Effective Remuneration	645
Kolář J.: Standards of the Number and Structure of Technical and Administrative Workers in Agricultural Primary Production	655
Snížek J.: Reproduction of the Skilled Personnel of Workman Categories in Cz. Agriculture in the Period 1967—1980	673
Parfus L.: Environmental Physical Factors Affecting Workmen in Agriculture	683
Ryška B.: An Improved Prognosis of Labour Demand in Animal Production	691

Science Life

Ledl C.: Sixtieth Birthday of Prof. Ing. Karel Svoboda, CSc.	703
--	-----

Review

Kadeřábková B.: Agrarian Problems of the Current Capitalism	705
---	-----

Supplement

Statistical Surveys of Agriculture in Czechoslovakia and Abroad (Economic Results of State Farms according to Production Regions — Economic Results of Agricultural Co-operative Farms according to Production Regions)

INHALT

Burian A.: Grundprobleme der Arbeitsmotivation, -stimulation sowie der effektiven Entlohnung	645
Kolář J.: Zur Problematik der Normierung der Anzahl sowie der Struktur der technisch-ökonomischen Arbeiter in der landwirtschaftlichen Primärproduktion	655
Snížek J.: Reproduktion der Anzahl von qualifizierten Arbeitern der Arbeiterkategorien in der tschechoslowakischen Landwirtschaft von 1967 bis 1980	673
Parfus L.: Physikalische Faktoren der Arbeitsmilieus bei der Realisierung der Arbeitertätigkeiten in der Landwirtschaft	683
Ryška B.: Präzisierte Prognose der Entwicklung des Arbeitsbedarfes in der Tierproduktion	691

Zum Wissenschaftsleben

Ledl C.: Zum sechzigsten Geburtstag des Professors Ing. Karel Svoboda, CSc.	703
---	-----

Rezensionen

Kadeřábková B.: Agrarprobleme des gegenwärtigen Kapitalismus . .	705
--	-----

Beilage

Statistische Übersichten über die tschechoslowakische und ausländische Landwirtschaft (Erwirtschaftete Ergebnisse der Volkseigener Güte entsprechend den einzelnen Anbaubetrieben — Erwirtschaftete Ergebnisse der LPG entsprechend den einzelnen Anbaubetrieben)

Rozšiřuje Poštovní novinová služba. Objednávky a předplatné přijímá PNS — ústřední expedice tisku, administrace odborného tisku, Jindřišská ulice 14, 110 00 Praha 1. Lze též objednat u každé pošty i poštovního doručovatele. Objednávky do zahraničí vyřizuje PNS — expedice tisku, oddělení vývozu tisku, Jindřišská ulice 14, 110 00 Praha 1. Vytiskl TISK, knižní výroba, n. p., Brno, závod 3, 737 36 Český Těšín.

STATISTICKÉ PŘEHLEDY

ČÍSLO

9-10

o československém a zahraničním zemědělství

PŘÍLOHA ČÍSLO 10 ČASOPISU ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

1981

VÝSLEDKY HOSPODAŘENÍ STÁTNÍCH STATKŮ PODLE VÝROBNÍCH OBLASTÍ
Výsledky hospodaření státních statků v ČSSR podle výrobních oblastí v letech 1975 až 1980¹⁾

Ukazatel	Výrobní oblast	1975	1977	1978	1979	1980 ²⁾
Počet státních statků k 31. 12.	K	28	27	26	26	25
	Ř	53	43	37	37	37
	B	70	45	38	41	41
	BO	45	25	27	25	25
	H	66	34	33	33	33
	celkem	262	174	161	162	161
Výměra zemědělské půdy k 31. 12. v ha	K	147 339	160 289	167 145	166 250	164 744
	Ř	319 809	282 361	265 395	261 258	259 962
	B	367 826	344 437	313 921	329 482	325 690
	BO	247 477	225 565	247 289	236 349	235 150
	H	342 511	385 111	391 406	388 289	385 385
	celkem	1 424 962	1 397 763	1 385 156	1 381 628	1 370 931
Průměrný evidenční počet přepočtený pracovníků úhrnem	K	22 864	24 797	25 806	25 658	25 126
	Ř	44 903	38 315	35 887	35 174	35 070
	B	42 676	40 635	37 140	38 832	38 697
	BO	26 996	24 385	26 726	25 359	25 144
	H	36 479	41 392	42 575	40 267	40 420
	celkem	173 918	169 524	168 134	165 290	164 457
z toho: dělníků celkem	K	19 747	21 086	22 231	21 538	20 996
	Ř	37 856	31 951	30 133	28 908	29 095
	B	36 048	33 935	30 710	31 833	31 720
	BO	22 929	19 826	22 047	20 490	20 437
	H	30 714	33 363	33 590	32 781	32 988
	celkem	147 294	140 161	138 711	135 550	135 236
technicko-hospodářských pracovníků	K	2 348	2 655	2 870	2 920	2 966
	Ř	5 183	4 544	4 425	4 412	4 516
	B	5 368	5 340	5 043	5 360	5 373
	BO	3 301	3 047	3 479	3 452	3 540
	H	4 540	5 371	5 470	5 577	5 689
	celkem	20 740	20 957	21 287	21 721	22 084
Počet ha zemědělské půdy na 1 pracovníka	K	6,4	6,5	6,5	6,5	6,6
	Ř	7,1	7,4	7,4	7,4	7,4
	B	8,6	8,5	8,5	8,5	8,4
	BO	9,1	9,2	9,3	9,3	9,3
	H	9,4	9,3	9,1	9,7	9,5
	celkem	8,2	8,2	8,2	8,4	8,3
Počet skotu na 100 ha zemědělské půdy	K	65	70	72	72	72
	Ř	69	73	74	74	75
	B	66	70	72	71	73
	BO	63	64	64	64	66
	H	60	64	68	65	67
	celkem	65	68	70	69	71
Počet prasat na 100 ha orné půdy	K	122	135	137	134	141
	Ř	106	120	119	114	124
	B	87	90	91	90	96
	BO	62	65	70	68	68
	H	47	63	64	60	65
	celkem	86	95	95	92	98

¹⁾ ze speciálního zpracování údajů za jednotlivé státní statky; v roce 1975 nejsou zahrnuty některé podniky nemající půdu; od roku 1977 je zpracován celý sektor státních statků řízených zemědělskými územními orgány, přičemž oborové podniky jsou zahrnuty vždy jako jeden podnik (nikoliv jako dříve výkazy za jednotlivé odštěpné závody)

²⁾ předběžné údaje

Ukazatel	Výrobní oblast	1975	1977	1978	1979	1980 ¹⁾
Hrubá zemědělská produkce (ve stálých cenách) ²⁾ v Kčs na 1 ha z. p.	K	12 606	13 543	13 645	13 638	17 799
	Ř	10 742	11 926	11 661	10 965	14 460
	B	8 534	9 300	9 569	9 174	12 431
	BO	7 141	7 245	7 489	7 292	9 861
	H	6 244	6 603	6 971	6 472	9 232
z toho produkce rostlinné výroby	celkem	8 658	9 243	9 363	8 967	12 127
	K	6 389	6 586	6 369	6 195	8 034
	Ř	4 948	5 759	5 429	4 962	6 174
	B	3 564	4 173	4 212	3 889	4 886
	BO	2 941	2 987	3 082	2 918	3 584
Hrubá zemědělská produkce (ve stálých cenách) ²⁾ v Kčs na 1 pracovníka	H	2 585	2 699	2 881	2 601	3 313
	celkem	3 823	4 173	4 131	3 841	4 847
	K	81 241	87 667	88 376	88 259	116 733
	Ř	76 658	87 865	86 245	81 394	107 361
	B	73 836	78 590	80 873	77 762	104 598
V Kčs na 1 ha z. p.: výkony celkem ³⁾	BO	65 332	67 000	69 306	67 870	92 126
	H	58 762	61 437	63 492	62 494	87 447
	celkem	71 056	76 159	76 931	74 927	100 919
	K	14 954	15 591	15 827	15 401	16 993
	Ř	12 504	13 971	13 891	12 772	14 438
materiálové a jiné náklady ^{3) 4)}	B	10 567	11 980	12 242	11 556	13 797
	BO	9 215	10 440	10 701	9 826	12 013
	H	8 898	10 558	11 231	10 257	12 645
	celkem	10 819	12 157	12 433	11 587	13 676
	K	9 021	10 125	10 618	10 297	11 276
náklady na mzdy a odměny za práci	Ř	8 581	9 868	10 293	9 758	10 713
	B	7 283	8 494	9 046	8 575	9 558
	BO	6 749	7 887	8 204	7 693	8 665
	H	6 560	7 757	8 452	7 809	9 047
	celkem	7 488	8 658	9 158	8 639	9 688
zisk (+), ztráta (-) běžného roku ⁵⁾	K	3 795	4 007	4 165	4 296	4 343
	Ř	3 472	3 624	3 736	3 801	3 916
	B	2 874	3 139	3 270	3 317	3 457
	BO	2 681	2 892	2 955	2 944	3 123
	H	2 668	2 934	3 101	3 009	3 263
	celkem	3 020	3 240	3 364	3 376	3 540
	K	1 530	1 212	809	508	1 327
	Ř	-61	367	-44	-820	-232
	B	75	41	-227	-570	457
	BO	-535	-620	-521	-1 054	-65
dotace a subvence k hosp. výsledku celkem ⁶⁾	H	-623	-407	-516	-891	31
	celkem	-79	12	-200	-661	222
	K	384	245	236	270	215
	Ř	965	843	-808	634	953
	B	653	731	-791	556	538
	BO	985	1 202	1 168	853	882
	H	1 055	877	1 035	939	732
	celkem	849	814	863	695	691

1) předběžné údaje

2) do roku 1979 ve stálých cenách roku 1967, rok 1980 ve stálých cenách roku 1980

3) srovnatelnost údajů o výkonech a nákladech za r. 1980 s předcházejícími lety je ovlivněna úpravami nákupních cen zemědělských výrobků a doplňkových cenových nástrojů a úpravami odbytových cen krmných směsí a průmyslových hnojiv

4) od roku 1977 pro srovnatelnost s předchozími lety materiální náklady a služby nemateriální povahy

5) v roce 1975 nebyl zahrnut zisk za zemědělskou činnost Oborového podniku Šumava, Podnikového ředitelství státních statků v Bruntále apod., jelikož v ročních výkazech nebyl jejich zisk rozepsán na jednotlivé odštěpné závody (přičemž podniky nemající půdu nebyly do roku 1975 zahrnuty do zpracování výpisů z ročních výkazů)

6) vč. použití vlastních fondů na krytí hosp. výsledku

Výsledky hospodaření státních statků v ČSR podle výrobních oblastí v letech 1975 až 1980¹⁾

Ukazatel	Výrobní oblast	1975	1977	1978	1979	1980 ²⁾
Počet státních statků k 31. 12.	K	3	3	2	2	2
	Ř	44	35	30	30	30
	B	58	35	28	31	31
	BO	37	16	19	17	17
	H	44	18	17	17	17
	celkem	186	107	96	97	97
Výměra zem. půdy k 31. 12. v ha	K	36 372	41 433	44 540	44 185	44 191
	Ř	268 603	233 014	220 745	216 562	213 720
	B	313 049	289 314	260 418	275 870	271 958
	BO	206 834	179 262	200 597	189 277	189 140
	H	240 216	287 433	288 674	288 186	285 883
	celkem	1 065 074	1 030 456	1 014 974	1 014 080	1 004 892
Průměrný evidenční počet přepočtený pracovníků úhrnem	K	5 733	6 454	6 965	7 023	6 931
	Ř	37 422	31 252	29 448	28 738	28 478
	B	36 426	33 829	30 408	32 148	31 524
	BO	22 100	19 150	21 653	20 256	20 089
	H	23 608	30 510	31 621	29 456	29 491
	celkem	125 289	121 195	120 095	117 621	116 513
z toho: dělníků celkem	K	4 880	5 409	6 148	5 802	5 671
	Ř	31 636	26 055	24 503	23 640	23 344
	B	30 694	28 121	24 995	26 198	25 664
	BO	18 653	15 359	17 724	16 180	16 172
	H	19 759	24 212	24 435	23 822	24 001
	celkem	105 622	99 156	97 805	95 642	94 852
technicko-hospodářských pracovníků	K	593	705	817	866	867
	Ř	4 383	3 828	3 700	3 672	3 751
	B	4 676	4 581	4 263	4 571	4 535
	BO	2 807	2 493	3 047	2 859	2 945
	H	3 154	4 123	4 229	4 264	4 355
	celkem	15 613	15 730	16 056	16 232	16 453
Počet ha zemědělské půdy na 1 pracovníka	K	6,3	6,4	6,4	6,3	6,4
	Ř	7,1	7,5	7,5	7,5	7,5
	B	8,6	8,5	8,6	8,6	8,6
	BO	9,3	9,4	9,3	9,3	9,4
	H	10,1	9,4	9,0	9,8	9,6
	celkem	8,5	8,5	8,4	8,6	8,6
Počet skotu na 100 ha zem. půdy	K	69	72	75	76	77
	Ř	72	75	76	75	77
	B	69	72	74	73	74
	BO	66	67	69	69	71
	H	64	68	73	68	72
	celkem	68	71	73	72	73
Počet prasat na 100 ha orné půdy	K	143	161	156	147	167
	Ř	103	115	114	107	119
	B	83	82	82	82	88
	BO	62	66	72	68	68
	H	26	48	50	46	49
	celkem	78	84	85	81	88

¹⁾ ze speciálního zpracování údajů za jednotlivé státní statky; v roce 1975 nejsou zahrnuty některé podniky nemající půdu; od roku 1977 je zpracován celý sektor státních statků řízených zemědělskými územními orgány, přičemž oborové podniky jsou zahrnuty vždy jako 1 podnik (nikoliv jako dříve výkazy za jednotlivé odštěpné závody)

²⁾ předběžné údaje

Ukazatel	Výrobní oblast	1975	1977	1978	1979	1980 ¹⁾
Hrubá zemědělská produkce (ve stálých cenách ²⁾ v Kčs na 1 ha zem. půdy	K	15 252	15 830	14 794	15 484	20 813
	Ř	11 053	12 096	11 812	11 021	14 747
	B	8 937	9 591	9 844	9 379	12 594
	BO	7 496	7 616	7 907	7 774	10 479
	H	5 968	6 951	7 422	6 778	9 759
	celkem	8 736	9 328	9 425	8 955	12 217
z toho produkce rostlinné výroby	K	8 039	8 080	6 741	7 350	10 076
	Ř	5 210	6 003	5 649	5 170	6 463
	B	3 746	4 361	4 379	4 025	4 933
	BO	3 144	3 162	3 253	3 153	3 827
	H	2 524	2 923	3 132	2 817	3 559
	celkem	3 869	4 272	4 185	3 907	4 890
Hrubá zemědělská produkce (ve stálých cenách ²⁾ v Kčs na 1 pracovníka	K	96 764	101 624	94 606	97 341	132 704
	Ř	79 330	90 153	88 538	82 989	110 807
	B	76 933	81 733	84 210	80 467	108 592
	BO	70 152	71 262	73 250	72 564	98 527
	H	60 794	65 483	66 907	66 443	93 621
	celkem	74 319	79 218	79 342	77 218	105 043
V Kčs na 1 ha zem. půdy: výkony celkem ³⁾	K	17 509	17 732	16 533	16 920	19 547
	Ř	12 651	14 125	14 041	12 754	14 729
	B	10 757	12 228	12 499	11 682	13 791
	BO	9 231	10 684	11 062	10 121	12 533
	H	8 322	10 852	11 718	10 549	13 251
	celkem	10 645	12 226	12 508	11 525	13 856
materiálové a jiné náklady ^{3) 4)}	K	9 873	10 966	10 892	10 753	12 000
	Ř	8 699	9 932	10 403	9 868	10 736
	B	7 488	8 622	9 219	8 729	9 634
	BO	6 740	8 070	8 539	7 886	9 015
	H	6 356	7 911	8 837	7 997	9 438
	celkem	7 474	8 719	9 309	8 695	9 802
náklady na mzdy a odměny za práci	K	3 939	4 090	4 165	4 373	4 424
	Ř	3 483	3 624	3 735	3 795	3 927
	B	2 904	3 129	3 247	3 290	3 382
	BO	2 643	2 881	2 960	2 926	3 121
	H	2 494	2 930	3 155	2 990	3 293
	celkem	2 942	3 181	3 311	3 292	3 470
zisk (+), ztráta (-) běžného roku ⁵⁾	K	3 036	2 185	1 282	1 203	2 385
	Ř	-26	441	7	-913	-78
	B	115	165	-114	-549	466
	BO	-459	-524	-440	-910	57
	H	-792	-256	-420	-758	175
	celkem	-137	71	-177	-677	275
dotace a subvence k hosp. výsledku celkem ⁶⁾	K	108	102	166	246	103
	Ř	974	887	866	663	1 035
	B	635	715	824	555	530
	BO	962	1 237	1 223	854	885
	H	1 100	854	1 122	965	750
	celkem	871	859	968	737	748

1) předběžné údaje

2) do roku 1979 ve stálých cenách roku 1967, rok 1980 ve stálých cenách roku 1980

3) srovnatelnost údajů o výkonech a nákladech za rok 1980 s předcházejícími lety je ovlivněna úpravami nákupních cen zemědělských výrobků a doplňkových cenových nástrojů a úpravami odbytových cen krmných směsí a průmyslových hnojiv

4) od roku 1977 pro srovnatelnost s předchozími lety materiální náklady a služby nemateriální povahy

5) v roce 1975 nebyl zahrnut zisk za zemědělskou činnost Oborového podniku Šumava, Podnikového ředitelství státních statků v Bruntále apod., jelikož v ročních výkazech nebyl jejich zisk rozepsán na jednotlivé odštěpné závody (přičemž podniky nemající půdu nebyly do roku 1975 zahrnuty do zpracování výpisů z ročních výkazů)

6) vč. použití vlastních fondů na krytí hosp. výsledku

Výsledky hospodaření státních statků v SSR podle výrobních oblastí v letech 1975 až 1980¹⁾

Ukazatel	Výrobní oblast	1975	1977	1978	1979	1980 ²⁾
Počet státních statků k 31. 12.	K	25	24	24	24	23
	Ř	9	8	7	7	7
	B	12	10	10	10	10
	BO	8	9	8	8	8
	H	22	16	16	16	16
	celkem	76	67	65	65	64
Výměra zem. půdy k 31. 12. v ha	K	110 967	118 856	122 605	122 065	120 553
	Ř	51 206	49 347	44 650	44 696	46 242
	B	54 777	55 123	53 503	53 612	53 732
	BO	40 643	46 303	46 692	47 072	46 010
	H	102 295	97 678	102 732	100 103	99 502
	celkem	359 888	367 307	370 182	367 548	366 039
Průměrný evidenční počet přepočtený pracovníků úhrnem	K	17 131	18 343	18 841	18 635	18 195
	Ř	7 481	7 063	6 439	6 436	6 592
	B	6 250	6 806	6 732	6 684	7 173
	BO	4 896	5 235	5 073	5 103	5 055
	H	12 871	10 882	10 954	10 811	10 929
	celkem	48 629	48 329	48 039	47 669	47 944
z toho: dělníků celkem	K	14 867	15 677	16 083	15 736	15 325
	Ř	6 220	5 896	5 630	5 268	5 751
	B	5 354	5 814	5 715	5 635	6 056
	BO	4 276	4 467	4 323	4 310	4 265
	H	10 955	9 151	9 155	8 959	8 987
	celkem	41 672	41 005	40 906	39 908	40 384
technicko-hospodářských pracovníků	K	1 755	1 950	2 053	2 054	2 099
	Ř	800	716	725	740	765
	B	692	759	780	789	838
	BO	494	554	432	593	595
	H	1 386	1 248	1 241	1 313	1 334
	celkem	5 127	5 227	5 231	5 489	5 631
Počet ha zem. půdy na 1 pracovníka	K	6,4	6,5	6,5	6,5	6,6
	Ř	6,9	7,0	6,9	6,9	7,0
	B	8,9	8,1	8,0	8,0	7,5
	BO	8,2	8,8	9,2	9,2	9,1
	H	7,9	9,0	9,4	9,3	9,1
	celkem	7,4	7,6	7,7	7,7	7,6
Počet skotu na 100 ha zem. půdy	K	64	69	71	71	70
	Ř	57	65	63	66	67
	B	49	57	60	63	67
	BO	45	50	46	46	48
	H	51	53	52	55	56
	celkem	55	60	60	61	63
Počet prasat na 100 ha orné půdy	K	115	126	130	129	131
	Ř	126	142	146	147	150
	B	118	142	144	143	145
	BO	57	60	61	66	69
	H	107	141	130	132	148
	celkem	114	128	128	129	133

¹⁾ ze speciálního zpracování údajů za jednotlivé státní statky

²⁾ předběžné údaje

Ukazatel	Výrobní oblast	1975	1977	1978	1979	1980 ¹⁾
Hrubá zemědělská produkce (ve stálých cenách) ²⁾ v Kčs na 1 ha zem. půdy	K	11 738	12 747	13 227	12 968	16 694
	Ř	9 134	11 127	10 917	10 695	13 139
	B	6 264	7 775	8 239	8 112	11 609
	BO	5 309	5 812	5 697	5 349	7 323
	H	6 888	5 581	5 719	5 588	7 742
	celkem	8 428	9 006	9 193	8 998	11 883
z toho produkce rostlinné výroby	K	5 848	6 066	6 233	5 776	7 286
	Ř	3 590	4 608	4 346	3 952	4 843
	B	2 536	3 186	3 407	3 188	4 653
	BO	1 896	2 310	2 345	1 977	2 584
	H	2 726	2 041	2 186	1 981	2 615
	celkem	3 687	3 895	3 983	3 657	4 728
Hrubá zemědělská produkce (ve stálých cenách) ²⁾ v Kčs na 1 pracovníka	K	76 047	82 757	86 073	84 836	110 649
	Ř	63 293	77 740	75 759	74 274	92 476
	B	55 785	62 968	65 800	64 751	87 046
	BO	43 574	51 407	52 470	49 240	66 686
	H	55 034	50 095	53 633	51 737	70 787
	celkem	62 650	68 487	70 904	69 277	90 897
V Kčs na 1 ha zem. půdy: výkony celkem ³⁾	K	14 116	14 846	15 570	14 851	16 057
	Ř	11 738	13 243	13 150	12 859	13 100
	B	9 016	10 683	11 000	10 907	13 827
	BO	9 135	9 495	9 152	8 637	9 880
	H	10 246	9 693	9 880	9 412	10 931
	celkem	11 335	11 963	12 228	11 756	13 184
materiálové a jiné náklady ⁴⁾	K	8 742	9 832	10 519	10 132	11 010
	Ř	7 970	9 563	9 743	9 226	10 607
	B	6 129	7 819	8 206	7 777	9 174
	BO	6 792	7 178	6 767	6 918	7 228
	H	7 039	7 300	7 383	7 265	7 940
	celkem	7 528	8 487	8 747	8 486	9 378
náklady na mzdy a odměny za práci	K	3 749	3 978	4 164	4 269	4 313
	Ř	3 419	3 624	3 743	3 830	3 862
	B	2 702	3 193	3 381	3 459	3 835
	BO	2 876	2 935	2 931	3 017	3 130
	H	3 073	2 945	2 951	3 064	3 177
	celkem	3 251	3 407	3 508	3 609	3 728
zisk (+), ztráta (-) běžného roku	K	1 036	873	636	257	939
	Ř	-242	21	-296	-367	-941
	B	-150	-604	-772	-681	414
	BO	-928	-991	-865	-1 635	-564
	H	-228	-850	-783	-1 277	-376
	celkem	92	-156	-263	-616	77
dotace a subvence k hosp. výsledku celkem ⁵⁾	K	475	295	262	279	255
	Ř	920	631	527	490	576
	B	755	809	632	562	577
	BO	1 102	1 068	929	845	871
	H	948	947	791	862	679
	celkem	786	687	579	578	536

¹⁾ předběžné údaje

²⁾ do roku 1979 ve stálých cenách roku 1967, rok 1980 ve stálých cenách roku 1980

³⁾ srovnatelnost údajů o výkonech a nákladech za rok 1980 s předcházejícími lety je ovlivněna úpravami nákupních cen zemědělských výrobků a doplňkových cenových nástrojů a úpravami obytových cen krmných směsí a průmyslových hnojiv

⁴⁾ od roku 1977 pro srovnatelnost s předchozími lety mater. náklady a služby nemateriální povahy

⁵⁾ vč. použití vlastních fondů na krytí hosp. výsledku

Výsledky hospodaření státních statků v roce 1980¹⁾ podle krajů a výrobních oblastí
(ze speciálního zpracování údajů za jednotlivé státní statky)

Ukazatel	Výr. oblast	Střed- český	Jiho- český	Západo- český	Severo- český	Východo- český	Jiho- moravský	Severo- moravský	Západo- slovenský	Střed- slovenský	Východo- slovenský
Počet státních statků k 31. 12.	K Ř B BO H celkem	— 13 10 — — 23	— — — — 2 2	— — 6 2 3 11	— — 5 7 — 23	— 2 2 5 7 16	2 3 2 3 — 10	— 1 6 — 5 12	18 3 4 1 — 26	— 2 3 4 11 20	5 2 3 3 5 18
Výměra zem. půdy k 31. 12. v ha	K Ř B BO H celkem	— 86 954 72 867 — — 159 821	— — — — 97 840 97 840	— — 82 047 59 060 32 739 173 846	— 99 354 45 191 66 095 — 210 640	— 7 640 14 384 37 456 58 566 118 046	44 191 13 990 15 521 26 529 — 100 231	— 5 782 41 948 — 96 738 144 468	83 219 11 013 19 703 2 240 — 116 175	— 13 045 15 291 24 376 67 850 120 562	37 334 22 184 18 738 19 394 31 652 129 302
Hrubá zemědělská produkce (ve stálých cenách roku 1980) v Kčs na 1 ha zem. půdy	K Ř B BO H celkem	— 15 499 12 856 — — 14 294	— — — — 10 004 10 004	— — 13 114 9 687 7 386 10 869	— 13 123 10 791 8 897 — 11 298	— 15 587 13 149 13 245 10 396 11 972	20 813 21 748 13 248 12 305 — 17 521	— 13 294 12 635 — 9 932 10 871	19 349 15 314 13 709 3 948 — 17 712	— 12 837 11 658 9 266 7 584 9 004	10 746 12 235 9 355 5 269 8 083 9 327
z toho produkce roslinné výroby	K Ř B BO H celkem	— 6 878 5 452 — — 6 228	— — — — 3 467 3 467	— — 4 732 3 659 2 670 3 978	— 5 786 4 386 3 150 — 4 659	— 5 730 4 945 4 685 3 551 4 222	10 076 9 474 5 833 4 685 — 7 909	— 5 531 4 673 — 3 971 4 243	8 697 6 532 5 980 1 428 — 7 890	— 5 077 4 683 3 525 2 288 3 141	4 125 3 867 3 228 1 534 3 320 3 365

¹⁾ předběžné údaje

dokončení

Ukazatel	Výrobní oblast	Středo- český	Jiho- český	Západo- český	Severo- český	Východo- český	Jiho- moravský	Severo- moravský	Západo- slovenský	Středo- slovenský	Východo- slovenský
Hrubá zemědělská produkce (ve stálých cenách roku 1980) v Kčs na 1 pracovníka	K	—	—	—	—	—	132 704	—	125 058	—	75 537
	Ř	112 663	—	—	109 673	104 637	121 750	80 490	110 788	97 247	81 620
	B	100 857	—	126 786	105 855	117 328	105 771	94 630	103 089	84 447	71 991
	BO	—	—	103 752	89 170	113 432	89 756	—	42 110	69 923	63 395
	H	—	111 836	68 577	—	99 243	—	84 088	—	68 119	76 868
	celkem	107 505	111 836	107 809	103 059	106 570	116 992	87 242	119 442	74 287	75 323
Materiální náklady a služby nemateriální povahy v Kčs na 1 ha zemědělské půdy	K	—	—	—	—	—	12 000	—	11 736	—	9 384
	Ř	10 591	—	—	10 245	11 261	14 985	10 368	9 964	9 897	11 342
	B	9 062	—	10 191	8 696	9 095	10 659	10 358	9 734	9 557	8 272
	BO	—	—	8 878	8 197	10 130	9 790	—	4 900	8 637	5 724
	H	—	9 045	10 178	—	8 208	—	10 233	—	8 263	7 242
	celkem	9 894	9 045	9 744	9 271	9 223	11 624	10 275	11 096	8 678	8 486
Mzdové a ostatní osobní náklady v Kčs na 1 ha zemědělské půdy	K	—	—	—	—	—	4 424	—	4 565	—	3 749
	Ř	4 159	—	—	3 484	4 207	5 313	4 332	4 034	3 632	3 910
	B	3 624	—	3 168	3 001	3 257	3 421	3 818	3 874	3 895	3 745
	BO	—	—	2 843	2 893	3 436	3 865	—	2 608	3 808	2 338
	H	—	3 108	3 359	—	3 162	—	3 545	—	3 254	3 009
	celkem	3 915	3 108	3 094	3 195	3 329	4 245	3 658	4 359	3 488	3 383
Zisk (+), ztráta (—) běžného roku v Kčs na 1 ha zem. půdy	K	—	—	—	—	—	2 385	—	1 879	—	—1 166
	Ř	—425	—	—	—129	—6	2 708	—821	1 462	95	—2 743
	B	369	—	619	—349	—46	1 702	930	675	—8	484
	BO	—	—	149	—828	429	1 538	—	—649	—106	—1 129
	H	—	812	—1 423	—	654	—	—230	—	—419	—283
	celkem	—63	812	74	—396	454	2 100	90	1 587	—248	—977

VÝSLEDKY HOSPODAŘENÍ JZD PODLE VÝROBNÍCH OBLASTÍ

Výsledky hospodaření JZD v ČSSR podle výrobních oblastí v letech 1975 až 1980¹⁾

Ukazatel	Výrobní oblast	1975	1977	1978	1979	1980 ²⁾
Počet JZD k 31. 12.	K	411	278	273	268	266
	Ř	742	501	462	456	449
	B	918	624	597	579	572
	BO	419	271	243	238	238
	H	246	200	193	196	196
	celkem	2 736	1 874	1 768	1 737	1 721
Výměra zemědělské půdy k 31. 12. v ha (společná půda bez záhumenků) ³⁾	K	774 214	783 483	781 959	774 306	775 226
	Ř	1 158 381	1 187 652	1 197 035	1 185 066	1 179 748
	B	1 375 458	1 392 574	1 424 740	1 405 287	1 409 773
	BO	528 291	512 762	503 485	520 769	522 356
	H	363 634	398 416	411 253	426 746	430 064
	celkem	4 199 978	4 274 887	4 318 472	4 312 174	4 317 167
Průměrný počet trvale činných pracovníků	K	137 249	130 739	126 266	125 284	125 880
	Ř	194 541	182 466	177 306	176 730	175 864
	B	198 171	188 888	190 128	184 800	185 689
	BO	73 889	68 267	66 225	68 358	68 561
	H	53 968	55 912	55 836	57 839	59 141
	celkem	657 818	626 272	615 761	613 011	615 135
z toho manuálních pracovníků	K	119 079	111 998	106 886	105 754	106 194
	Ř	167 113	152 832	147 792	145 063	144 673
	B	171 193	160 347	160 469	154 021	154 821
	BO	64 265	58 158	56 161	56 396	57 126
	H	47 002	48 226	47 591	48 879	49 753
	celkem	568 652	531 561	518 899	510 113	512 567
Průměrný počet pomáhajících a brigádníků (přepočtený)	K	8 669	9 699	9 700	9 444	9 228
	Ř	18 227	20 926	21 227	20 429	20 276
	B	18 449	20 201	20 498	19 201	19 157
	BO	7 616	8 190	8 131	8 029	7 934
	H	6 784	7 679	8 088	8 219	8 159
	celkem	59 745	66 695	67 644	65 322	64 754
Počet ha zem. půdy na 1 pracovníka	K	5,3	5,7	5,7	5,7	5,7
	Ř	5,4	5,9	6,0	6,0	6,0
	B	6,3	6,7	6,8	6,9	6,9
	BO	6,5	6,8	6,9	6,8	6,8
	H	5,9	6,3	6,4	6,4	6,4
	celkem	5,8	6,3	6,3	6,4	6,3
Počet skotu na 100 ha zem. půdy	K	59,7	63,6	65,6	67,6	68,3
	Ř	78,1	80,1	84,7	82,1	83,3
	B	73,1	78,1	85,3	80,1	82,5
	BO	69,3	73,7	76,9	78,4	80,0
	H	56,0	59,9	61,6	61,3	62,9
	celkem	69,5	73,3	75,8	76,5	78,9
Počet prasat na 100 ha orné půdy	K	161,6	183,8	187,0	189,6	190,7
	Ř	128,1	144,8	150,7	148,2	153,5
	B	110,4	123,3	130,1	125,0	130,9
	BO	85,9	92,8	98,8	94,8	98,2
	H	56,9	60,4	58,8	63,3	67,7
	celkem	120,6	135,8	138,4	139,8	145,6

¹⁾ Výsledky ze speciálního analytického zpracování údajů za jednotlivá JZD, při němž byla JZD, která provozují v rámci kooperace společnou rostlinnou či živočišnou výrobu, zahrnuta od roku 1977 jako jedna jednotka; proto počet JZD zde uvedený je nižší než počet JZD ke konci roku

²⁾ předběžné údaje

³⁾ za rok 1980 k 30. 6.

Ukazatel	Výrobní oblast	1975	1977	1978	1979	1980 ²⁾
Hrubá zemědělská produkce (ve stálých cenách ⁴⁾) v Kčs	K	13 632	14 017	14 403	14 009	18 424
	Ř	12 872	13 956	14 217	13 654	18 009
	B	9 831	10 790	10 993	10 508	14 079
na 1 ha zemědělské půdy	BO	8 742	9 131	9 617	9 421	12 656
	H	5 398	5 748	5 803	5 799	7 778
	celkem	10 857	11 594	11 838	11 404	15 133
z toho produkce rostlinné výroby	K	7 705	7 513	7 713	7 034	9 266
	Ř	6 501	7 253	7 257	6 630	8 234
	B	4 424	4 974	5 091	4 527	5 627
	BO	3 957	4 282	4 594	4 244	5 224
	H	2 198	2 438	2 483	2 341	2 869
	celkem	5 354	5 754	5 852	5 305	6 670
Hrubá zemědělská produkce (ve stálých cenách ⁴⁾) v Kčs na 1 pracovníka	K	72 271	79 364	82 186	80 511	105 711
	Ř	69 862	82 482	84 767	82 068	108 323
	B	62 420	72 721	75 058	72 464	96 896
	BO	56 618	62 431	65 977	64 286	86 425
	H	31 667	36 477	37 307	37 391	49 704
	celkem	63 367	72 487	74 791	72 517	96 095
V Kčs na 1 ha zemědělské půdy: výkony celkem ⁵⁾	K	15 976	16 127	16 948	16 317	18 403
	Ř	15 089	16 395	17 089	16 141	18 226
	B	12 254	13 743	14 293	13 608	15 340
	BO	11 415	12 809	13 617	13 348	14 977
	H	10 572	11 599	11 929	11 982	13 704
	celkem	13 474	14 606	15 235	14 598	16 472
materiálové a jiné náklady ⁵⁾ ⁶⁾	K	8 097	9 408	9 972	9 706	10 805
	Ř	8 299	9 562	10 285	9 914	11 046
	B	6 897	8 356	8 924	8 708	9 675
	BO	6 638	7 632	8 195	8 210	9 213
	H	6 341	7 198	7 464	7 433	8 400
	celkem	7 425	8 689	9 262	9 033	10 070
náklady na mzdy a odměny za práci	K	3 968	4 082	4 154	4 222	4 343
	Ř	3 967	4 047	4 115	4 149	4 254
	B	3 310	3 474	3 494	3 538	3 651
	BO	3 423	3 389	3 451	3 560	3 662
	H	3 270	3 396	3 465	3 584	3 737
	celkem	3 624	3 727	3 776	3 836	3 950
zisk (+), ztráta (-) běžného roku	K	2 795	2 161	2 158	1 983	2 403
	Ř	1 793	2 119	2 031	1 454	1 982
	B	1 051	1 224	1 193	689	1 027
	BO	853	1 105	1 264	811	997
	H	232	318	339	220	646
	celkem	1 483	1 546	1 524	1 100	1 494
dotace a subvence k hospodářskému výsledku celkem	K	312	220	238	235	215
	Ř	340	255	266	347	269
	B	377	354	336	359	308
vč. použití vlastních fondů	BO	517	423	366	406	358
	H	852	716	638	686	552
	celkem	413	343	331	371	311

⁴⁾ do roku 1979 ve stálých cenách roku 1967, rok 1980 ve stálých cenách roku 1980

⁵⁾ srovnatelnost údajů o výkonech a nákladech za rok 1980 s předcházejícími lety je ovlivněna úpravami nákupních cen zemědělských výrobků a doplňkových cenových nástrojů a úpravami odbytových cen krmných směsí a průmyslových hnojiv

⁶⁾ od roku 1977 pro srovnatelnost s předcházejícími lety materiální náklady a služby nemateriální povahy

Výsledky hospodaření JZD v ČSR podle výrobních oblastí v letech 1975 až 1980¹⁾

Ukazatel	Výrobní oblast	1975	1977	1978	1979	1980 ²⁾
Počet JZD k 31. 12.	K	53	40	39	36	36
	Ř	588	397	362	358	353
	B	746	496	470	452	449
	BO	341	209	185	184	184
	H	97	66	58	58	58
	celkem	1 825	1 208	1 114	1 088	1 080
Výměra zemědělské půdy k 31. 12. v ha (společná půda bez záhumenků) ³⁾	K	100 144	103 146	105 323	100 344	100 699
	Ř	886 774	916 001	927 280	920 058	913 764
	B	1 079 400	1 105 027	1 126 982	1 098 535	1 106 037
	BO	401 156	395 286	385 980	408 933	409 897
	H	103 037	104 219	102 826	103 821	103 802
	celkem	2 570 511	2 623 679	2 648 391	2 631 691	2 634 199
Průměrný počet trvale činných pracovníků	K	21 354	18 980	19 100	17 817	17 821
	Ř	149 916	139 603	136 360	136 752	135 632
	B	148 192	140 042	141 460	135 076	136 432
	BO	56 413	51 541	49 317	52 576	52 646
	H	18 029	16 567	16 254	16 375	16 547
	celkem	393 904	366 733	362 491	358 596	359 078
Z toho manuálních pracovníků	K	18 697	16 118	15 900	14 722	14 661
	Ř	128 232	116 639	112 945	111 089	110 585
	B	127 339	118 022	118 673	111 411	112 680
	BO	48 999	43 678	41 626	42 927	43 661
	H	15 613	14 148	13 722	13 656	13 719
	celkem	338 880	308 605	302 866	293 805	295 306
Průměrný počet pomáhajících a brigádníků (přepočtený)	K	1 517	1 682	1 744	1 751	1 811
	Ř	14 827	16 861	16 951	16 347	16 288
	B	14 233	15 555	15 745	14 277	14 209
	BO	5 838	6 357	6 301	6 331	6 216
	H	2 053	1 933	1 789	1 753	1 688
	celkem	38 468	42 388	42 530	40 459	40 212
Počet ha zem. půdy na 1 pracovníka	K	4,4	5,0	5,1	5,1	5,1
	Ř	5,4	5,9	6,0	6,0	6,0
	B	6,6	7,2	7,2	7,4	7,3
	BO	6,4	6,9	7,1	6,9	7,0
	H	5,1	5,7	5,7	5,7	5,7
	celkem	5,9	6,5	6,6	6,6	6,6
Počet skotu na 100 ha zem. půdy	K	71,7	68,4	71,1	72,7	74,3
	Ř	84,9	86,7	91,8	87,5	88,9
	B	78,8	83,4	92,3	85,4	87,8
	BO	76,4	79,5	82,6	83,8	85,8
	H	80,0	86,5	90,5	90,5	92,8
	celkem	79,6	83,1	86,0	86,0	88,4
Počet prasat na 100 ha orné půdy	K	152,9	148,4	158,9	150,0	163,2
	Ř	126,7	142,0	148,8	144,4	150,7
	B	109,5	120,1	128,3	122,2	128,3
	BO	85,7	89,7	95,3	90,9	94,3
	H	39,7	41,4	40,0	42,1	46,4
	celkem	111,2	122,8	125,7	125,2	132,6

¹⁾ Výsledky ze speciálního analytického zpracování údajů za jednotlivá JZD, při němž byla JZD, která provozují v rámci kooperace společnou rostlinnou či živočišnou výrobu, zahrnuta od roku 1977 jako jedna jednotka; proto počet JZD zde uvedený je nižší než počet JZD ke konci roku

²⁾ předběžné údaje

³⁾ za rok 1980 k 30. 6.

Ukazatel	Výrobní oblast	1975	1977	1978	1979	1980 ²⁾
Hrubá zemědělská produkce (ve stálých cenách) ⁴⁾ v Kčs na 1 ha zemědělské půdy	K	16 584	16 088	15 891	15 545	21 111
	Ř	13 918	15 125	15 254	14 573	19 157
	B	10 596	11 509	11 808	11 242	15 112
	BO	9 615	10 008	10 462	10 230	13 692
	H	7 835	8 119	8 554	8 412	11 306
	celkem	11 712	12 588	12 832	12 301	16 374
z toho produkce rostlinné výroby	K	9 926	9 665	9 126	8 556	11 664
	Ř	7 098	8 004	7 863	7 213	8 889
	B	4 849	5 387	5 545	4 931	6 118
	BO	4 451	4 789	5 098	4 706	5 740
	H	3 256	3 488	3 808	3 502	4 205
	celkem	5 697	6 302	6 352	5 775	7 157
Hrubá zemědělská produkce (ve stálých cenách) ⁴⁾ v Kčs na 1 pracovníka	K	72 615	80 325	80 313	79 692	108 284
	Ř	74 918	88 992	91 019	87 564	115 222
	B	70 406	82 518	85 523	82 753	110 961
	BO	61 931	69 496	73 776	71 096	95 347
	H	40 121	45 988	48 943	48 221	64 356
	celkem	69 615	81 393	84 087	81 159	108 020
V Kčs na 1 ha zemědělské půdy: výkony celkem ⁵⁾	K	20 248	20 064	20 520	19 660	22 895
	Ř	15 922	17 378	17 880	16 827	18 954
	B	12 400	13 890	14 540	13 706	15 402
	BO	11 599	13 273	14 101	13 816	15 346
	H	14 810	15 942	16 462	16 372	18 528
	celkem	13 893	15 337	15 939	15 146	17 035
materiálové a jiné náklady ^{5),6)}	K	9 983	11 226	12 106	11 302	12 825
	Ř	8 650	9 929	10 648	10 218	11 421
	B	6 874	8 393	9 048	8 785	9 764
	BO	6 657	7 786	8 426	8 452	9 489
	H	8 493	9 656	10 169	10 165	11 609
	celkem	7 639	8 998	9 673	9 384	10 486
náklady na mzdy a odměny za práci	K	4 873	4 744	4 773	4 826	4 923
	Ř	4 132	4 185	4 212	4 236	4 331
	B	3 266	3 385	3 405	3 408	3 508
	BO	3 436	3 437	3 458	3 569	3 663
	H	4 246	4 213	4 241	4 338	4 478
	celkem	3 693	3 758	3 778	3 813	3 910
zisk (+), ztráta (-) běžného roku	K	3 876	3 670	3 054	3 006	3 631
	Ř	2 096	2 609	2 381	1 774	2 253
	B	1 281	1 432	1 415	880	1 109
	BO	1 117	1 354	1 505	1 012	1 042
	H	1 105	1 221	1 270	968	1 477
	celkem	1 631	1 910	1 820	1 297	1 606
dotace a subvence k hospodářskému výsledku celkem vč. použití vlastních fondů	K	124	134	313	418	204
	Ř	257	210	246	339	236
	B	252	288	297	334	285
	BO	341	357	321	408	350
	H	685	619	519	636	357
	celkem	280	278	293	362	278

⁴⁾ do roku 1979 ve stálých cenách roku 1967, rok 1980 ve stálých cenách roku 1980

⁵⁾ srovnatelnost údajů o výkonech a nákladech za r. 1980 s předcházejícími lety je ovlivněna úpravami nákupních cen zemědělských výrobků a doplňkových cenových nástrojů a úpravami obytových cen krmných směsí a průmyslových hnojiv

⁶⁾ od roku 1977 pro srovnatelnost s předcházejícími lety materiální náklady a služby nemateriální povahy

Výsledky hospodaření JZD v SSR podle výrobních oblastí v letech 1975 až 1980¹⁾

Ukazatel	Výrobní oblast	1975	1977	1978	1979	1980 ²⁾
Počet JZD k 31. 12.	K	358	238	234	232	230
	Ř	154	104	100	98	96
	B	172	128	127	127	123
	BO	78	62	58	54	54
	H	149	134	135	138	138
	celkem	911	666	654	649	641
Výměra zemědělské půdy k 31. 12. v ha (společná půda bez záhumnků ³⁾)	K	674 070	680 337	676 636	673 962	674 527
	Ř	271 607	271 651	269 755	265 008	265 984
	B	296 058	287 547	297 758	306 752	303 736
	BO	127 135	117 476	117 505	111 836	112 459
	H	260 597	294 197	308 427	322 925	326 262
	celkem	1 629 467	1 651 208	1 670 081	1 680 483	1 682 968
Průměrný počet trvale činných pracovníků	K	115 895	111 759	107 166	107 467	108 059
	Ř	44 625	42 863	40 946	39 978	40 232
	B	49 979	48 846	48 668	49 724	49 257
	BO	17 476	16 726	16 908	15 782	15 915
	H	35 939	39 345	39 582	41 464	42 594
	celkem	263 914	259 539	253 270	254 415	256 057
z toho manuálních pracovníků	K	100 382	95 880	90 986	91 032	91 533
	Ř	38 881	36 193	34 847	33 974	34 088
	B	43 854	42 325	41 796	42 610	42 141
	BO	15 266	14 480	14 535	13 469	13 465
	H	31 389	34 078	33 869	35 223	36 034
	celkem	229 772	222 956	216 033	216 308	217 261
Průměrný počet pomáhajících a brigádníků (přepočtený)	K	7 152	8 017	7 956	7 693	7 417
	Ř	3 400	4 065	4 276	4 082	3 988
	B	4 216	4 646	4 753	4 924	4 948
	BO	1 778	1 833	1 830	1 698	1 718
	H	4 731	5 746	6 299	6 466	6 471
	celkem	21 277	24 307	25 114	24 863	24 542
Počet ha zem. půdy na 1 pracovníka	K	5,5	5,8	5,8	5,9	5,8
	Ř	5,6	6,0	5,9	6,0	6,0
	B	5,5	5,5	5,6	5,6	5,6
	BO	6,6	6,5	6,3	6,4	6,4
	H	6,2	6,6	6,7	6,7	6,6
	celkem	5,7	5,9	6,0	6,0	6,0
Počet skotu na 100 ha zem. půdy	K	57,9	62,8	64,7	66,8	67,5
	Ř	55,6	59,2	60,9	63,4	64,0
	B	52,0	57,8	59,0	60,9	63,1
	BO	47,2	54,1	58,1	58,5	58,8
	H	46,5	50,5	51,9	51,9	53,4
	celkem	53,4	57,9	59,8	61,6	63,9
Počet prasat na 100 ha orné půdy	K	162,8	189,2	191,4	195,3	194,7
	Ř	133,9	156,7	159,0	164,2	165,8
	B	115,1	141,6	139,8	140,4	145,2
	BO	87,2	110,5	118,5	118,3	123,5
	H	70,2	73,7	70,9	76,9	81,5
	celkem	139,0	161,5	163,6	168,9	172,2

¹⁾ Výsledky ze speciálního analytického zpracování údajů za jednotlivá JZD

²⁾ předběžné údaje

³⁾ za rok 1980 k 30. 6.

Ukazatel	Výrobní oblast	1975	1977	1978	1979	1980 ²⁾
Hrubá zemědělská produkce (ve stálých cenách ⁴⁾) v Kčs na 1 ha zemědělské půdy	K	13 193	13 703	14 172	13 781	18 022
	Ř	9 410	10 069	10 734	10 465	14 068
	B	7 043	8 028	7 925	7 882	10 316
	BO	5 985	6 177	6 817	6 460	8 881
	H	4 409	4 905	4 881	6 956	6 656
	celkem	9 499	10 017	10 270	10 000	13 192
z toho produkce rostlinné výroby	K	7 375	7 187	7 493	6 807	8 908
	Ř	4 525	4 757	5 218	4 608	5 987
	B	2 874	3 389	3 381	3 082	3 840
	BO	2 398	2 575	2 923	2 553	3 343
	H	1 770	2 061	2 039	1 966	2 444
	celkem	4 810	4 886	5 064	4 568	5 907
Hrubá zemědělská produkce (ve stálých cenách ⁴⁾) v Kčs na 1 pracovníka	K	72 207	79 196	82 522	80 650	105 273
	Ř	52 515	60 411	63 832	62 971	84 620
	B	38 485	43 969	44 506	44 344	57 808
	BO	39 440	40 151	42 924	41 338	56 642
	H	27 492	32 520	32 739	33 295	44 258
	celkem	53 894	59 510	61 415	60 169	79 124
V Kčs na 1 ha zemědělské půdy: výkony celkem ⁵⁾	K	15 341	15 530	16 393	15 819	17 732
	Ř	12 333	13 127	14 432	13 761	15 725
	B	11 719	13 182	13 363	13 255	15 114
	BO	10 835	11 245	12 012	11 633	13 632
	H	8 854	10 055	10 411	10 566	12 169
	celkem	12 810	13 447	14 125	13 740	15 590
materiálové a jiné náklady ⁵⁾ 6)	K	7 817	9 133	9 639	9 469	10 504
	Ř	7 138	8 342	9 064	8 861	9 759
	B	6 979	8 210	8 456	8 435	9 349
	BO	6 580	7 116	7 432	7 325	8 207
	H	5 468	6 325	6 559	6 551	8 379
	celkem	7 086	8 199	8 613	8 482	9 419
náklady na mzdy a odměny za práci	K	3 833	3 982	4 058	4 132	4 257
	Ř	3 419	3 588	3 790	3 848	3 990
	B	3 474	3 814	3 831	4 003	4 175
	BO	3 382	3 228	3 430	3 524	3 659
	H	2 874	3 105	3 205	3 341	3 501
	celkem	3 513	3 678	3 773	3 872	4 013
zisk (+), ztráta (-) běžného roku	K	2 634	1 932	2 018	1 830	2 219
	Ř	792	491	856	344	1 050
	B	212	424	359	5	737
	BO	19	267	467	76	833
	H	-122	-2	27	-21	382
	celkem	1 249	969	1 058	790	1 318
dotace a subvence k hospodářskému výsledku celkem vč. použití vlastních fondů	K	339	233	227	208	217
	Ř	612	406	332	375	383
	B	834	610	486	445	393
	BO	1 074	649	514	397	386
	H	920	750	677	701	614
	celkem	624	449	393	385	363

⁴⁾ do roku 1979 ve stálých cenách roku 1967, rok 1980 ve stálých cenách roku 1980

⁵⁾ srovnatelnost údajů o výkonech a nákladech za rok 1980 s předcházejícími lety je ovlivněna úpravami nákupních cen zemědělských výrobků a doplňkových cenových nástrojů a úpravami odbytových cen krmných směsí a průmyslových hnojiv

⁶⁾ od roku 1977 pro srovnatelnost s předcházejícími lety materiální náklady a služby nemateriální povahy

Výsledky hospodaření JZD v roce 1980¹⁾ podle krajů a výrobních oblastí
(ze speciálního zpracování za jednotlivá JZD)

Ukazatel	Výrobní oblast	Středo- český	Jiho- český	Západo- český	Severo- český	Východo- český	Jiho- moravský	Severo- moravský	Západo- slovenský	Středo- slovenský	Východo- slovenský
Počet JZD k 31. 12.	K	—	—	—	—	—	36	—	180	12	38
	Ř	103	—	—	33	83	96	38	47	24	25
	B	58	129	70	14	70	73	35	15	43	65
	BO	8	41	18	8	40	59	10	9	21	24
	H	—	12	3	3	17	6	17	—	78	60
	celkem	169	182	91	58	210	270	100	251	178	212
Výměra společné zemědělské půdy k 30. 6. v ha	K	—	—	—	—	—	100 699	—	531 537	36 626	106 364
	Ř	267 576	—	—	85 659	190 176	238 037	132 316	120 799	75 317	69 868
	B	166 292	299 935	173 949	22 435	159 260	177 836	106 330	34 220	117 828	151 688
	BO	18 514	90 787	38 309	12 306	82 011	142 401	25 569	19 770	44 859	47 830
	H	—	18 880	6 204	3 113	31 031	9 603	34 971	—	199 349	126 913
	celkem	452 382	409 602	218 462	123 513	462 478	668 576	299 186	706 326	473 979	502 663
Hrubá zemědělská produkce (ve stálých cenách r. 1980) v Kčs na 1 ha zem. půdy	K	—	—	—	—	—	21 111	—	19 767	14 520	10 509
	Ř	17 511	—	—	16 674	18 722	20 812	21 737	16 139	12 164	12 541
	B	13 666	14 578	14 644	15 550	15 473	16 973	15 908	14 291	12 002	8 110
	BO	12 848	13 483	12 112	12 565	13 930	14 191	14 409	10 692	10 268	6 832
	H	—	11 808	10 830	10 451	12 273	11 497	10 284	—	6 395	7 066
	celkem	15 907	14 208	14 091	15 904	16 321	18 292	17 701	18 627	9 700	8 848
z toho produkce rostlinné výroby	K	—	—	—	—	—	11 664	—	10 075	6 191	4 009
	Ř	8 266	—	—	9 482	7 451	10 083	9 682	7 623	4 918	4 310
	B	5 749	5 831	5 676	7 034	6 062	7 274	6 184	6 191	4 585	2 731
	BO	5 206	5 727	5 010	4 218	5 739	6 205	5 415	4 213	3 896	2 464
	H	—	4 792	4 346	3 507	4 720	4 950	3 265	—	2 167	2 879
	celkem	7 215	5 760	5 522	8 362	6 486	8 674	7 324	9 304	3 680	3 233

¹⁾ předběžné údaje

dokončení

IX

Ukazatel	Výrobní oblast	Středo- český	Jiho- český	Západo- český	Severo- český	Východo- český	Jiho- moravský	Severo- moravský	Západo- slovenský	Středo- slovenský	Východo- slovenský
Hrubá zemědělská produkce (ve stálých cenách r. 1980) v Kčs na 1 pracovníka	K Ř B BO H celkem	— 116 096 105 698 95 916 — 118 844	— — 126 778 113 491 93 789 122 125	— — 123 245 101 777 85 702 118 351	— 111 436 78 096 50 450 29 075 91 499	— 119 576 106 149 97 444 94 875 109 823	108 284 112 515 104 763 92 981 63 308 105 471	— 115 334 96 713 81 618 43 874 96 044	113 297 96 235 77 872 63 786 — 107 324	87 208 76 555 67 180 63 891 42 888 60 455	67 176 73 050 45 778 45 961 46 365 54 268
Materiální náklady a služby nemateriální povahy v Kčs na 1 ha zem. půdy	K Ř B BO H celkem	— 10 751 8 898 8 180 — 9 965	— — 7 977 7 598 7 705 7 880	— — 8 484 8 136 6 858 8 377	— 9 697 13 519 17 121 40 581 11 909	— 11 065 9 981 10 047 8 277 10 324	12 825 12 594 13 038 9 835 13 792 12 176	— 12 294 11 659 11 784 14 339 12 264	10 993 9 827 11 046 9 936 — 10 766	9 863 8 901 9 720 9 000 7 424 8 567	8 283 10 566 8 678 6 749 7 308 8 327
Náklady na mzdy odměny za práci v Kčs na 1 ha zem. půdy	K Ř B BO H celkem	— 4 084 3 290 3 460 — 3 767	— — 3 010 2 970 3 281 3 013	— — 3 118 3 061 3 157 3 109	— 4 040 5 270 7 345 10 671 4 759	— 4 123 3 762 3 676 3 312 3 865	4 923 4 644 4 087 3 836 4 540 4 364	— 4 754 4 166 4 398 5 826 4 640	4 441 4 199 4 535 4 047 — 4 393	3 827 3 654 4 143 3 788 3 473 3 726	3 486 3 992 4 120 3 378 3 544 3 752
Zisk, ztráta (—) běžného roku v Kčs na 1 ha zem. půdy	K Ř B BO H celkem	— 1 421 572 786 — 1 083	— — 966 636 837 887	— — 732 742 1 170 746	— 1 685 1 728 2 340 6 108 1 869	— 1 591 833 967 850 1 169	3 631 3 511 2 449 1 393 1 732 2 770	— 2 995 1 013 770 1 952 1 979	2 822 2 180 2 379 2 480 — 2 681	348 247 1 115 474 165 458	—149 —38 72 488 721 213

¹⁾ Údaje v tomto kraji, zejména v bramborářskoovesné a horské oblasti, jsou silně ovlivněny vysokým podílem přidružené výroby. Tento faktor ovlivňuje údaje i v jiných krajích, např. v horské oblasti Jihomoravského a Severomoravského kraje.